

๕๗

๕๓๐
ฉ.๒

สข

1

2530

ฉ.๒

ที่ระลึก

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดอาคารศาลจังหวัดสงขลา
วันจันทร์ที่ ๒๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐

เลขทะเบียน.....	255
เลขหมู่.....	คข 1 2530 น.2
วันเดือน.....	27 ก.พ. 34

ที่ระลึก

ในวโรกาสสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดอาคารศาลจังหวัดสงขลา
วันจันทร์ที่ ๒๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐

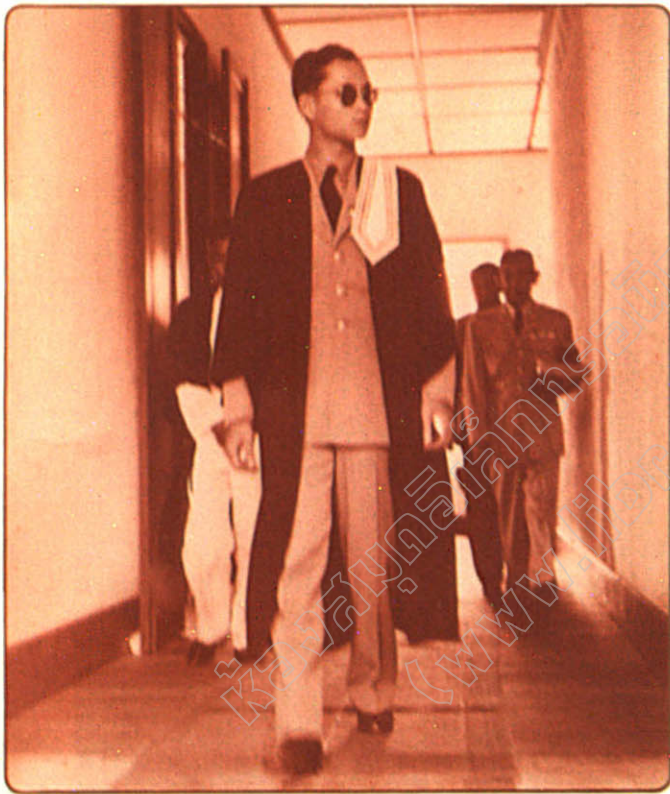

พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐

ทรงเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมศาลจังหวัดสงขลา
เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๐๒

ทรงนั่งบัลลังก์พิจารณาคดี ณ ศาลจังหวัดสงขลา
เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๐๒ เวลา ๑๐ นาฬิกา

กำหนดการ
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร
เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดอาคาร
ศาลจังหวัดสงขลา
อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
วันจันทร์ที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๓๐

เวลา ๑๒.๑๐ น.

- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากกรมทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์ ฯ ไปยังท่าอากาศยานทหารอากาศ ดอนเมือง

เวลา ๑๒.๓๐ น.

- เสด็จ ฯ ถึงท่าอากาศยานทหารอากาศ ดอนเมือง

เวลา ๑๓.๐๐ น.

- เสด็จ ฯ ประทับเครื่องบินพระที่นั่งไปยังสนามบินหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

เวลา ๑๔.๐๐ น.

- เครื่องบินพระที่นั่งถึงสนามบินหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา (ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา อธิบดีผู้พิพากษภาค ๔ แม่ทัพภาค ๔ ผู้บัญชาการตำรวจภูธร ๔ เฝ้า ฯ รับเสด็จ ฯ)
- แม่ทัพภาค ๔ กราบบังคมทูลรายงาน และขอพระราชทานอภัยเชิญเสด็จ ฯ ขึ้นแท่นรับการถวายความเคารพจากทหารกองเกียรติยศ

เวลา ๑๔.๑๐ น.

- เสด็จ ฯ ประทับรถยนต์พระที่นั่งไปยังบริเวณพิธีศาลจังหวัดสงขลา

เวลา ๑๔.๕๐ น.

- รถยนต์พระที่นั่งถึงศาลจังหวัดสงขลา
(รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ปลัดกระทรวงยุติธรรม รองอธิบดีผู้พิพากษภาค ๔ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงสงขลา ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลคดีเด็ก ฯ สงขลา และคณะผู้พิพากษา เฝ้า ฯ รับเสด็จ)
- เสด็จ ฯ เข้าสู่พลับพลาพิธี
- ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลาทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือที่ระลึก
- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย
- ทรงศีล
(พระราชอาคันตุกะประณามสงฆ์ถวายศีล)
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกราบบังคมทูลรายงาน และขอพระราชทานอภัยเชิญเสด็จ ฯ ทรงประกอบพิธีเปิดอาคารศาลจังหวัดสงขลา
- เสด็จ ฯ ไปยังแท่นพิธีทรงกดปุ่มไฟฟ้าเปิดแพรคลุมป้ายอาคารศาลจังหวัดสงขลา (พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานลั่นฆ้องชัย ประโคมสังข์ แตร ดุริยางค์)
- เสด็จ ฯ เข้าสู่พลับพลาพิธี

- ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม
(พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา)
- ปลัดกระทรวงยุติธรรม กราบบังคมทูลเบิกผู้มีอุปการคุณแก่ศาลจังหวัดสงขลา
เข้าเฝ้า ฯ ทูลเกล้า ฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย และ
รับพระราชทานโล่ที่ระลึก จำนวนประมาณ ๒๐ ราย
- เสด็จ ฯ เยี่ยมชมอาคารศาล แล้วเสด็จ ฯ เข้าห้องรับรองทรงลงพระนามาภิไธย
ในสมุดเยี่ยมและแผ่นศิลา
- เสด็จ ฯ ประทับรถยนต์พระที่นั่งไปประทับเครื่องบินพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำ-
เนินกลับ

การแต่งกาย

แต่งเครื่องแบบปกติขาว หรือปกติกากีคอตัง

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coj.go.th)

คำกราบบังคมทูล
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
โดย
นายสอาด ปิยวรรณ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
ในพิธีเปิดอาคารศาลจังหวัดสงขลา
วันจันทร์ที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๓๐

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย

ข้าพระพุทธเจ้า นายสอาด ปิยวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในนามคณะข้าราชการศาลในจังหวัดสงขลา และพสกนิกรผู้สัจจรักภักดีมีในเอกฉันทพร้อมกันเฝ้าทูลละอองพระบาทในมงคลพิชนี ขอพระราชทานพระราโชวาทกราบบังคมทูลพระกรุณาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย เนื่องในโอกาสกษัตริย์มหามงคลที่ได้รับเสด็จพระราชดำเนินด้วยจิตโสมนัสเป็นล้นพ้น

เนื่องด้วยอาคารศาลจังหวัดสงขลาหลังเดิมได้ก่อสร้างเปิดทำการมาช้านานมีความชำรุดบกพร่องไปตามกาลเวลา แม้ทางราชการกระทรวงยุติธรรมจะได้ซ่อมแซมรักษาให้คงสภาพไว้ แต่ก็เป็นที่ประจักษ์ว่าคับแคบไม่พอแก่ราชการ เป็นข้อขัดข้องล่าช้าในการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนผู้มีอรรถคดี กระทรวงยุติธรรมได้ตระหนักถึงความข้อนี้และเห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า สมควรจัดสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาขึ้นใหม่เป็นอาคาร ๓ ชั้น มีห้องพิจารณาคดี ๒๐ บัลลังก์ จึงจะเพียงพอแก่จำนวนคดีความในท้องที่จังหวัดสงขลา จึงได้ลงมือก่อสร้างในเดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๘ บัดนี้ การก่อสร้างอาคารศาลจังหวัดสงขลาหลังใหม่ได้สำเร็จบริบูรณ์แล้ว เป็นอาคารกว้างขวางสง่างาม สมแก่เกียรติศักดิ์แห่งสถาบันที่ใช้อำนาจอตุลาการในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ ส่วนอาคารศาลจังหวัดหลังเดิมยังคงใช้เป็นทำการศาลแขวงสงขลา

โดยที่ปีนี้เป็นปีที่มีความหมายเป็นพิเศษยิ่ง เนื่องจากเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ การที่กระทรวงยุติธรรมได้ขอพระราชทานกราบบังคมทูลเชิญให้ฝ่าละอองพระบาททรงเป็นองค์ประธานในพิธีนี้ ก็เพื่อเป็นมิ่งมหามงคลเป็นการเฉลิมพระเกียรติและแสดงถึงความจงรักภักดีที่บรรดาข้าราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรมและพสกนิกรในจังหวัดสงขลามีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

บัดนี้ ได้มหายคฤกษ์แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชโรกาสกราบบังคมทูลพระกรุณา
ทรงเปิดอาคารศาลจังหวัดสงขลาหลังใหม่เพื่อความรู้สึกสำนึกถึงคุณพระสัพพัญญู

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.coj.90.th)

คำกล่าวรายงาน

โดย

นายสอาด ปิยวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา ณ วันศุกร์ที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๒๙

ขอประทานกราบเรียน ฯพณ ฯ นายกรัฐมนตรี

ข้าพเจ้าและข้าราชการกระทรวงยุติธรรม ตลอดจนข้าราชการทุกฝ่ายรวมทั้งประชาชนชาวจังหวัดสงขลา รู้สึกเป็นเกียรติ และปิติยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ ฯพณ ฯ นายกรัฐมนตรี ได้กรุณามาเป็นประธาน ในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา ท่ามกลางท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายที่มาร่วมงานในวันนี้

อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาหลังปัจจุบัน ได้ก่อสร้างแล้วเสร็จ และเปิดทำการตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๔ จนบัดนี้เป็นเวลา ๔๕ ปีแล้ว เดิมมีบัลลังก์พิจารณาคดีเพียง ๖ บัลลังก์ แม้ต่อมาจะได้ดัดแปลงห้องทำงานเป็นบัลลังก์เพิ่มเติมอีก ๓ บัลลังก์ รวมเป็น ๙ บัลลังก์ ก็ยังไม่เพียงพอแก่การพิจารณาคดี ที่มีโดยเฉลี่ยถึงวันละ ๕๐ เรื่อง และมีแนวโน้มว่า จะเพิ่มสูงขึ้นเป็นลำดับ ประกอบกับปัจจุบันพื้นที่บางส่วนของอาคารศาล ได้ใช้เป็นที่ทำการสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาล ๕ ศาลแขวงสงขลา สำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคที่ ๔ และสำนักงานคุมประพฤติประจำศาลจังหวัดสงขลาด้วย เป็นเหตุให้บริเวณที่ทำการศาลแออัดคับแคบ ไม่สะดวกแก่การพิจารณาพิพากษารอคดีที่เพิ่มขึ้น และสถานที่ทำงานของข้าราชการธุรการไม่เพียงพอ ไม่สามารถอำนวยความสะดวก ให้แก่ประชาชนผู้มีอรรถคดีได้อย่างเต็มที่ ไม่เหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองในปัจจุบัน กระทรวงยุติธรรม จึงได้ดำเนินการของบประมาณ ก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาขึ้นใหม่ และได้รับอนุมัติเงินงบประมาณ ให้ก่อสร้างได้ตามที่ขอ

อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาที่ก่อสร้างใหม่นี้เป็นตึก ๓ ชั้น หลังคาทรงไทยขนาด ๒๐ บัลลังก์ กว้าง ๓๗.๕๐ เมตร ยาว ๔๔.๕๐ เมตร ก่อสร้างพร้อมบ้านพักผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ๑ หลัง บ้านพักผู้พิพากษา ๑๐ หลัง บ้านพักจำศาล ๑ หลัง บ้านพักข้าราชการธุรการระดับ ๓ - ๔ ขนาด ๓๐ หน่วย ๔ ชั้น ๒ หลัง และบ้านพักข้าราชการ ระดับ ๑-๒ อีก ๘ หน่วย โดยทางหุ้นส่วนจำกัด ศิลป์การช่าง เป็นผู้ประมูลรับเหมาก่อสร้างในราคา ๕๗,๓๖๓,๗๐๐ บาท กำหนดก่อสร้างแล้วเสร็จตามสัญญาภายในวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๓๐ และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี จากกรมโยธาธิการในการออกแบบอาคาร รวมทั้งส่งนายช่างมาควบคุมการก่อสร้างด้วย

บัดนี้ ได้เวลาอันเป็นอุดมมงคลฤกษ์แล้ว ข้าพเจ้าขอประทานกราบเรียนเชิญ ฯพณ ฯ นายกรัฐมนตรี ได้โปรดประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาหลังใหม่เพื่อเป็นสิริมงคล ในอันที่จะประสิทธิ์ประสาท ความยุติธรรมแก่ประชาชนสืบไป

คำกล่าวตอบ

โดย

ฯ พณ ฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี
ในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา
ณ วันศุกร์ที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๒๙

ท่าน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมและท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย

ข้าพเจ้ามีความยินดีและรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มาประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา ที่กำลังก่อสร้างใหม่ในวันนี้

รัฐบาลและกระทรวงยุติธรรมได้ตระหนักเป็นอย่างยิ่งว่า อาคารที่ทำการศาลและบ้านพักผู้พิพากษาทั่วราชอาณาจักร ส่วนมากได้ก่อสร้างมาเป็นเวลานาน ย่อมชำรุดทรุดโทรม คับแคบไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่สะดวกแก่การปฏิบัติราชการ สมควรก่อสร้างใหม่เพื่อให้ศาลมีที่ทำการอันเหมาะสม สง่างาม สมกับเป็นสถานที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมแก่ประชาชนและให้ผู้พิพากษามีบ้านพักเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ จึงได้วางโครงการและดำเนินการก่อสร้างบูรณะอาคารที่ทำการศาลและบ้านพักให้สำเร็จลุล่วงไปตามโครงการที่กำหนดไว้ และตามกำลังเงินงบประมาณที่ได้รับอนุมัติตลอดมา

สำหรับอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาหลังเดิม ได้ก่อสร้างและเปิดทำการมาเป็นเวลา ๔๕ ปีแล้ว มีสภาพเก่าแก่ ประกอบกับได้จัดแบ่งพื้นที่อาคารบางส่วนเป็นที่ทำการสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามา ๔ ศาลแขวงสงขลา สำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคที่ ๔ และสำนักงานคุมประพฤติประจำศาลจังหวัดสงขลา จึงแออัดคับแคบ ไม่สะดวกแก่การพิจารณาคดีและการปฏิบัติงานธุรการของศาล จึงเป็นการสมควรที่จะได้สร้างอาคารที่ทำการศาลขึ้นใหม่ ให้เหมาะสมกับที่ใช้เป็นที่ทำการศาลสถิตยุติธรรม ขอให้ท่านอธิบดีผู้พิพากษามา ๔ และคณะกรรมการตรวจการก่อสร้าง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้โปรดช่วยกันเอาใจใส่ ควบคุมดูแลให้การก่อสร้างสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีสมตามความมุ่งหมายของทางราชการ

ข้าพเจ้าขอขอบคุณกรมโยธาธิการ ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ข้าราชการทุกฝ่ายและท่านผู้มีเกียรติที่มีส่วนช่วยเหลือในการก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา และมาร่วมในพิธีวางศิลาฤกษ์ไว้ ณ โอกาสนี้

บัดนี้ ได้เวลาอันเป็นศุภฤกษ์มงคลแล้ว ข้าพเจ้าจะได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาที่สร้างใหม่นี้ ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก ได้โปรดบันดาลให้การก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาหลังใหม่ ดำเนินไปโดยเรียบร้อยสมปรารถนา เพื่อจะได้ใช้เป็นี่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมแก่ประชาชนสืบไป

ดวงศีลาฤกษ์
กาลจังหวัดสงขลา

สุริยคติขึ้นตรงตักทูล ณ วัน ๒๖ ๑๐ ปีชงล จุลศักราช ๑๓๔๔
สุริยคติกาล สุริยคติ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๔

ปจฺมฤกษ์เวลา ๐๙.๒๙ น.

สุริยฤกษ์เวลา ๑๐.๒๙ น.

สถิตนวางศ์ ๕ คติบวางศ์ ๖

เพ็ญจันทรดาว สวรรค์ นักษัตรฤกษ์จันทรดาว ปี ๑๔

ประกอบด้วย "เทวีนางฤกษ์"

สันตาสัตติราศี "ตล"

คำขวัญ

ความสง่างามของอาคารที่ทำการศาลสถิตยุติธรรมย่อมเป็นทั้งสัญลักษณ์แห่งความชอบธรรมในบ้านเมืองและการเป็นสถาบันที่พึงของประชาชน ทั้งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนได้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วย

ข้าพเจ้าขอขอบคุณรัฐบาล และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะกระทรวงยุติธรรมที่ได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงได้ร่วมแรงร่วมใจกันให้ความสนับสนุนจัดสรรงบประมาณและดำเนินการก่อสร้างอาคารที่ทำการใหม่ของศาลจังหวัดสงขลา ซึ่งมีความโอโง่งสง่างาม และประกอบด้วยอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ทันสมัย เพื่อใช้แทนอาคารที่ทำการเดิมซึ่งได้ก่อสร้างมาเป็นเวลา ๔๖ ปีแล้ว และมีความชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลาทั้งมีสภาพคับแคบไม่เหมาะสมกับปริมาณอรรถคดีที่เพิ่มมากขึ้น

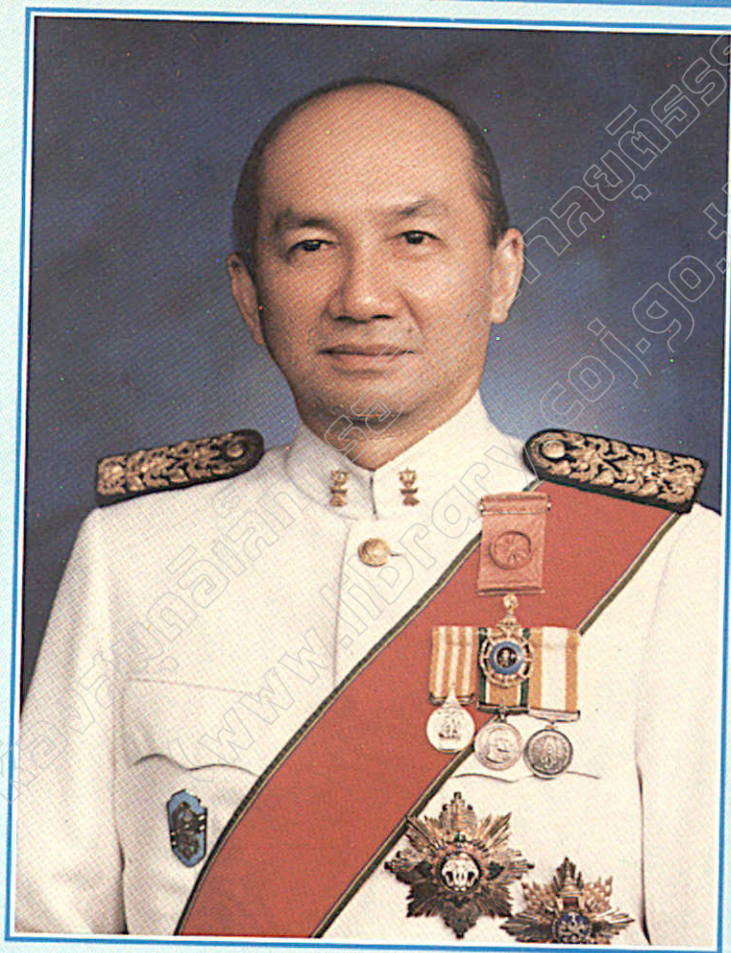
ในโอกาสที่จะได้มีพิธีเปิดอาคารที่ทำการใหม่ของศาลจังหวัดสงขลาครั้งนี้ ข้าพเจ้าขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกได้โปรดอำนวยการให้ท่านอธิบดีผู้พิพากษามาสด ๔ ท่าน รองอธิบดีผู้พิพากษามาสด ๔ ท่านผู้พิพากษาและข้าราชการธุรการตลอดจนเจ้าหน้าที่อื่นของศาลจังหวัดสงขลาทุกท่าน ประสบแต่ความสุขความเจริญ มีกำลังกายกำลังใจและมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในอันที่จะช่วยกันบำรุงรักษาอาคารที่ทำการนี้ให้มีความสถิตสถาพร และปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเที่ยงธรรม เพื่อให้สมกับเป็นสถานที่สำหรับประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมแก่ประชาชนชาวจังหวัดสงขลาและผู้ที่เกี่ยวข้องไปชั่วกาลนาน

๘๖๖๖ ๘๖๖๖

(นายจำรัส เขมะจารุ)

ประธานศาลฎีกา

นายจำรัส เขมะจารุ
ประธานศาลฎีกา

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์
นายกรัฐมนตรี

คำขวัญ

ของ

ฯ พณ ฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
ในโอกาสพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา

กระทรวงยุติธรรมรู้สึกปลื้มปิติในพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร เป็นล้นพ้นที่ได้ทรงพระราชทานพระราชวโรกาสเสด็จ ฯ มาทรงประกอบพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาในครั้งนี้

ศาลสถิตยุติธรรมเป็นสถานที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมแก่ประชาชน เป็นตัวแทนหนึ่งในสามแห่งอธิปไตยของประเทศ อาคารอันโอถ่องแสดงถึงเกียรติยศและสง่าราศี ความสะอาดแสดงถึงความบริสุทธิ์ยุติธรรม การตกแต่งและความร่มรื่นแสดงถึงความประณีตในทางความคิดและความเป็นที่พึงแห่งสุดท้ายที่ดับทุกข์ร้อนของประชาชน พื้นที่ใช้สอยที่เพียงพอ แสดงถึงความสะดวกรวดเร็วของกระบวนการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี

กระทรวงยุติธรรม หวังว่า อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาแห่งใหม่ อันเพียบพร้อมด้วยคุณลักษณะครบถ้วนนี้ จะได้รับการดูแลรักษาให้สามารถเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ สำหรับประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมแก่ชาวสงขลาได้สืบไป

(นายสอาด ปิยวรรณ)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

นายสอาด ปิยวรรณ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

คำขวัญ

ในวาระอันเป็นมิ่งมหามงคล ที่กระทรวงยุติธรรมได้รับพระมหากรุณาธิคุณ จากสมเด็จพระบรม-
โอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัด
สงขลาครั้งนี้

ผมขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงได้โปรดดลบันดาล ให้
อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาแห่งนี้ สถิตสถาพรเป็นสถานที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมแก่ประชาชน
สืบไปชั่วกาลนาน

(อานันท์ คล้ายสังข์)

อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์

นายอำนัคม์ คล้ายสังข์
อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์

นายสมบุรณ์ บุญภินันท์
รองประธานศาลฎีกาคนที่ ๑

นายโสมณ รัตนกร
รองประธานศาลฎีกาคนที่ ๒

นายศักดิ์ สมองชาติ
รองประธานศาลฎีกาคนที่ ๓

คำขวัญ

กระทรวงยุติธรรม มีความปลื้มปิติและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นที่สมเด็จพระบรม-
โอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินมาเป็นองค์ประธาน ในพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาล
จังหวัดสงขลา ในวโรกาสปริมามงคล ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ นับ
เป็นสิริมงคลแก่วงการตุลาการและศาลสถิตยุติธรรมเป็นอย่างยิ่ง

กระทรวงยุติธรรมตระหนักเป็นอย่างดีว่า การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน จะอาศัยบุคลากร
ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรู้ความสามารถและเสียสละแต่เพียงอย่างเดียวนั้นหาได้ไม่ หากแต่จำเป็นจะ
ต้องมีอาคารที่ทำการและอุปกรณ์เครื่องใช้ที่พร้อมพร้อมบริบูรณ์ควบคู่ไปด้วย กระทรวงยุติธรรมหวังเป็น
อย่างยิ่งว่าอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาแห่งใหม่นี้ จะสามารถให้บริการด้านความยุติธรรมแก่ประชาชน
ชาวสงขลา เหมาะสมกับสภาพการพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าแห่งท้องถิ่นนี้ได้เป็นอย่างดี

(สวัสต์ ไซติพานิช)

ปลัดกระทรวงยุติธรรม

นายสวัสดิ์ โชติพานิช
ปลัดกระทรวงยุติธรรม

นายศักดิ์ดา โมกขมรรคกุล
รองปลัดกระทรวงยุติธรรม

นายสุเมธ สุทธิวาทนฤพุมิ
รองปลัดกระทรวงยุติธรรม

นายประมาน ชันเชื้อ
อดีตอธิบดีผู้พิพากษาศาล ๙
พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๓๐
ระหว่างก่อสร้างอาคารศาลใหม่

นายเชียร ยุงทอง
อดีตรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา ๘
พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๒๙
ระหว่างก่อสร้างอาคารศาลใหม่

นายอุระ หวังอ้อมกลาง
อธิบดีผู้พิพากษาศาล ๙
พ.ศ. ๒๕๓๐ - ปัจจุบัน

นายสนัด หมายสวัสดิ์
รองอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๙
พ.ศ. ๒๕๒๙ - ปัจจุบัน

นายประสพสุข บุญเดช
อดีตผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา
พ.ศ. ๒๕๒๖ - ๒๕๒๘
ระหว่างก่อสร้างอาคารศาลใหม่

นายอภิชาติ สุจริตานนท์
อดีตผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา
พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๓๐
ระหว่างก่อสร้างอาคารศาลใหม่

นายชัช ชลวร
ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา
พ.ศ. ๒๕๓๐ - ปัจจุบัน

นายวิชา ชินวงษ์พรหม
ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสงขลา

นายกานต์ วงศ์ศิริ
ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสงขลา

นายชน ศรีพงษ์
ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสงขลา

นายสมศักดิ์ คุณเลิศกิจ
ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสงขลา

นายชัยวัฒน์ คีลาฉาย
ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสงขลา

นายพิชัย นิลทองคำ
ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสงขลา

นายวรรณกรู สังข์ใหม่
ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสงขลา

นายสุรพล เอี่ยมอิชิม
ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสงขลา

นางสาวสิริกานต์ มีจุล
ผู้พิพากษาศาลจังหวัดพัทลุง
ช่วยราชการศาลจังหวัดสงขลา

นายธงชัย วรชาติเดชา
ผู้พิพากษาศาลจังหวัดยะลา
ช่วยราชการศาลจังหวัดสงขลา

นายกมล ชีรเวชพลกุล
ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสตูล
ช่วยราชการศาลจังหวัดสงขลา

คณะผู้พิพากษาศาลจังหวัดสงขลา

ข้าราชการตุลาการศาลจังหวัดสงขลา

ข้าราชการสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษภาค ๔

ข้าราชการสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคที่ ๔

นายชัย โจกะนิช อภิชัยสิริ

นายจำรูญ โชติรัตน์

นายวิกรม เมลานนท์

นายอำนาจ คัลยสังข์

นายจรัส เหมะจารุ

นายคมกริช วัฒนเสถียร

นายมีพาศน์ ปิโตรนนนท์

นายสุชาติ สุขสมิตร์

นายอรอนดิ ดิษฐอำ

นายบุญญิต สุชีวะ

นายปลพ นพรมภา

นายถาวร ตันตราภรณ์

นายประเสริฐ บุญศรี

นายประสพสุข บุญเดช

นายอภิชาติ สุขงามนท์

นายชัช ชลวร

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา

๑. พระนิติการณประสม
๒. พระปรีชาวินิจฉัย
๓. พระดุลยการณโกวิท
๔. พระนิติกฤตประพันธ์
๕. พระพิบูลย์ไอศวรรย์
๖. นายไชยเจริญ สันติศิริ
๗. พระประศาสน์วินิจฉัย
๘. นายชวน สิงหกละ
๙. นายชัย ใจกะนิช อภิชัยสิริ
๑๐. นายจรรณ โชติรัตน์
๑๑. นายวิกรม เมลาณนท์
๑๒. นายไฉน รัตโนดม
๑๓. นายบุญญิต สุชีวะ
๑๔. นายปลพ นพรมภา
๑๕. นายอำนาจ คล้ายสังข์
๑๖. นายจรัส เขมะจารุ
๑๗. นายคมกริช วัฒนเสถียร
๑๘. นายเสริมศักดิ์ เทพาคำ
๑๙. นายถาวร ตันตราภรณ์
๒๐. นายประเสริฐ บุญศรี
๒๑. นายมีพาศน์ ไปตระนันท์
๒๒. นายสุชาติ สุขุมมิตร
๒๓. นายอรอนันต์ ดิษฐอำนาจ
๒๔. นายประสพสุข บุญเดช
๒๕. นายอภิชาติ สุขงามนท์
๒๖. นายชัช ชลวร

นายกิตติศักดิ์ กิติคุณไพโรจน์
ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงสงขลา

นายอมรเทพ การะโชติ
ผู้พิพากษาศาลแขวงสงขลา

นางเปรมใจ กิติคุณไพโรจน์
ผู้พิพากษา
หัวหน้าศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลา

นายสมมาตร ยศธาสโรดม
ผู้พิพากษา
ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลา

คณะผู้พิพากษาสมทบศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลา

ข้าราชการสำนักงานคุมประพฤติประจำศาลจังหวัดสงขลา

สารบัญ

หน้า

● ประวัติศาสตร์จังหวัดสงขลา	๑
● บทบาทของชาวจีนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองของสงขลา ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๘ - ๒๔๔๔	๕
● แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา	๑๗
● หย่าเพราะประเพณีมิชอบ	๒๕
● ประมวลภาพศาลในอดีต	๓๓
● ประมวลภาพพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา	๓๖
● ประมวลภาพการก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา	๓๘
● ทำเนียบข้าราชการ	๔๐
● คำสั่งตั้งคณะกรรมการ	๔๖

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coj.go.th)

ประวัติศาสตร์จังหวัดสงขลา

นายเจียร เจริญวัฒนา

ศาลจังหวัดสงขลา เดิมคือ ศาลมณฑลนครศรีธรรมราช
เหตุที่เรียกดังนี้ เนื่องจากขณะที่จะตั้งศาลยุติธรรม
แบบใหม่ขึ้นตามเมืองต่าง ๆ นั้น การปกครองส่วนภูมิภาค
ใช้ระบบเทศาภิบาล แบ่งเขตปกครองออกเป็นมณฑล เมือง
อำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน พระธรรมนูญศาลหัวเมือง ร.ศ.
๑๑๔ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ซึ่งกำหนดรูปแบบของศาลที่จะตั้งขึ้น
บัญญัติให้มีศาลยุติธรรมในหัวเมืองเป็น ๓ ชั้น คือ ศาล-
มณฑล ศาลเมืองและศาลแขวง เพื่อให้สอดคล้องกับแบบ
การปกครองดังกล่าว สำหรับมณฑลจะตั้งขึ้นมณฑลละ ๑
ศาล ณ เมืองอันเป็นที่ตั้งศาลว่าการมณฑล และโดยที่มณฑ-
ลนครศรีธรรมราชมีศาลว่าการมณฑลอยู่ที่จังหวัดสงขลา
ศาลมณฑลนครศรีธรรมราชจึงตั้งขึ้นที่จังหวัดสงขลา และ
ใช้ชื่อนี้ตลอดมา จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๖ มีการยุบเลิกมณฑล
และเพื่อให้สอดคล้องกัน พระธรรมนูญศาลยุติธรรมแก้ไข
เพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๗๖ จึงให้เลิกศาลมณฑล และให้
ศาลมณฑลเดิมมีฐานะเป็นศาลจังหวัด ศาลมณฑลนคร-
ศรีธรรมราชจึงเป็นศาลจังหวัดสงขลา นับแต่นั้นมา

มณฑลที่ตั้งขึ้นนี้รวมเมืองหลาย ๆ เมืองเข้าด้วยกัน
มีข้าหลวงเทศาภิบาลซึ่งเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ที่ทรงไว้วาง
พระราชหฤทัย เป็นผู้สำเร็จราชการดูแลตรวจตราต่างพระ-
เนตรพระกรณ และมีข้าราชการชั้นรองลงมาเป็นผู้ช่วย
ตำแหน่งที่สำคัญได้แก่ “ข้าหลวงมหาดไทย” ซึ่งเป็นพนักงาน
ฝ่ายปกครอง “ข้าหลวงยุติธรรม” เป็นพนักงานตรวจตรา
ถ้อยความและโรงศาลทั่วทั้งมณฑล เพื่อให้การพิจารณา
พิพากษาคดีเป็นไปโดยเร็วไม่ค้างคั่งและสะสางคดีความ
เก่า ๆ ซึ่งทับถมอยู่ก่อนให้หมดสิ้นไป “ข้าหลวงคลัง” เป็น
พนักงานตรวจเก็บผลประโยชน์ของแผ่นดินซึ่งผู้ว่าราชการ
เมืองกรมการเมืองเคยเรียกเก็บอยู่แต่ก่อน หรือผลประโยชน์

ที่ตกเรียกลีด้วยเหตุอื่น ๆ ให้ได้มาเป็นของหลวงและ
จ่ายเงินเดือนพระราชทานแก่ผู้ว่าราชการเมืองกรมการเมือง
แทนผลประโยชน์ที่เคยได้ในทางอ้อมอยู่แต่ก่อน และ
“เลขานุการ” ซึ่งทำหน้าที่เป็นเลขานุการของข้าหลวงเทศา-
ภิบาล^(๑) เฉพาะหัวเมืองปักษ์ใต้ในสมัยแรกมี ๓ มณฑล
คือมณฑลชุมพร มณฑลภูเก็ตและมณฑลนครศรีธรรมราช
มณฑลนครศรีธรรมราช ตั้งขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม ร.ศ. ๑๑๔
(พ.ศ. ๒๔๓๔) ประกอบด้วยเมืองสงขลา พัทลุง นครศรี-
ธรรมราช และบริเวณ ๗ หัวเมือง ได้แก่เมืองปัตตานี หนองจิก
ยะหริ่ง ยะลา รามันห์ ระแงะและ สายบุรี^(๒) มีพระยาสุ-
ขุมณียินิต (ปั้น สุขุม) ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้าพระยายมราช
เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล และพระพิทักษ์เทพธานีเป็นข้า-
หลวงยุติธรรม

การตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม
ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ก็โดยมีความมุ่งหมายที่จะรวบรวม
ศาลทั้งในกรุงเทพมหานครและในหัวเมืองมาสังกัดอยู่ใน
กระทรวงนี้ สำหรับศาลในกรุงเทพมหานครได้ลงมือปรับ-
ปรุงตั้งแต่เริ่มตั้งกระทรวง จนถึง ร.ศ. ๑๑๔ (พ.ศ. ๒๔๓๔)
พอเข้ารูปเข้ารอยแล้ว ก็ลงมือจัดการศาลในหัวเมืองต่อไป
แต่เดิมนั้นผู้มีหน้าที่ชำระความในหัวเมืองได้แก่เจ้าเมือง
กรมการ โดยมีกรมการนั่งรับฟ้องอยู่ที่ศาลาโถง ซึ่งปลูก
อยู่นอกรั้วหน้าจวนเจ้าเมือง เรียกว่า “ศาลากลาง” เมื่อรับ
แล้วเจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการเมืองจะประทับฟ้องแจกจ่าย
ให้กรมการเมืองคนใดคนหนึ่งพิจารณาต่อไป เจ้าเมืองกรม
การเมือง จึงทำหน้าที่ทางธุรการและตุลาการปนกันอยู่ ศาล
หัวเมืองที่จะตั้งขึ้นใหม่นี้มุ่งที่จะแยกงานธุรการหรืองาน
ปกครองกับงานตุลาการออกจากกัน โดยเลือกสรรกรมการ
เมืองที่เข้าใจในการพิจารณาพิพากษาคดีมาแจ้งมายังกระ-

(๑) ณรงค์ นุ่นทอง, “การปฏิรูปการปกครองมณฑลนครศรีธรรมราชในสมัยพระยาสุขุมณียินิตเป็นข้าหลวงเทศาภิบาล (พ.ศ. ๒๔๓๔ - ๒๔๔๔)” สรุปและเรียบเรียงจากปริญญาณพนธ์ โดยดร.ณ. แก้วม่วง, มณฑลเทศาภิบาล (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, ๒๕๒๕) หน้า ๓๓๔-๓๓๕

(๒) บริเวณ ๗ หัวเมือง ต่อมายุบเหลือ ๔ เมือง คือ ปัตตานี ยะลา ระแงะและสายบุรี และรวมตั้งเป็นมณฑลปัตตานี เมื่อ ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๔) ต่อมาเมืองระแงะยุบรวมกับท้องที่บางนาเรียกเมืองบางนา แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองนาทวี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔

ทรงยุติธรรมเพื่อขอหมายตั้งเป็นผู้พิพากษา และให้สังกัดกระทรวงยุติธรรม ให้ศาลหัวเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษา และบังคับคดีให้เสร็จเด็ดขาดไปในเมืองนั้น ๆ ได้ โดยไม่ต้องบอกขออนุญาตมาทางกรุงเทพมหานคร เว้นแต่โทษริบทรัพย์สมบัติหรือประหารชีวิตจะต้องขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อน และในหน้าที่ตุลาการผู้พิพากษามีอำนาจตัดสินลงโทษได้โดยไม่ต้องหารือข้าหลวงเทศาภิบาล แต่ถ้าเป็นฝ่ายตุลาการต้องหารือก่อน การดำเนินกระบวนการพิจารณาก็ให้ใช้วิธีพิจารณาความอย่างใหม่ รวมทั้งให้มีพนักงานอัยการเป็นทนายแผ่นดินสำหรับฟ้องคดีมีโทษหลวง (คดีอาญา) และให้มีที่ทำการศาลแยกต่างหากจากศาลากลางซึ่งใช้เป็นที่พักอาศัยอยู่เดิม

เพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายดังกล่าว ได้มีการเตรียมการเป็นลำดับดังนี้ ประการแรกตราพระธรรมนูญศาลหัวเมือง ร.ศ. ๑๑๔ เพื่อกำหนดศาลที่จะตั้งขึ้นใหม่ ให้มีศาล ๓ ชั้นคือ ศาลมณฑลมีอำนาจตลอดเขตมณฑลที่ตั้งศาลและมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ทุกประเภท คดีที่เกิดขึ้นอำนาจศาลเมืองก็ตกเป็นอำนาจของศาลมณฑลที่จะพิจารณาพิพากษาและยังทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์สำหรับศาลเมืองและศาลแขวงในมณฑลนั้นด้วย กล่าวคือถ้าคู่ความจะอุทธรณ์คำพิพากษาศาลเมืองและศาลแขวงให้อุทธรณ์ต่อศาลมณฑล เมื่อจะอุทธรณ์คำพิพากษาศาลมณฑลจึงให้เข้ามายื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ ณ สยามสถิตยธรรมในกรุงเทพฯ ศาลเมืองมีเขตอำนาจในเมืองที่ตั้งศาล และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งทุนทรัพย์ไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท คดีอาญาซึ่งมีโทษจำ เหยียนหรือปรับไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท ส่วนศาลแขวงมีเขตอำนาจในท้องที่ตามที่ผู้บัญชาการเมืองจะกำหนด และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามอำนาจของผู้พิพากษาซึ่งกำหนดไว้ ๓ ชั้นด้วยกัน แต่อย่างสูงก็คือพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่ถึง ๒๐๐ บาทหรือคดีอาญาซึ่งมีโทษจำไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๒๐๐ บาท หรือโทษโบยด้วยไม้หวายไม่เกิน ๕๐ ที่

ประการที่สอง ได้แก่การตรากฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความขึ้นใหม่ทั้งคดีอาญาและคดีแพ่ง ได้แก่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน รัตนโกสินทร-

ศก ๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๔) และพระราชบัญญัติกระบวนการพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก ๑๑๕ โดยกำหนดว่าเมื่อได้ตั้งศาลตามพระธรรมนูญศาลหัวเมืองดังกล่าวขึ้นแล้วก็ให้ศาลเหล่านั้นใช้วิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับดังกล่าวข้างต้นทั่วทุกศาล

ประการที่สาม ได้แก่การตราพระราชบัญญัติตั้งข้าหลวงพิเศษสำหรับจัดการแก้ไขธรรมเนียมศาลยุติธรรมหัวเมืองทั้งปวง ร.ศ. ๑๑๕ โดยให้มีข้าหลวงพิเศษจำนวน ๕ นาย เป็นข้าหลวงพิเศษประจำการ ๓ นาย อีก ๒ นายได้แก่ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลท้องที่ กับผู้ว่าราชการเมืองใดเมืองหนึ่งในมณฑลนั้นซึ่งเสนาบติกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้เลือกสรร และกำหนดหน้าที่ของข้าหลวงพิเศษเพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว และให้เสนาบติกระทรวงมหาดไทยเป็นเจ้าหน้าที่จัดการให้สำเร็จตลอดไป

ได้เริ่มจัดตั้งศาลในมณฑลกรุงเก่าเป็นลำดับแรก และเปิดศาลมณฑลกรุงเก่าเมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ต่อมาในปี ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) ได้ตั้งศาลมณฑลเพิ่มขึ้นอีก ๔ ศาลคือ ศาลมณฑลปราจีนบุรี ศาลมณฑลนครราชสีมา ศาลมณฑลนครศรีธรรมราช และศาลมณฑลพิษณุโลก สำหรับศาลมณฑลนครศรีธรรมราชนั้น พระยาสุหมณีนันได้ส่งพระพิทักษ์เทพธานีข้าหลวงยุติธรรมและหลวงรามรักษาผู้พิพากษาศาลเมืองพัทลุงเข้ามาศึกษาวิธีพิจารณาอย่างใหม่ ณ กรุงเทพฯ ในเดือนกรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖ ต่อมาเมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๖ ได้มีพระราชเสาวนีย์ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์^(๑) โปรดเกล้าฯ ตั้งให้พระยาสุหมณีนัน ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช กับพระยาศรีธรรมราช ผู้สำเร็จราชการเมืองนครศรีธรรมราช เป็นข้าหลวงพิเศษจัดตั้งศาลยุติธรรมในมณฑลนครศรีธรรมราช และโปรดเกล้าฯ ให้พระพิทักษ์เทพธานีซึ่งเลื่อนเป็นพระยา เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑลนครศรีธรรมราช ปราบฎตามใบบอกของพระยาสุหมณีนันว่าศาลมณฑลนครศรีธรรมราชเปิดทำการเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๖ โดยข้าหลวงเทศาภิบาลได้ประชุมข้าหลวงผู้ว่าราชการเมืองและผู้พิพากษาพร้อมกันอยู่แล้ว อ่านสัญญา

(๑) ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก (๗ เมษายน ร.ศ. ๑๑๖ - ๑๖ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๖)

บัตรและท้องตราตั้งพระยาพิทักษ์เทพธานีเป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑลนครศรีธรรมราช แล้วมอบสัญญาบัตรแก่พระยาพิทักษ์เทพธานี พระยาพิทักษ์เทพธานีอ่านคำสาบานในที่ประชุมเสร็จแล้ว ถวายคำนับต่อพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในวันนั้นพระยาพิทักษ์เทพธานี พร้อมด้วยขุนไพศาลพจน์กิจและขุนภักดินุชิต

ผู้พิพากษาได้ตั้งต้นพิจารณาคดีระหว่างหลวงศุภไสยสโมธาน แทนอัยการโจทก์^(๑) อัยการจำเลย เรื่องฆ่าคนตาย อันนับได้ว่าเป็นคดีเรื่องแรกของศาลนี้ รายละเอียดประกาศตั้งข้าหลวงพิเศษจัดตั้งศาลยุติธรรมในมณฑลนครศรีธรรมราช และใบบอกของพระยาสุขุมนัยวินิต มีดังนี้

ประกาศ

เรื่องจัดการศาลยุติธรรมในมณฑลนครศรีธรรมราช

มีพระราชเสาวนีย์ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ ดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม สั่งในที่ประชุมว่า เมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๑๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งข้าหลวงพิเศษจัดการศาลยุติธรรมตามหัวเมือง ความแจ้งอยู่ในประกาศพระราชบัญญัติลงวันที่ ๒๐ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๕ นั้นแล้ว

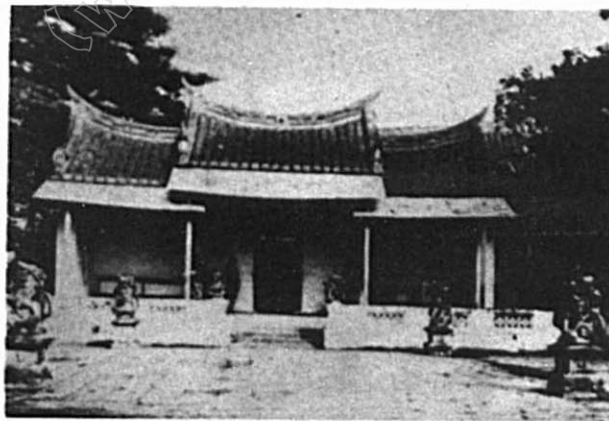
บัดนี้ทรงพระราชดำริเห็นว่า ควรจะลงมือจัดการตั้งศาลยุติธรรมในมณฑลนครศรีธรรมราช ตามพระธรรมนูญศาลหัวเมืองได้อีกมณฑล ๑ จึงมีพระราชเสาวนีย์ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งพระยาสุขุมนัยวินิต ข้าหลวงเทศาภิบาลเป็นข้าหลวงพิเศษซึ่งมีหน้าที่อยู่แล้ว ตามพระราชบัญญัติในมาตรา ๒ กับพระยาศรีธรรมราช ผู้สำเร็จราชการเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งเสนาบติกระทรวงมหาดไทยได้เลือกตั้งขึ้นเป็นข้าหลวงพิเศษตามพระราชบัญญัติอีก ๑ รวม ๒ นาย เป็นข้าหลวงพิเศษมีอำนาจจัดการตั้งศาลยุติธรรม ในมณฑลนครศรีธรรมราชได้เต็มตามพระราชบัญญัติข้าหลวงพิเศษทุกประการ

ประกาศมา ณ วันที่ ๔ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๖

(เซ็นพระนาม) ดำรงราชานุภาพ

เสนาบติกระทรวงมหาดไทย

รับพระราชเสาวนีย์

ศาลมณฑลนครศรีธรรมราช

(๑) ตามพระธรรมนูญศาลหัวเมือง ร.ศ. ๑๑๔ มาตรา ๒๖ ในคดีมิโทษหลวง ถ้าในเขตศาลใดซึ่งไม่มีพนักงานอัยการ หรือพนักงานอัยการไม่ได้มาจึงศาล ไม่มีโจทก์จะว่าคดีนั้น ผู้พิพากษาจะสั่งให้กรมการแขวงในท้องที่นั้นเป็นทนายแผ่นดินว่าความเรื่องนั้นก็ได้

ใบบอกที่ ๑๐ / ๔๒๑๔
เรื่องตั้งอธิบดี
ผู้พิพากษา

ศาลาว่าการมณฑลนครศรีธรรมราช
วันที่ ๔ เดือนมีนาคม ร.ศ. ๑๑๖

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาสุขุมนัยวินิต ข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ขอพระราชทาน กราบทูลพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้า รัชพัฒน์ศักดิ์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ทรงทราบ

ด้วยข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานตราพระราชสีห์ใหญ่ที่ ๒๓ / ๒๒๖๔๔ ลงวันที่ ๑๓ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก^{๓๐} ๑๑๖ ดำเนิรพระราชเสาวนีย์ ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งสำเร็จราชการแผ่นดินโปรดเกล้าฯ ตั้งให้พระยาพิทักษ์เทพธานี เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑลนครศรีธรรมราชแลได้ส่งสัญญาบัตรออกไปด้วย

ครั้น ณ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๖ เวลาบ่าย ข้าพระพุทธเจ้าเชิญพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานณที่อันสมควร เสร็จแล้วอาราธนาพระสงฆ์ ๙ รูป เจริญพระพุทธมนต์ที่ว่าการมณฑล เมืองสงขลา รุ่งขึ้น ณ วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๖ เวลาเช้า พระสงฆ์ฉันแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าได้ประชุมข้าหลวง ผู้ว่าราชการเมืองและผู้พิพากษา ร่วมกัน อ่านสัญญาบัตรและท้องตราตั้งพระยาพิทักษ์เทพธานีเป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑลนครศรีธรรมราช แล้วมอบ สัญญาบัตรให้พระยาพิทักษ์เทพธานีฯ อ่านคำสาบานในที่ประชุมเสร็จแล้ว ถวายคำนับต่อพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระ- เจ้าอยู่หัว รับสัญญาบัตรไว้โดยความปิติยินดี

ในวันนั้น พระยาพิทักษ์เทพธานี อธิบดีผู้พิพากษาพร้อมด้วยหลวงไพศาลพจน์กิจ ขุนภักดีนุชิตผู้พิพากษาตั้งต้น พิจารณาความคดีในระหว่างหลวงศุภไสยสโมธานแทนอัยการโจทก์ อัยเท็กคนร้ายจำเลย โจทก์หาว่าอัยเท็กคนร้ายลอบ ฆ่านายชุตาย ตามอัยเท็กให้การปฏิเสธไม่รับ สืบกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้รู้เห็นเป็นพยานเบิกความในถานพิจารณา ได้ความจริง ว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านคันได้เบียดทองแดงเมืองไทรบุรี ของนายชุตายที่ปลงชื่อเรือนที่อัยเท็กคนนอนอยู่เป็นของกลางสำคัญ ศาล ลงเนื้อเห็นชี้ขาดตัดสินลงโทษอัยเท็ก โดยถานมีความผิดลงเลมิตพระราชอาญา ให้จำคุกอัยเท็กเจ็ดปี จึงให้พ้นโทษเรื่อง หนึ่ง

กับได้พิจารณาคดีในระหว่างนายเพียน โจทก์ นายไหล จำเลย หาว่าจำเลยเป็นผู้ร้ายลักเรือ ฎารู้เห็นเป็นใจด้วย ผู้ร้ายลักเรือของโจทก์ ศาลถามจำเลยให้การไม่รับ สืบพยานสมฟ้องโจทก์ศาลตัดสินลงโทษให้จำคุกอัยไหลผู้ร้ายลักเรือกำหนด ปีหนึ่งจึงให้พ้นโทษ อีกเรื่องหนึ่ง

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า สุขุมนัยวินิต
ประทับตรามาเป็นสำคัญ

ใบบอกที่ ๑๑ / ๔๒๗๗
เรื่องคดีใน
มณฑล

ศาลาว่าการมณฑลนครศรีธรรมราช
วันที่ ๔ เดือนมีนาคม ร.ศ. ๑๑๖

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาสุขุมนัยวินิต ข้าหลวงเทศาภิบาล สำเร็จราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ขอพระราชทาน กราบทูลพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้า รัชพัฒน์ศักดิ์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ทรงทราบ

ด้วยตั้งแต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าออกมารักษาราชการในหัวเมืองมณฑลนครศรีธรรมราช ข้าพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยข้าหลวงยุติธรรม ข้าหลวงผู้ช่วย ผู้ว่าราชการเมืองกรมการผู้ใหญ่ผู้น้อยซึ่งมีหน้าที่ในการคดีช่วย กันพิพากษารอคัดคดีของราษฎรทั้งที่ค้างอยู่เก่าแก่แลเกิดขึ้นใหม่แล้วไปหลายพันเรื่อง แจ้งอยู่ในรายงานนั้นแล้ว ความเก่า นับว่าเป็นหมดยังคงค้างบ้างเล็กน้อย ก็แต่ความที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ แลที่ชำระสะสางไปได้โดยเร็ว นั้น ก็โดยอำนาจพระบารมี แลเอาไครยใช้อำนาจบ้างในทางที่ควร เป็นต้นว่าคดีเรื่องใดที่ได้ปรึกษาเห็นพร้อมกันว่าชอบด้วยยุติธรรมหรือพระราชกำหนด

กฎหมายแล้ว ถ้าไม่ยอมก็ต้องชังกันบ้าง แต่ในเวลาทีล่งมมาแล้ว หมอกกฎหมายแลครบาจารย์ยังน้อยอยู่ ก็แล้ว ๆ กันไปได้ แท้จริงที่ถูกชังก็ไม่ก็ร้ายนัก ครั้นเมื่บัดนี้มีพวกหมอกกฎหมายมากขึ้น แลทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งศาลมณฑล ตั้งข้าหลวงพิเทศ เปิดช่องโอกาสให้ราษฎร ผู้ต้องคดีมีอิสรภาพมีทางที่จะฟ้องอุธรณ์ที่ศาลใหญ่ได้เป็นลำดับ จนถึงศาลข้าหลวงพิเทศ หรือทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาได้โดยสะดวก เปนพระมหากรุณาธิคุณอย่างยิ่ง แต่สังเกตดูความอุธรณ์เดี่ยวนั้นมากขึ้นเกือบจะทุกเรื่อง ความศาลเมืองทุเลาอุธรณ์มาศาลมณฑล ความที่ตัดสินศาลมณฑลก็ทุเลาอุธรณ์ต่อศาล ข้าหลวงพิเทศต่อขึ้นมากอีก เพราะถือเสียว่าตัวไม่ต้องมาศาล เดินส่งแต่ถ้อยคำสำนวนมาร้อง ข้าพระพุทธเจ้าเปนที่วิตกเปนล้นเกล้าฯ ถ้าไม่คิดขัดขึ้นเสียอย่างใดอย่างหนึ่งแต่ต้นมือแล้ว ไม่อีกก็เดือนคฤในมณฑลนี้ จะไม่มีแล้วแต่สักเรื่องเดียว ผู้แพ่งจะอุธรณ์หมดทุกเรื่อง จะยังช้าลำบากแลป่วยการทํามาหากินของราษฎรในมณฑลนี้มากขึ้น อนึ่งตามที่ข้าพระพุทธเจ้าทราบเกล้าฯ ว่าในเวลาเมื่อคู่ความร้องอุธรณ์ต่อข้าหลวงพิเทศฯ จะต้องส่งถ้อยคำสำนวนเข้ามาถวายฝ่าพระบาทฯ ทรงตรวจแก้ลงพระนามพร้อมด้วยข้าหลวงพิเทศในกรุงเทพฯ เสร็จแล้วจึงส่งคำตัดสินนั้นมาให้ข้าหลวงพิเทศประจำหัวเมืองลงนามอีกอย่างความที่กรุงเก่า จึงจะเปนอันสำเร็จเด็ดขาดได้ ต่อเมื่อโจทย์จำเลยไม่พอใจในคำตัดสินนี้ ก็ทุเลาถวายฎีกาทีเดียว

อีกประการหนึ่งมณฑลนี้ทางไปมากันดาร การส่งหนังสือกว่าจะถึงก็ตั้งเดือน เพราะฉะนั้นความอุธรณ์เรื่องหนึ่ง ๆ คงจะค้างอยู่ตั้ง ๒ เดือนเป็นอย่างเร็ว ย่อมเปนทางที่ผู้แพ่งจะถ่วงคดีของตัวไว้ให้เนิ่นช้าอยู่เสมอ การเปนดังนี้ ขอพระบารมีปกเกล้าฯ เปนที่พึงได้ทรงพระดำริที่จะควรผ่อนผันขัดขึ้นฉันทัดดี จึงจะให้การคดีในมณฑลนี้สำเร็จเด็ดขาดไปได้โดยเร็วจะได้ไม่ชักช้าเสียเวลาทํามาหากินของราษฎร

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า สุขุมณียวินิต

ประทับตรามาเปนสำคัญ

ศาลจังหวัดสงขลา (อาคารเดิม)

ศาลยุติธรรมที่ดั่งขึ้นใหม่นี้ ในกาลต่อมาได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลายครั้ง กล่าวโดยสรุปก็คือยกเลิกอำนาจศาลมณฑลในการพิจารณาพิพากษาความอุทธรณ์จากศาลต่ำในมณฑลนั้น ให้อุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ในกรุงเทพมหานคร ต่อมาได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย^(๑) ให้เปลี่ยนคำว่า “เมือง” เป็น “จังหวัด” ให้เรียก “ผู้ว่าราชการเมือง” เป็น “ผู้ว่าราชการจังหวัด” กระทรวงยุติธรรมจึงได้มีประกาศลงวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๕๕ ให้เปลี่ยนคำว่า “ศาลเมือง” เป็น “ศาลจังหวัด” เพื่อให้สอดคล้องกัน โดยให้คงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาอย่างเดิม และต่อมา พระธรรมมัญญศาลยุติธรรมแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๗๓ ได้แก้ไของค์คณะของศาลจังหวัดเป็นว่า จะต้องเป็นผู้พิพากษาสองนายจึงจะเป็นองค์คณะที่จะพิจารณาพิพากษารอคดีได้เต็มตามกฎหมาย จากบทบัญญัติดังกล่าวทำให้ศาลจังหวัดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวงในเขตจังหวัดนั้นได้ทุกบทกฎหมาย และทำให้ศาลมณฑลคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะภายในเขตจังหวัดอันเป็นที่ตั้งศาลมณฑลไปโดยปริยาย ศาลมณฑลและศาลจังหวัดจึงมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีได้เท่ากัน ดังนั้นเมื่อมีการยุบเลิกมณฑลใน พ.ศ. ๒๔๗๖ ดังกล่าวมาข้างต้น การเปลี่ยนฐานะจาก “ศาลมณฑลนครศรีธรรมราช” เป็น “ศาลจังหวัดสงขลา” จึงเท่ากับเป็นการเปลี่ยนชื่อเรียก เพราะตามกฎหมายยังคงมีอำนาจหน้าที่อย่างเดิมทุกประการ

ที่ทำการศาล

ศาลมณฑลนครศรีธรรมราชที่ดั่งขึ้นนี้ ใช้ที่ทำการร่วมกับที่ว่าการมณฑล ณ จวนเจ้าเมืองเก่า อาจารย์แปลก ศิลปกรรมพิเศษ^(๒) บันทึกอธิบายว่า “คือจวนที่สร้างพร้อม

กำแพงเมืองในสมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นแบบตึกจีนมี ๕ หลัง พระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) เป็นผู้สร้างและเข้าอยู่อาศัยเป็นคนแรก เจ้าเมือง ๒ คนต่อมาก็อาศัยที่บ้านนี้ คือเจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญส่ง) และเจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น)^(๓) เจ้าเมืองต่อมาอีก ๒ คนอยู่บ้านส่วนตัว^(๔) จวนเก่านี้เรียกว่า “ในจวน” บ้าง “จวนกลาง” บ้าง พระอนันตสมบัติ (เอม)^(๕) ขายให้รัฐบาลใน พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นเงิน ๒๘,๐๐๐ บาท เคยเป็นที่ตั้งศาลมณฑลและเรือนจำ ปัจจุบันเป็นที่ทำการโทรศัพท์กลางส่วนหนึ่งและร้านค้าส่วนหนึ่ง”^(๖)

จวนหลังนี้เป็นบ้านเดิมของพระยาสุนทรานุรักษ์ (เนตร ณ สงขลา) ซึ่งเป็นบุตรคนโตของเจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น) และเป็นผู้ที่หวังกันว่าจะสืบตระกูลเป็นเจ้าเมืองสงขลาคนต่อไป แต่ได้ถึงแก่อนิจกรรมไปก่อนบิดาเมื่อ ร.ศ. ๑๐๑ (พ.ศ. ๒๔๒๕) จวนจึงตกมาเป็นของพระอนันตสมบัติ ผู้เป็นบุตรชายคนที่ ๒ ในหนังสือพงศาวดารเมืองสงขลาได้กล่าวถึงจวนนี้ว่า “พระยาวิเชียรคีรี (เม่น) ได้อยู่ที่จวนกลางต่อจากเจ้าพระยาสงขลา (บุญส่ง) มาจนตลอดอายุ เมื่อท่านได้ถึงอสัญกรรมแล้ว ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลาต่อมาก็อยู่บ้านของตัว ไม่ได้อยู่ที่จวนกลางอีกต่อไป เมื่อจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลแล้วข้าหลวงเทศาภิบาลได้แก้ไขจวนกลางนี้ทำเป็นศาลว่าการมณฑลอยู่คราวหนึ่ง....”^(๗)

หลังจากเปิดศาลมณฑลได้ประมาณ ๔ เดือน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสหัวเมืองในแหลมมลายู เสด็จออกจากพระนครโดยเรือพระที่นั่งมทจักรี เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) ทรงแวะเกาะพังงา แล้วเสด็จถึงเมืองสงขลาในวันที่ ๒๖ มิถุนายน และปรากฏในจดหมายเหตุว่า “วันที่ ๒๗ เวลา ๔ โมงเช้าเสด็จลงเรือพระที่นั่งดิทรเชิงงูไปผูกเรือกลไฟ

(๑) ลงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๔๕๕

(๒) ขุนศิลปกรรมพิเศษ ป.ม., ศิลปศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขามหาภาษาและวรรณคดีไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

(๓) เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลาลำดับที่ ๕ และลำดับที่ ๖

(๔) คือพระยาวิเชียรคีรี (ชุ่ม) และพระยาวิเชียรคีรี (ชม) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา ลำดับที่ ๗ และที่ ๘

(๕) เป็นบุตรพระยาสุนทรานุรักษ์ (เนตร) ผู้ช่วยว่าราชการเมืองและหลานปู่ เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น), น้องชายพระยาวิเชียรคีรี (ชม) และเป็นบิดาเจ้าพระยาธรรมธาดา (จิตร ณ สงขลา) และพระยามานวราชเสวี (ปลอด ณ สงขลา)

(๖) แปลก ศิลปกรรมพิเศษ, “ประมวลเรื่องพระเจ้าแผ่นดินเสด็จสงขลา” หนังสือที่ระลึกงานชุมนุมนักเรียนเก่ามหาวิทยาลัยราชภัฏ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๗) หน้า ๑๔

(๗) หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ มหาอำมาตย์เอกเจ้าพระยาศรีธรรมธาดา (จิตร ณ สงขลา) (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๑๙) หน้า ๓๙๑

สะกรุที่ปากน้ำไปประทับที่ท่าเมือง เสด็จขึ้นบก มีข้าหลวงเทศาภิบาล ผู้ว่าราชการเมือง กรมการรับเสด็จ ทรงพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรที่ว่าการมณฑล คือที่ว่าการอำเภอเมือง ที่ว่าการข้าหลวงใหญ่และศาลมณฑล ทอดพระเนตรผู้พิพากษาใหญ่อ่านคำพิพากษา แล้วเสด็จจากที่นั้นไปประทับบ้านพระยาวิเชียรคีรี^(๑) ทอดพระเนตรที่ต่าง ๆ ในบ้านนั้นและทรงฉายพระรูปที่ห้องซากรูปของพระยาวิเชียรคีรี^(๒) แล้วเสด็จมาประทับที่พักพระยาสุขุมนัยวินิต เสด็จกลางวันนั้น....”^(๓)

ที่พักพระยาสุขุมนัยวินิตที่กล่าวถึงนี้ เป็นบ้านเดิมของพระยาสุนทรารักษ์ (เนตร) เช่นกัน สร้างเมื่อ ร.ศ. ๔๗ (พ.ศ. ๒๔๒๑), เมื่อพระยาสุขุมนัยวินิตขณะที่ยังเป็น พระวิจิตรวรสาส์นออกมาเป็นข้าหลวงพิเศษตรวจราชการเมืองสงขลาและเมืองนครศรีธรรมราช ใน ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗) ได้เข้าบ้านนี้เป็นจวนที่พัก ค่าเช่าเดือนละ ๕๐ บาท ต่อมาได้ย้ายที่ว่าการมณฑลซึ่งตั้งรวมอยู่กับศาลมณฑลมาอยู่ที่นี้ด้วย จวนกลางจึงใช้เป็นที่พักการศาลมณฑลนครศรีธรรมราชแต่เพียงอย่างเดียว ที่ว่าการมณฑลซึ่งอยู่รวมกับจวนข้าหลวงเทศาภิบาลนี้ ต่อมาใน ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗) พระยาสุขุมนัยวินิตย้ายไปอยู่ ณ จวนที่สร้างใหม่ ณ บริเวณซึ่งเป็นโรงเรียนวิเชียรชมในปัจจุบัน จึงใช้เป็นที่ว่าการมณฑลอย่างเดียว เนื่องจากหาที่ได้อาศัยบ้านหลังนี้ให้แก่รัฐบาลเช่นกัน จึงได้ใช้เป็นที่ว่าการมณฑลและศาลากลางจังหวัดตลอดมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๙๖ ก็ย้ายศาลากลางจังหวัดไปอยู่ ณ อาคารที่สร้างขึ้นใหม่ที่ถนนราชดำเนินสำหรับศาลากลางจังหวัดหลังเก่า กรมศิลปากรได้บูรณะซ่อมแซมและใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลามาจนปัจจุบัน เมื่อคราวพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมืองสงขลาในวันที่ ๒๕ และ ๒๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) ก็ปรากฏตามพระราชหัตถเลขาตอนหนึ่งว่า “...ที่บ้านพระยาสุขุมนัยวินิตเดิมเป็นที่ว่าการมณฑล พระยาสุขุมนัยวินิตย้ายมาอยู่บ้านใหม่ ถึงเปนนผา

กระดาน แต่สบาย ไม่สู้ร้อนเพราะที่เดิมเป็นแก่งเจ๊ก ที่ใหม่เป็นฝรั่ง ดันไม้งาม...”^(๔)

ศาลมณฑลนครศรีธรรมราชและศาลจังหวัดสงขลาตั้งอยู่ ณ ที่นี้ตลอดมา แต่เนื่องจากบริเวณคับแคบไม่สามารถขยายต่อเติมได้เพราะอยู่ติดกับเรือนจำจังหวัดสงขลาทั้งตัวอาคารซึ่งสร้างมานานชำรุดทรุดโทรม จึงได้ดำริที่จะย้ายไปสร้างที่ทำการศาลในที่แห่งใหม่ โดยเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๑ สมัยที่พระยาภิรมย์ภักดีดำรงตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑลนครศรีธรรมราช แต่ก็ยังไม่ได้ก่อสร้าง จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๗ สมัยที่หลวงจำรูญเนติศาสตร์ดำรงตำแหน่งข้าหลวงยุติธรรมภาคใต้ ได้หยิบยกเรื่องขึ้นมาพิจารณาอีกและเลือกได้ที่ดินแปลงหนึ่งซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัดสระเกศ เนื้อที่ประมาณ ๑๐ ไร่ สำหรับสร้างศาลใหม่ กระทรวงยุติธรรมได้อนุมัติเงินจำนวนหนึ่งเพื่อดำเนินการก่อสร้าง ซึ่งมีที่ดินหลังหนึ่งและตึกพักพยานและที่คุมขังหลังหนึ่ง โดยนายหมิว อภัยวงศ์ เป็นสถาปนิกออกแบบและนายหอย ยี่หื้อโว่ เป็นผู้ประมูลได้เป็นเงิน ๕๗,๕๐๐ บาท ได้ทำการฝังรากเมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๔๗๙ และเริ่มการก่อสร้างในเดือนเมษายน ๒๔๘๐ แต่เมื่อการก่อสร้างดำเนินมาจนเสร็จงวดที่ ๔ ผู้รับเหมาขาดแคลนเงินไม่ปฏิบัติตามสัญญาต่อไป กระทรวงยุติธรรมจึงได้บอกเลิกสัญญาและมอบให้หลวงจำรูญเนติศาสตร์ดำเนินการก่อสร้างเท่าที่ยังมีเงินเหลืออยู่ต่อไป ถึงเดือนธันวาคม ๒๔๘๒ จึงหมดเงินตามงบประมาณ การก่อสร้างต้องหยุดชะงักไปตอนหนึ่ง ครั้นถึงเดือนกันยายน ๒๔๘๓ กระทรวงยุติธรรมได้รับอนุมัติเงินจากงบประมาณอีก ๓๕,๐๐๐ บาท เพื่อดำเนินการก่อสร้างต่อไปให้เสร็จพร้อมทั้งติดตั้งไฟฟ้าและเครื่องครุภัณฑ์ต่าง ๆ พระนิติการณประสมข้าหลวงยุติธรรมภาคใต้ในขณะนั้นได้ทำสัญญาว่าจ้างบริษัทเทอร์ชันเฟอร์นิเจอร์ส์เตอร์ จำกัด เป็นผู้รับเหมาก่อสร้างต่อไปจนเสร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๔๘๔ สำหรับกำแพงรั้วและถนนในบริเวณศาลได้รับงบประมาณ

(๑) บ้านพระยาวิเชียรคีรี (ชม ณ สงขลา) อยู่ปากตะวันตกของถนนในตรงข้ามกับศาลมณฑล ลึกไปจดทะเลสาบ

(๒) พระยาวิเชียรคีรี (ชม ณ สงขลา) เป็นผู้สนใจในวิชาช่างและวิชาการต่าง ๆ มาก เฉพาะวิชาถ่ายรูปได้ศึกษากับหลวงวรคณินฤมิตร (จิตร จิตราคนิ) และมีสเตอร์ลำเบ็กมีสเตอร์เนต้า (จากพงศาวดารเมืองสงขลา)

(๓) แปลก ศิลปกรรมพิเศษ, เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๒-๒๓

(๔) ศรีพัฑฒ มินะกนิษฐ, “สองทศวรรษแรกแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏ”, หนังสือที่ระลึกงานชุมนุมนักเรียนเก่ามหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. ๒๕๒๔ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๔) หน้า ๔

อีกส่วนหนึ่งต่างหากเป็นเงิน ๔,๐๐๐ บาท โดยเรือนจำจังหวัดสงขลาเป็นผู้รับจ้างเหมา และได้ทำพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลใหม่เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๔ โดยพระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์ ประธานศาลฎีกาในขณะนั้นเป็นประธานในพิธี^(๑)

อาคารหลังนี้นับว่าเป็นสถานที่ราชการที่ใหญ่โตสง่างามของจังหวัดสงขลา และจังหวัดภาคใต้ แต่ในเวลาต่อมาต้องแบ่งใช้เป็นที่ทำการศาลแขวงสงขลาและสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคที่ ๔ ประกอบทั้งคดีความที่มาสู่ศาลเพิ่มขึ้นกว่าเดิม จึงทำให้คับแคบไม่สะดวกแก่ประชาชนผู้มาติดต่อและในการปฏิบัติราชการ ทางกระทรวงยุติธรรมจึงได้ขออนุมัติงบประมาณเพื่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาหลังใหม่และได้รับอนุมัติในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๘ กระทรวงยุติธรรมโดยนายเชิธร เจริญวัฒนา ปลัดกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้น ได้ทำสัญญาจ้างก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาและบ้านพัก ลงวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๒๘ ว่าจ้างห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิลป์

การช่างเป็นผู้ก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา ขนาด ๒๐ บัลลังก์ พร้อมด้วยบ้านพักผู้พิพากษาหัวหน้าศาล บ้านพักผู้พิพากษา บ้านพักจำศาล อาคารชุดสำหรับเจ้าพนักงานศาลบ้านพักข้าราชการระดับ ๑-๒ โรงอาหาร โรงรถ ถมดิน ทำรั้ว ลานจอดรถ และท่อระบายน้ำ เป็นราคารวมทั้งสิ้น ๕๗,๓๖๓,๗๐๐ บาท กำหนดแล้วเสร็จภายในวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๓๐ และต่อมาเมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๒๙ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีได้เป็นประธานในการประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ การก่อสร้างได้ดำเนินต่อมาจนเสร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๐

ศาลจังหวัดสงขลา (อาคารใหม่)

(๑) อรรถนิติ ดิษฐอำนาจ, "ประวัติศาลจังหวัดสงขลา" ตูลพาท ประจำเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๒๕) หน้า ๔๔

บทบาทของชาวจีนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

การเมืองของสงขลา

ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๘ - ๒๔๔๔

นายภูวดล ทรงประเสริฐ*

สงขลานอกจากจะมีประวัติศาสตร์อันยาวนานเฉกเช่นเดียวกับหัวเมืองสำคัญอื่นๆ ในภาคใต้ ยังเป็นดินแดนที่ผสมผสานด้วยคนหลายเชื้อชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมลายู ชาวจีน และชาวพื้นเมืองได้มีบทบาทในการพัฒนาธุรกิจการค้ามาเป็นเวลานานแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งของสงขลาได้เอื้ออำนวยให้เมืองแห่งนี้เป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในบริเวณทะเลจีนใต้ และบทบาทของสงขลาในฐานะเมืองท่าโบราณก็เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่พ่อค้านักเดินเรือต่างชาติ

ตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา สงขลาก็ทวีความสำคัญในฐานะศูนย์กลางการค้าสำคัญของดินแดนทางเหนือของแหลมมลายูตลอดมา แม้ว่าผู้ปกครองของสงขลาจะเป็นชาวมลายูก็ตาม แต่ผู้นำเหล่านั้นก็ยอมอยู่ภายใต้อำนาจอิทธิพลของไทย โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชอีกทอดหนึ่ง ดังนั้นเอกสารส่วนใหญ่ที่เกี่ยวกับเมืองสงขลา จึงมักเป็นเอกสารที่บันทึกโดยพ่อค้าต่างชาติแทบทั้งสิ้น เช่น บันทึกของพ่อค้าฮอลันดาที่เข้ามาติดต่อค้าขายกับสงขลาใน พ.ศ. ๒๑๔๗ ถัดจากนั้นไม่นานบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษก็เคยดำริที่จะตั้งสถานการค้าของตนขึ้นที่สงขลาเมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๒ และในปีเดียวกันนั้นเอง ทั้งฮอลันดาและอังกฤษก็ได้พยายามที่จะขอผูกขาดการค้าในเมืองสงขลาจากเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช^(๑)

การเจริญเติบโตทางธุรกิจการค้าของสงขลาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เป็นต้นมา เกิดจากอิทธิพลของการขยายตัวของธุรกิจการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามามีบทบาทของบริษัทตะวันตกในย่านน้ำเอเซีย

ตะวันออกเฉียงใต้และทางภาคใต้ของประเทศจีน ในที่สุดชุมชนธุรกิจการค้าสงขลาภายใต้การปกครองของแขกมลายูก็เติบโตจนกล้ำที่จะปฏิเสธอำนาจอิทธิพลของกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๑๘๕ และรัฐบาลไทยต้องใช้ความพยายามเป็นเวลาหลายปีกว่าจะกลับมายึดครองเมืองสงขลาได้อีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. ๒๒๒๓

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา สงขลาก็ลดบทบาททางการค้าของตนเพราะสภาพเศรษฐกิจถูกลดทอนลงจากการทำสงครามและการเข้าตีของภัยโจรสลัด ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำในย่านน้ำรอบๆ สงขลา ขณะเดียวกันชนชั้นผู้ปกครองใหม่ในสงขลา ก็กลายเป็นคนไทยซึ่งต้องประสบการณ์ในการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้ากับพ่อค้าแขกมลายูและชาวจีน ซึ่งเคยมีบทบาทผูกขาดการค้าชายฝั่งระหว่างสงขลากับหัวเมืองอื่นๆ ในแหลมมลายู อย่างไรก็ตามสถานะภาพทางเศรษฐกิจของสงขลา ก็กลับฟื้นตัวขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งในสมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. ๒๓๑๐ - ๒๓๒๕) จึงทำให้ราชสำนักหันมาให้ความสำคัญกับสงขลามากขึ้นเรื่อยๆ และยังได้ส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนชาวจีนก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมืองและปกครองในหัวเมืองแห่งนี้เป็นครั้งแรกอีกด้วย ราชสำนักได้ประสานผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองกับชุมชนชาวจีนฮกเกี้ยน ซึ่งกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็วในสงขลาได้อย่างดี และได้แต่งตั้งให้นายเงาะ เทียง ผู้นำชุมชนชาวจีนฮกเกี้ยนเป็นพระยาสงขลาเพื่อปกครองหัวเมืองแห่งนี้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๑๘ เป็นต้นมา และทายาทของบุคคลผู้นี้จะทำหน้าที่ปกครองสงขลาและหัวเมืองขึ้นน้อยใหญ่ในแหลมมลายูต่อมา จนกระทั่งเจ้าเมืองคนสุดท้ายในสาย

* ปรินญาเอกทางประวัติศาสตร์จีนโพ้นทะเล มหาวิทยาลัยโมนาช ประเทศออสเตรเลีย ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และนักวิจัยสมทบ สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^(๑) นันทา สุตกุล (แปล), เอกสารฮอลันดาสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๑๔๗ - ๒๑๖๒ และ พ.ศ. ๒๑๖๗ - ๒๑๘๕ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๔), หน้า ๖๒-๖๓.

ตระกูล ณ สงขลา คือพระยาวิเชียรคีรี (ชม) ถึงแก่อนิจกรรมใน พ.ศ. ๒๔๔๔

สงขลาในยุคที่มีผู้ปกครองเป็นชาวจีน

ประเด็นที่ควรพิจารณาคือ ทำไมชนชั้นผู้ปกครองเชื้อสายจีนจึงสามารถประสานผลประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองกับราชสำนักในเมืองหลวงได้อย่างต่อเนื่องตลอดมากว่าศตวรรษโดยสายสัมพันธ์ดังกล่าวจะทวีความเข้มข้นมากขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่ราชวงศ์จักรีได้สถาปนาอาณาจักรสุโขทัยใน พ.ศ. ๒๓๒๕ ทั้งที่ในอดีตก่อนหน้านั้นไม่นาน เจ้าเมืองสงขลาและหุ้นส่วนธุรกิจตลอดจนเครือญาติของตนก็สามารถประสานผลประโยชน์กับราชสำนักธนบุรีได้เป็นอย่างดี แต่สายสัมพันธ์ดังกล่าวก็ไม่อาจเปรียบเทียบได้กับพัฒนาการที่เกิดขึ้นในยุครัตนโกสินทร์

คำตอบในประเด็นดังกล่าวข้างต้นคงไม่ใช่จำกัดอยู่เฉพาะการตีความหมายแบบคลุมเครือเพื่ออธิบายอำนาจของรัฐไทยยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งเคยมีนักวิชาการหลายท่าน ได้สรุปมาแล้วบ่อยครั้ง แต่น่าจะมีปัจจัยอื่นๆ ที่เอื้ออำนวยให้พัฒนาการดังกล่าวกลายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากในยุคนั้น ซึ่งเราสามารถพิจารณาได้หลายแง่มุมด้วยกันจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ดังต่อไปนี้

ก) ถึงแม้ว่าชนชั้นผู้ปกครองใหม่ในกรุงเทพฯ ยังอยู่ในยุคของการสร้างศูนย์กลางอำนาจขึ้นมาใหม่ในรัฐไทย แต่ในขณะเดียวกันชนชั้นผู้ปกครองใหม่นอกจากจะมีประสบการณ์ทางการค้าอย่างกว้างขวาง โดยการใช้เมืองโพธารามเป็นฐานการเมืองและเศรษฐกิจมาตั้งแต่ตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ยังมีสายสัมพันธ์อันดีทั้งในรูปเครือญาติและหุ้นส่วนทางธุรกิจกับพ่อค้าชาวจีนฮกเกี้ยนทั้งในเมืองเอ๋อหมิงซึ่งอยู่ทางภาคใต้ของจีนและในบริเวณเมืองท่าอื่นๆ ทั่วแหลมมลายู^(๑) ด้วยเหตุนี้จึงเป็นสิ่งที่ปกติวิสัยที่ราชสำนักกรุงเทพฯ จำเป็นต้องเน้นวิธีการเสาะแสวงหารายได้จากการค้า เพื่อมาเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเมือง โดยการตั้งกรมท่าหรือพระคลังสินค้าอีกครั้งหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่ดูแลการค้าสำเภาหลวงตั้งแต่แรกเริ่มสร้างกรุงเทพฯ ใหม่ ๆ ในขณะเดียวกันการค้าสำเภาทั้งของราชสำนักและของเจ้า-

เมืองทั่วภาคใต้ประเทศไทยในยุคนั้น ก็ล้วนแล้วแต่อาศัยพ่อค้าและลูกเรือจีนเป็นผู้ประกอบการสำคัญที่สุด ทั้งนี้เพราะการค้าสำเภาที่วุ่นวายน้ำทะเลจึงได้ได้พัฒนาและขยายตัวอย่างรวดเร็วทั่วหน้าภายใต้ของจีนตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เกิดจากความเชี่ยวชาญในการเดินเรือและการกล้าเสี่ยงในการลงทุนค้าขายในลักษณะหุ้นส่วนหมู่เครือญาติของชาวจีนฮกเกี้ยนรอบ ๆ เมืองเอ๋อหมิง และในที่สุดพัฒนาการดังกล่าวก็นำไปสู่ระบบการค้าสำเภาแบบ "ฮอง" (หรือห้างหุ้นส่วนในความหมายของไทย) จนกระทั่งระบบการค้าแบบบรรณาการของจีนซึ่งเคยเฟื่องฟูมาเป็นเวลาช้านานได้ลดความสำคัญไป และกลายเป็นระบบที่ไม่มีศักยภาพพอที่จะควบคุมกิจการค้าระหว่างประเทศของจีนกับประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไป

ผลกระทบที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นอันเนื่องมาจากการขยายตัวของระบบการค้าแบบฮองคือ การกระตุ้นให้ครอบครัวชาวจีนซึ่งอยู่รอบ ๆ บริเวณเมืองเอ๋อหมิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่รอยต่อระหว่างมณฑลฮกเกี้ยนและมณฑลกว่างตุงได้พากันหลั่งไหลอพยพมาตั้งถิ่นฐานท่ามาหากินในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และได้ก่อให้เกิดชุมชนชาวจีนขึ้นหลายแห่งในภูมิภาคแถบนี้ แม้กระทั่งชุมชนชาวจีนสงขลาซึ่งประกอบด้วยชาวฮกเกี้ยนมากที่สุดก็พัฒนาความสำคัญของตนเอง จนกระทั่งกลายเป็นชุมชนชาวจีนฮกเกี้ยนที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ก่อนที่จะเกิดจะถูกพัฒนาขึ้นมาเป็นเมืองในสมัยต้นรัชกาลพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ถึงแม้ว่าการค้าสำเภาหลวงหรือระบบพระคลังสินค้าของไทยจะได้พัฒนาถึงขีดสุดตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ โดยมีตลาดการค้าสำคัญคือจีนและเมืองท่าอื่น ๆ ในแหลมมลายู แต่การค้าสำเภาหลวงก็ไม่อาจจะดำรงอยู่ได้ถ้าหากไม่มีผู้ประกอบการและแรงงานของจีน ซึ่งทางการไทยถือปฏิบัติกับบุคคลเหล่านั้นในฐานะหุ้นส่วน โดยให้บุคคลเหล่านั้นมีสิทธิในการทำการค้าตามฐานะและบทบาทของผู้ทำหน้าที่ในสำเภาหลวงแต่ละลำเพราะประเพณีปฏิบัติดังกล่าวได้ถือปฏิบัติกันในกลุ่มพ่อค้าเรือสำเภาทั่วหน้าทะเลจีนใต้ แม้กระทั่งสุลต่านในหัวเมืองมลายู แยกอาหรับ

(๑) Phuwadol Songprasert, "The Development of Chinese Capital in Southern Siam, 1868-1932" (Ph.D. thesis, Monash University, 1986), P.4.

และพ่อค้าตะวันตกที่ทำการค้ากับจีนในขณะนั้นต่างก็ยึดถือปฏิบัติเช่นเดียวกัน^(๓)

ด้วยเหตุผลและข้อเท็จจริงดังกล่าว ราชสำนักไทยจึงจำเป็นต้องประสานผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับกลุ่มผู้นำชาวจีนในสงขลา ซึ่งมีประสบการณ์และทุนสะสมมากพอที่จะมีส่วนผลักดันให้ระบบการค้าสำเภาหลวงขยายตัวมากยิ่งขึ้นในสมัยต่อมาและผลกำไรอันมหาศาลที่ราชสำนักไทยได้รับจากการค้าสำเภาหลวงแต่ละเที่ยว ซึ่งมีมูลค่ามากกว่า ๓๐๐%^(๔) ก็จะทำให้ชนชั้นผู้ปกครองในกรุงเทพฯ สามารถเสริมสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและเสถียรภาพทางการเมืองได้อย่างรวดเร็วเพียงระยะเวลาไม่กี่สิบปีในช่วงรัฐบาลพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกถึงรัชกาลพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในทำนองเดียวกันเจ้าเมืองสงขลาและหุ้นส่วนธุรกิจชาวจีน ก็จำเป็นต้องประสานผลประโยชน์กับราชสำนักให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะการค้าสำเภาของตนเองไม่อาจจะดำรงอยู่ได้ถ้าปราศจากการเข้าร่วมและได้รับการคุ้มครองของระบบการค้าสำเภาหลวง ในทำนองคล้ายคลึงกับ “รถเหล็กเอกชนสามารถวิ่งได้ในเส้นทางต่างๆ ทั่วประเทศขณะนี้ เพราะเป็นรถเหล็กร่วมในบริษัท บ.ช.ส. ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจผูกขาดนั่นเอง” นั่นคือการค้าสำเภาของผู้นำชาวจีนในสงขลาตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์จะไม่อาจดำรงอยู่ถ้าปราศจากอิทธิพลการเมืองสูงสุดคุ้มกันอีกประการหนึ่ง

ข) เนื่องจากสภาพของข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น ชนชั้นศักดินาไทยในราชสำนักเป็นเพียงกลุ่มอิทธิพลทางการเมืองกลุ่มใหม่ซึ่งเพิ่งก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาเพียงไม่กี่ปี ในทางตรงกันข้ามกลุ่มอิทธิพลดั้งเดิมในทางภาคใต้และหัวเมืองมลายู ซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดในพระราชอาณาจักรคือกลุ่มเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งมีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติอย่างแน่นแฟ้นกับกลุ่มอำนาจเก่าในสมัยกรุงธนบุรี ดังนั้นราชสำนักจึงไม่อาจจะไว้วางใจในความจงรักภักดีของเมืองนครศรีธรรมราชได้สนิทนัก ในขณะเดียวกันกลุ่มผู้นำชาวจีนในสงขลา ก็ได้เติบโตขึ้นมาอย่างรวดเร็ว ตามอัตราการขยายตัวของการค้าสำเภาและสิ่งค้ำประกันซึ่งเป็นชุมชนธุรกิจการค้าสำคัญ

อีกแห่งหนึ่งในแหลมมลายู ราชสำนักจึงจำเป็นต้องพัฒนากลุ่มอิทธิพลใหม่ในสงขลา ขึ้นมาคานอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองกับกลุ่มอิทธิพลเก่าในเมืองนครศรีธรรมราชทันที เพราะมีเวลานั้นแล้วโอกาสที่ราชสำนักจะเข้าไปตักตวงผลประโยชน์จากความอุดมสมบูรณ์ของโภคทรัพย์ในแผ่นดินภาคใต้และหัวเมืองมลายูได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็ยากที่จะเป็นจริงขึ้นมาได้ตราบดีที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ยังคงมีบทบาทในฐานะกลุ่มอิทธิพลสูงสุดในภูมิภาคนั้นแต่เพียงกลุ่มเดียว ด้วยเหตุนี้พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงจำเป็นต้องตัดสินใจแต่งตั้ง นายเภา บุนนยุ ให้เป็นเจ้าพระยาวิเชียรคิริ เจ้าเมืองสงขลาที่ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ โดยตรงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๓๔ และสงขลาก็ได้รับสถาปนาเป็นหัวเมืองชั้น ๑ ในภาคใต้ควบคู่กับเมืองนครศรีธรรมราช โดยมีเมืองปัตตานี สายบุรี และไทรบุรี เป็นหัวเมืองชั้นรองต่างหากตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ภายในเวลาไม่นาน เจ้าเมืองสงขลาก็สามารถร่วมมือกับเครือญาติและหุ้นส่วนธุรกิจชาวจีนของตน เพื่อขยายการลงทุนผูกขาดธุรกิจการค้าและอำนาจทางการเมืองเข้าไปสู่หัวเมืองขึ้นมาเลยได้สำเร็จ เพราะบรรดาสุลต่านมลายูซึ่งขึ้นกับเมืองสงขลาอาศัยอยู่ในฐานะอ่อนแอทางเศรษฐกิจและขาดประสบการณ์ในการทำค้าในดินแดนของตนเอง

ในขณะเดียวกัน ราชสำนักในกรุงเทพฯ ก็ฉลาดพอที่จะประยุกต์ใช้มาตรการทางการเมืองภายใต้เงื่อนไขของระบอบศักดินาไทย เพื่อผูกมัดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับเจ้าเมืองสงขลาและหุ้นส่วนธุรกิจชาวจีนอื่น ๆ ตลอดจนการผูกมัดความจงรักภักดีจากชนชั้นผู้ปกครองในสงขลาให้อยู่ในระดับที่ตนเองสามารถควบคุมได้ไม่ลำบากนักโดยวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสมในขณะนั้น เช่น การนำเอาธิดาหรือเครือญาติของเจ้าเมืองมาเป็นนางสนมและนำบุตรชายมาอบรมเลี้ยงดูในกรุงเทพฯ ตั้งแต่เยาว์วัย การบังคับส่งส่วยและบรรณาการในเวลากำหนด ตลอดจนการตระเตรียมรืพลกำลังเพื่อพร้อมที่จะปกป้องอธิปไตยของไทยในดินแดนทางใต้ตลอดเวลา

(๓) Jennifer W. Cushman, "Field From the Sea : Chinese Junk Trade With Siam During the Late Eighteenth and Early Nineteenth Century" (Ph.D. dissertation, Cornell University, 1975), p. 148.

(๔) The Burney Papers, Vol.II, Part I (Westmead : Gregg International Publishers, 1971), p.80.

ค) เมื่อระบบการค้าแบบบรรณาการของจีนต้องถูกอังกฤษบีบให้ยกเลิกไปใน พ.ศ. ๒๓๘๕ และระบบพระคลังสินค้าของไทยก็ต้องเผชิญชะตากรรมแบบเดียวกันใน พ.ศ. ๒๓๘๘ แล้วราชสำนักกรุงเทพฯ ๑ พัฒนาการดังกล่าวมิใช่จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อรายได้แผ่นดินที่ต้องสูญเสียไป แต่ยังเปิดโอกาสให้พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสามารถประยุกต์สถานการณ์ทางเศรษฐกิจขณะนั้น เช่น การขยายตัวทางการค้าในภาคใต้โดยเฉพาะการค้าด้วยเรือสำเภาซึ่งพัฒมาถึงขีดสุดตั้งแต่ต้นรัชกาลพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การอพยพขยายแรงงานของกุลิเงินอันเนื่องมาจากการค้นพบแหล่งแร่ดีบุกใหญ่ทางชายฝั่งตะวันออกและตะวันตกของภาคใต้ และดินแดนในหัวเมืองมาเลย์ และการพัฒนาของสิงคโปร์ขึ้นมาเป็นศูนย์กลางการค้าที่ใหญ่สุดบนเส้นทางเดินเรือเชื่อมระหว่างทะเลจีนใต้กับมหาสมุทรอินเดีย ฯลฯ ให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดตั้งระบบเจ้าภาษีนายอากรขึ้นมาส่วางรายได้ให้แผ่นดินขาดแทนส่วนที่สูญเสียไปจากการยกเลิกพระคลังสินค้า

ภายใต้เงื่อนไขเศรษฐกิจแบบระบบเจ้าภาษีอากร ราชสำนักไทยจำเป็นต้องกระชับเกลียวความสัมพันธ์และการประสานผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับเจ้าเมืองสงขลาและหุ้นส่วนธุรกิจมากยิ่งขึ้นกว่าอดีตด้วย เฉกเช่นเดียวกับการร่วมมือกับเจ้าเมืองภาคใต้อื่นๆ ที่มีความชำนาญในการลงทุนและการทำธุรกิจการค้าในยุคนั้น และโอกาสดังกล่าวก็เปิดให้เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เงาะ บุญส่ง ซึ่งปกครองสงขลาในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๘๐-๒๔๐๗) มีโอกาสขยายปริมาณของการผูกขาดเศรษฐกิจเข้าไปในดินแดนหัวเมืองมลายูได้มากกว่ายุคใด ๆ ที่สงขลาเคยมีบทบาทมาในอดีต โดยเจ้าเมืองสงขลาได้ร่วมลงทุนกับเครือญาติเข้าไปผูกขาดเศรษฐกิจและการพาณิชย์ทุกแขนงในหัวเมืองขึ้นทั้งหมด ได้แก่ จะนะ นบอจิก ยะหริ่ง ปัตตานี สายบุรี ยะลา รามัน และระแงะ พร้อมกันนั้นก็ให้ระดมแรงงานราคาถูกจากประเทศจีนเข้ามาเป็นกสิในแหล่งแร่ที่เพิ่งค้นพบในดินแดนเหล่านั้นทุกแห่ง ในไม่ช้าชุมชนชาวจีนที่ขยายตัวเพิ่มมากขึ้นหัวสงขลาและเมืองขึ้นก็กลายเป็นฐานเศรษฐกิจสำหรับการผูกขาดภาษีอากรซึ่งเจ้าเมืองสงขลาและหุ้นส่วนชาวจีนเท่านั้นเป็นผู้ผูกขาดตลอดมา

เมื่อถึงรัชกาลพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทบาทของเมืองสงขลากลับเพิ่มสูงขึ้นกว่าเจ้าเมืองใด ๆ ในภาคใต้ทันที ทั้งนี้เนื่องจากตระกูลคู่แข่งขึ้นทางการเมืองของตน คือตระกูลผู้ปกครองเมืองนครศรีธรรมราช ได้แตกแยกออกเป็นสองเสียงภายหลังการอัญมณของเจ้านคร (น้อย) เพราะเกิดจากการแข่งขันช่วงชิงผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ระหว่างสมาชิกตระกูล ณ นครสายตะวันออกซึ่งสืบเชื้อสายมาจากมารดาชาวพื้นเมือง และสาย ณ นครฝั่งตะวันตกซึ่งสืบเชื้อสายมาจากมารดาชาวจีนป็นัง ผลของความแตกแยกดังกล่าวนี้เองจึงเปิดให้ราชสำนักกรุงเทพฯ ๑ เข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของครอบครัวได้มากยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นก็ให้การสนับสนุนอย่างเปิดเผยที่จะให้สมาชิกสาย ณ นครฝั่งตะวันตกซึ่งปกครองเมืองพังงา ตะกั่วป่า และตะกั่วทุ่งอยู่แล้วเป็นไทโดยไม่ต้องขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราชมาตั้งแต่ตอนปลายรัชสมัยพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ความไม่พอใจของพระยานนครศรีธรรมราชที่มีต่อราชสำนัก ได้แสดงออกอย่างเปิดเผยทันทีที่พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์อีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากตนเองมีสายสัมพันธ์อันสนิทกับกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ และต่อมาก็ถูกตราหน้าว่าเป็นหัวหน้ากบฏวังหน้า ด้วยเหตุนี้เมื่อพระจุลจอมเกล้าเสด็จประพาสภาคใต้เป็นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๑๔ จึงมีเพียงเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเพียงเมืองเดียวที่บังอาจไม่เข้าร่วมพิธีรับเสด็จการประพาสครั้งนั้นทางราชสำนักไม่พอใจพฤติกรรมอันแข็งกร้าวของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมาก จึงได้ตัดสินใจ "ขลิบลานอำนาจ" ของเมืองนครศรีธรรมราชอีกครั้งหนึ่งด้วยการตัดหัวเมืองกลันตัน กระบี ตรัง ปะเหลียน กาญจนดิษฐ์ คีรีรัฐ และสมุย มาขึ้นกับกรุงเทพฯ โดยตรง หลังจากนั้นยังได้เรียกหนี่สินต่าง ๆ ที่ตระกูลเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชค้างชำระราชสำนักและรื้อฟื้นคดีความต่าง ๆ ที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชถูกกล่าวหาว่าฉ้อโกงหุ้นส่วนธุรกิจการพัฒนาแหล่งแร่ดีบุกในเขตรอนพิบูลย์ ในที่สุดเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชก็ถูกนำมาควบคุมตัวไว้ที่กรุงเทพฯ ๑ และในทางตรงข้ามราชสำนักก็แสดงออกอย่างชัดเจนที่จะให้เจ้าเมืองสงขลากลายเป็นกลุ่มอิทธิพลสูงสุดแต่เพียงกลุ่มเดียวในหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันออก โดยการแต่งตั้งเจ้าเมืองสงขลาให้เป็นเจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น) ใน พ.ศ. ๒๔๑๖^(๔)

(๔) กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.๕, ก.พ.ศ. ๑๒๓๓-๑๒๓๔ เลขที่ ๖, หนังสือจากเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ถึงพระยานนครศรีธรรมราช

ลักษณะเศรษฐกิจสังคมจีนสงขลา

ถึงแม้ว่าตามสภาพของข้อเท็จจริง สังคมการเมืองสงขลาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา จะประกอบด้วยชาวมลายู ชาวจีน และชาวพื้นเมืองเหมือนในอดีตที่ผ่านมา แต่จำนวนชาวจีนอพยพและเชื้อสายของคนจีนก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยเหตุผลต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เพราะฉะนั้นจึงไม่แปลกอะไรที่ชนชั้นผู้ปกครองสงขลา นอกจากจะประกอบด้วยผู้ว่าราชการเมือง ปลัด ยกกระบัตร และผู้ช่วย ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือ ลูกหลานของเจ้าเมืองเองแล้ว ยังมีกรมการเงินพิเศษซึ่งมีหัวหน้าสูงสุดเรียกว่า "กัปตันเงิน" ทำหน้าที่ปกครองชุมชนชาวจีนเป็นอิสระต่างหากอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนชาวจีนทั้งในสงขลาและหัวเมืองขึ้นซึ่งประกอบด้วยชาวจีนยกเกียนมากที่สุดและชาวจีนกวางตุ้ง ซึ่งเพิ่งอพยพเข้ามาในตอนหลังเป็นอันดับรองลงมานั้น ต่างก็มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นภายใต้ระบบครอบครัวและวงศ์ตระกูล ผู้ที่มีสายเลือดและตระกูลเดียวกันนอกจากจะให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และปกป้องผลประโยชน์ของกันและกันอย่างเต็มความสามารถแล้วยังพยายามเสริมสร้างสายสัมพันธ์ทางเครือญาติกับตระกูลอื่น ๆ ที่มีสถานะภาพทางเศรษฐกิจและสังคมคล้ายคลึงกับกลุ่มของตนเองในรูปของการแต่งงานอีกด้วย ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวก็ยังคงดำรงอยู่ในหมู่เชื้อสายชาวจีนทั้งในสงขลาและหัวเมืองใกล้เคียงจนถึงปัจจุบัน ยิ่งไปกว่านั้นชุมชนชาวจีนในสงขลาและหัวเมืองขึ้นในอดีต ยังรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นภายใต้การพิทักษ์ของสมาคมโฮเซ่งซึ่งเป็นองค์กรอั้งยี่ที่ชนชั้นทุกระดับเชื้อสายจีนตั้งแต่เจ้าเมืองจนถึงกุลีต่างก็มีบทบาทในฐานะหัวหน้าและสมาชิกขององค์กรอั้งยี่ดังกล่าว ซึ่งทำหน้าที่พิทักษ์รักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง ในลักษณะทำนองเดียวกับการดำรงอยู่ของอั้งยี่กลุ่มอื่น ๆ ทั่วภาคใต้และแหลมมลายูในขณะนั้น

อั้งยี่โฮเซ่งนอกจากจะมีบทบาทในลักษณะกองกำลังอิสระของผู้นำชาวจีนแล้ว ยังมีส่วนสำคัญในการเสริมส่งอำนาจการเมืองและเศรษฐกิจให้กับชนชั้นขุนนางจีนใน

สงขลาและหัวเมืองขึ้นตลอดเวลาก็ด้วย แม้กระทั่งกิจการเดินเรือสำเภขนาดใหญ่ของเจ้าเมืองสงขลาหรือกิจการเดินเรือเมล์ขายฝักระหว่างสงขลากับกรุงเทพ ฯ และสิงคโปร์ก็ล้วนแล้วแต่อาศัยลูกเรือซึ่งเป็นสมาชิกอั้งยี่โฮเซ่ง ซึ่งมีอาวุธปกป้องสินค้าและผลประโยชน์ของตนให้รอดพ้นจากภัยการคุกคามของโจรสลัดหรืออั้งยี่กลุ่มอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี^(๖)

ถึงแม้ว่าจำนวนชาวจีนในสงขลาและหัวเมืองขึ้นไม่มีการบันทึกไว้ในอดีตก่อนหน้า พ.ศ. ๒๔๔๗ ซึ่งรัฐบาลไทยเพิ่มมีการสำรวจสำมะโนประชากรขึ้นเป็นครั้งแรกในภาคใต้ก็ตามแต่จำนวนสมาชิกของชุมชนชาวจีนในดินแดนแถบนี้ต้องมีอยู่เป็นจำนวนมากอย่างแน่นอน เพราะมีคณะทางราชสำนักไทยคงจะไม่กำหนดให้สงขลาเรียกเก็บ "ส่วยบุตรจีน" ทั้งที่การเรียกเก็บส่วยดังกล่าวไม่มีการบันทึกไว้ว่าเคยเรียกเก็บได้เลยในหัวเมืองอื่น ๆ ทั่วภาคใต้ ยกเว้นเมืองสงขลาเพียงแห่งเดียว โดยเรียกเก็บจากชายฉกรรจ์เชื้อสายจีนที่เกิดในสงขลาที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีขึ้นไป ในอัตรา ๗ บาทต่อคน หรือคิดเป็นน้ำหนักทองคำคนละ ๑ สลึง ๑ เฟื้อง^(๗) นอกเหนือจากนั้นแล้วยังเป็นที่ยืนยันได้ว่า การที่ชุมชนชาวจีนในอดีต (ก่อนสมัยการปฏิรูปการปกครองเป็นระบบเทศาภิบาล) ของสงขลาที่มีลักษณะเป็นกลุ่มก้อนและขนาดใหญ่มากนี้เอง จึงทำให้เขตในกำแพงเมืองสงขลากลายเป็นชุมชนชาวจีนทั้งหมด โดยชาวพื้นเมืองและชาวมลายูจะอาศัยอยู่ในบริเวณรอบนอกเขตกำแพงเมือง^(๘)

บทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีนในสงขลาสามารถพิจารณาได้แทบทุกมิติตั้งแต่เงินตราหรือที่เรียกว่าเงินเหรียญและเงินพด ที่ใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าในยุคนั้น นอกจากจะมีตัวอักษรไทยและจีนประทับตรากำกับอยู่แล้ว ผู้ที่ควบคุมปริวรรตเงินตราในท้องตลาดก็ล้วนแล้วแต่เป็นหุ้นส่วนเจ้าภาษีนายอากรของเจ้าเมืองสงขลาทั้งสิ้น จนกระทั่งข้อสินค้าสำคัญที่ผลิตได้เองในสงขลาเช่นกระเบื้องเคลือบและเครื่องปั้นดินเผาต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีชื่อเรียกติดปากของชาวพื้นเมืองแต่เป็นชื่อภาษาจีน นอกจากนั้นแล้วการผูกขาดภาษีและธุรกิจการค้า

(๖) กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร. ๕, ก.พ. ร.ศ. ๑๐๘ เลขที่ ๑๐๘, หนังสือจากเจ้าพระยาพลเทพถึงพระยาสุนทรานุรักษ์.

(๗) กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร. ๕, ม. ๒๑๒ ก/๗, เงินแทนส่วยกระดานและส่วยทองคำ บุตรจีนในสงขลา, ๒๔ กันยายน ร.ศ. ๑๑๐

(๘) สัมภาษณ์ ดร. สุชาติ รัตนปราการ เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ที่จังหวัดสงขลา

ในหัวเมืองขึ้นของสงขลา ผู้ประกอบการทั้งหมดล้วนแล้ว แต่เป็นหุ้นส่วนของเจ้าเมือง และเคยมีพื้นเพอยู่ในสงขลา มาก่อนแทบทั้งสิ้น^(๙)

ยุคเสื่อมอำนาจของตระกูล ณ สงขลา

อย่างไรก็ตามภายหลังจากการถึงอนิจกรรมของพระยาวิเชียรคีรี (ชุ่ม) ใน พ.ศ. ๒๔๓๑ ความเสื่อมของตระกูลเจ้าเมืองสงขลาที่ค่อยปรากฏขึ้นมา อันเนื่องมาจากการแตกแยกของทายาทที่เกิดต่างมารดากัน โดยมีสายพระยาวิเชียรคีรี (ชม) สายหนึ่ง และสายของหลวงอุดมสมบัติอีกสายหนึ่ง เพราะฉะนั้นความอ่อนแอดังกล่าวก็เปิดช่องว่างให้หุ้นส่วนธุรกิจชาวจีน ซึ่งประสบความสำเร็จในการสะสมทุนมาเป็นเวลานานภายใต้การประสานผลประโยชน์ที่เจ้าเมืองสงขลาได้เปรียบมาตลอด สลัดแอกตนเองจากการเอารัดเอาเปรียบของชนชั้นผู้ปกครองสูงสุดในสงขลา และเร่งสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจของตนเองขึ้นมาอย่างรวดเร็ว พร้อมกันนั้นก็ได้อาศัยช่องโหว่ดังกล่าวเข้าไปแย่งชิงผลผลิตของตระกูลเจ้าเมืองเพื่อช่วงชิงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในทำนองเดียวกัน ราชสำนักในกรุงเทพฯ ก็ไม่เคยปล่อยให้โอกาสให้ความขัดแย้งภายในครอบครัว ณ สงขลา ผ่านผ่านไปเฉย ๆ ดังนั้นจึงฉวยโอกาสดังกล่าวสร้างพลังต่อรองทางการเมืองและดึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเข้าสู่ส่วนกลาง ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ราชสำนักเคยใช้ต่างกรรมต่างวาระกับเจ้าเมืองอิทธิพลที่เคยปกครองดินแดนที่มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูง และทำได้สำเร็จซ้ำแล้วซ้ำเล่าตลอดระยะเวลาอันยาวนานของประวัติศาสตร์ได้^(๑๐)

นอกเหนือจากนั้นแล้ว ราชสำนักในกรุงเทพฯ ก็ตระหนักดีว่ายิ่งนานวันขึ้น ชนชั้นผู้ปกครองสงขลาที่ได้อาศัยช่องโหว่ของระบบศักดินาไทยและแขก สร้างปัญหาความทุกข์ยากแสนสาหัสให้กับชาวพื้นเมืองและชาวมลายูมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกดขี่ในกระบวนการเก็บส่วยสาอากรและค่าบรรณาการจากหัวเมืองขึ้นเจ้าเมืองสงขลาและพรรคพวกได้ทำการชูดริตไพร่หลวงและไพร่สมยิ่งกว่าหัวเมืองใด ๆ ในภาคใต้ ตัวอย่าง เช่น ในขณะที่หัวเมืองต่าง ๆ

เรียกเก็บส่วยแต่ละรูปแบบทั้งที่เป็นเงินตราและสิ่งของมีมูลค่าไม่เกินคนละ ๗ บาทต่อปี แต่เมืองสงขลากลับเรียกเก็บมากกว่าหัวเมืองอื่น ๆ ในภาคใต้ถึง ๕ เท่าตัว ยิ่งไปกว่านั้นยังใช้วิธีการขู่เชิญคุกคามนานาชนิดเพื่อชูดริตไพร่อย่างได้ผลตลอดมา ถึงแม้ว่าใน พ.ศ. ๒๔๓๓ ราชสำนักได้ตัดสินใจนำเอาระบบส่วยรายเฉลี่ย โดยบังคับให้ชาวจักรวรรจ์ทุกคนในสงขลาเสียค่าส่วยดังกล่าวเพียงปีละ ๑ เหรียญ ๖ อัฐ แต่ถึงกระนั้นเจ้าเมืองสงขลาก็ยังสามารถใช้วิธีการพลิกแพลงเรียกเก็บสูงกว่าอัตราที่ทางราชการตั้งไว้หลายเท่าตัวอยู่เอง แม้ทางราชสำนักจะได้รับคำร้องเรียนบ่อยครั้งและส่งขุนนางจากส่วนกลางไปสอบสวนพฤติกรรมดังกล่าว แต่เจ้าเมืองสงขลาก็สามารถติดสินบนขุนนางเหล่านั้นได้จนกระทั่งพระยาวิเชียรคีรี (ชม) ถึงแก่กรรมอย่างฉับไวว่า “ตราบใดที่ไถ่ยกกินข้าวเปลือก ก็ไม่ใช่เป็นของยากที่จะซื้อข้าหลวงที่ไปจากกรุงเทพฯ ได้ทุกคน”^(๑๑)

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ราชสำนักก็ไม่กล้าตัดสินใจเด็ดขาดที่จะแก้ไขปัญหามั้กหม่มในสงขลาและหัวเมืองขึ้นแบบทุนหันหันแล่น เพราะนอกจากจะถือว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหากิจการภายในของสงขลาเองแล้ว ราชสำนักยังมีปัญหาริ่บด้านอื่น ๆ ในภาคใต้ ซึ่งจำเป็นจะต้องแก้ไขโดยอาศัยกุศโลบายทางการเมืองอื่น ๆ ผสมผสานกันด้วย เพราะมิฉะนั้นแล้วจะเปิดช่องว่างให้จักรวรรดินิยมอังกฤษก่อปัญหายุ่กยากและเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของเมืองสงขลาและหัวเมืองขึ้นอย่างแน่นอน ดังนั้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๗ รัฐบาลก็ได้มอบหมายให้พระยาสุโขทัยวินิต (ปั้น สุขุม) และพระเสนาพิทักษ์ (หนา บุญนาค) ซึ่งเป็นเลขานุการส่วนตัวของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเป็นข้าหลวงพิเศษเพื่อศึกษาปัญหายุ่กยากในเมืองสงขลาและหัวเมืองขึ้นทันที พร้อม ๆ กันนั้นก็เสาะแสวงหาช่องทางเพื่อปฏิรูปการปกครองและการบริหาราธิ เพื่อตั้งอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจเข้าสู่ส่วนกลางในระยะยาวให้ได้ในที่สุด

นอกจากนั้น ราชสำนักกรุงเทพฯ ก็ได้หันกลับมาใช้เป็นประโยชน์จากเงื่อนไขปัญหาความขัดแย้งระหว่าง

(๙) เช่น ต้นตระกูลและกุล วิเศษสุวรรณภูมิ คณานุรักษ์ วัฒนาภกร และต้นชนะวัฒน์ เป็นต้น

(๑๐) เช่นการเสื่อมอำนาจและในที่สุดก็นำไปสู่การล่มสลายของตระกูลเจ้าเมืองกลาง เมืองชุมพร เมืองไชยา และเมืองภูเก็ตก่อนหน้านั้น

(๑๑) กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร. ๕, ม. ๔๗ / ๑๔, กรมพระยาดำรงราชานุภาพกราบบังคมทูล ร. ๕, ๑๗ เมษายน ร.ศ. ๑๑๕.

ตระกูลคู่อามาตคือตระกูลเจ้าเมืองสงขลาและเจ้าเมือง นครศรีธรรมราชเพื่อการปฏิรูปเศรษฐกิจการเมืองของ ภาครใต้ให้พร้อมที่จะรับมือภัยคุกคามของการขยายทุนจาก จักรวรรดินิยมอังกฤษ โดยการตัดสินใจให้อภัยโทษพระยา- นครศรีธรรมราชและสถาปนาให้เป็นเจ้าพระยาสุธรรม- มนตรี ขุนนางที่มีศตภาพรตาคักดีสูงกว่าเจ้าเมืองคน อื่นๆ ใน พ.ศ. ๒๔๓๘ ขณะเดียวกันก็ให้พระยาสุหมนย์- วินิตซึ่งเป็นข้าหลวงพิเศษประจำอยู่ ณ เมืองสงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช อาศัยความขัดแย้งและการแข่งขัน กันชิงดีชิงเด่นของเจ้าเมืองสงขลาและนครศรีธรรมราชที่ มีมาตั้งแต่โบราณ เพื่อทำการสะสางปัญหายุ่งยากทางการ ปกครองต่างๆ ที่มีอยู่ในหัวเมืองเหล่านั้นอย่างเร่งรีบ พร้อม กันนั้นก็ปล่อยข่าวตลอดเวลาเกี่ยวกับการที่จะตั้งมณฑล เทศาภิบาล ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองใหม่ขึ้นมาแทนที่ และสร้างความหวังให้เจ้าเมืองสงขลาและนครศรีธรรมราช ซึ่งต่างก็ให้การประจบประแจงและความร่วมมืออย่างดี ต่อข้าหลวงพิเศษซึ่งเป็นเลขานุการส่วนตัวของรัฐมนตรี มหาดไทย เพราะทั้งสองฝ่ายต่างก็ต้องการเป็นสมุหเทศา- ภิบาลคนแรกของดินแดนแถบนั้น ในขณะที่เจ้าพระยาสุ- ธรรมมนตรีก็นับว่าคู่แข่งชั้นของตนนอกจากบรรพบุรุษ จะมีสายสัมพันธ์อันแนบแน่นกับราชสำนักแล้วยังมีอายุ เยว่ววัยกว่า ส่วนพระยาวิเชียรคีรี (ชม) ก็ทวนเกรงว่าตระกูล ของตนนอกจากจะถูกกลดบดบดในการผูกขาดเศรษฐกิจ ในหัวเมืองขึ้นของสงขลาเรื่อยมาแล้ว ทางกรุงเทพฯ ยัง มีทีท่าว่ากลับมาโปรดปรานเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชอีก ครั้งหนึ่งหรืออย่างไรกันแน่ เพราะจู่ๆ ก็ให้อภัยโทษให้กับ หัวหน้าของตระกูลศัตรูและแต่งตั้งให้มีบรรดาศักดิ์ถึงเจ้า- พระยาซึ่งมีฐานะสูงกว่าตน^(๑๒)

ในที่สุดเมื่อทุกอย่างพร้อมแล้วในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ ราชสำนักจึงตัดสินใจสถาปนามณฑลนครศรี- ธรรมราช โดยมีศาลาที่ว่าการมณฑลอยู่ที่สงขลาและมีพระยา สุหมนย์วินิตเป็นสมุหเทศาภิบาลคนแรก ด้วยเหตุนี้เอง ราชสำนักก็สามารถเข้าไปรวบบทบาทการเมืองและปฏิรูป ระบบเศรษฐกิจการค้าในหัวเมืองสงขลาและหัวเมืองอื่น ๆ

ของมณฑลแห่งนี้ อันได้แก่ ปัตตานี ยะลา ยะหริ่ง ระแงะ รามัน สายบุรี นongจิก พัทลุง และนครศรีธรรมราช ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาสถานะภาพทางเศรษฐกิจการเมืองของตระกูลเจ้าเมืองสงขลาที่ค่อยๆ เสื่อมลง จนกระทั่งในที่สุดพระยา วิเชียรคีรี (ชม) ถึงแก่อนิจกรรมใน พ.ศ. ๒๔๔๔ ทุนส่วน ธุรกิจเชื้อสายชาวจีนดั้งเดิมของตระกูล ณ สงขลา ก็ได้ เปลี่ยนชั่วคราวความสัมพันธ์ทางการเมืองและการประสานผล ประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับขุนนางส่วนกลางและราชสำนัก ในกรุงเทพฯ แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เพราะไม่มีประโยชน์อะไร อีกต่อไปที่เขาเหล่านั้นจำต้องไปใส่ใจประสานผลประโยชน์ กับข้าวนาใจเก่าซึ่งครั้งหนึ่งเคยผูกขาดเศรษฐกิจการเมือง ของสงขลาเป็นเวลานานกว่าหนึ่งศตวรรษ^(๑๓)

สรุป

ถึงแม้ว่าสงขลาและอดีตหัวเมืองขึ้นอื่น ๆ ภายหลัง ยุคเทศาภิบาลได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าออกไปอย่าง กว้างขวาง แต่กลุ่มที่มีบทบาททางเศรษฐกิจยุคใหม่ใน ดินแดน ดังกล่าวก็ล้วนแต่เป็นทายาทของครอบครัวเชื้อสาย ชาวจีน ซึ่งมีบรรพบุรุษและฐานของการสะสมทุนอยู่บริเวณ ถิ่นนครนอกและถิ่นนครในนั่นเอง และครอบครัว เหล่านี้ก็จะรับหน้าเสื่อในการครอบครองด้วยการรับซื้อ ทรัพย์สินดั้งเดิมของตระกูลเจ้าเมืองสงขลาที่ยังหลงเหลือ อยู่ในดินแดนแถบนั้นเรื่อยมา ขณะเดียวกันกลุ่มนายทุน เชื้อสายชาวจีนเหล่านั้น ก็ได้ประยุกต์วิธีการลงทุนของ ตนเองให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจการเมืองที่เปลี่ยน แปลงอย่างรวดเร็วก่อนที่จะสงครามโลกครั้งที่ ๑ จะเกิดขึ้น ใน พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถึงแม้ว่าภายหลัง การสร้างทางรถไฟสายใต้จะเสร็จสิ้นลงยุคหลังสงคราม พร้อมกับเกิดเมืองท่าใหญ่ในฐานะศูนย์กลางการคมนาคมทางบกที่ใหญ่ที่สุดของภาคใต้ และการเพิ่มบทบาทของ กลุ่มนายทุนจีนแคะ ซึ่งมีฐานของการสะสมทุนในปิ่นังและ ชาวักตาม บทบาทของนายทุนเชื้อสายจีนฮกเกี้ยนและกวางตุ้ง ในสงขลา ก็ยังคงเป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดมา โดยเฉพาะ อย่างยิ่งการผูกขาดการค้าข้าวรอบ ๆ ทะเลสาบสงขลา-อ่าว

(๑๒) Phuwadel Songprasert, op.cit., p.221.

(๑๓) บุคคลเหล่านั้นตัวอย่างเช่น หลวงรัตนปราการ (จุ เอ็งหววน) หลวงศุภสยสมิธาน (เทล บ่อก้อง) พระวิเศษสุวรรณภูมิ (ตัน ฮวน-จ๋อง) พระสุวรรณภูมิ (ตัน บุนพัด) หลวงจินคณานุรักษ์ (ตัน จูทลาย) เป็นต้น

ปากพ่อง การทำสวนยางพาราและเหมืองแร่ในปัตตานี
ยะลา และนราธิวาส

ในทางกลับบ้าน ทายาทของตระกูลเจ้าเมืองสงขลา
ในอดีตส่วนใหญ่ได้ละทิ้งฐานการสะสมทุนและอิทธิพล

ท้องถิ่นของตนในภาคใต้ เข้ามาพำนักในกรุงเทพฯ และ
กลายเป็นผู้มีบทบาทในฐานะข้าราชการไทยยุคใหม่เพิ่ม
ขึ้น และบทบาทดังกล่าวก็ยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.coi.go.th)

จังหวัดสงขลาปัจจุบันปรากฏว่ามีร่องรอยหลักฐานทางด้าน
โบราณคดีที่มีอายุเก่าแก่กว่าสมัยอยุธยา....

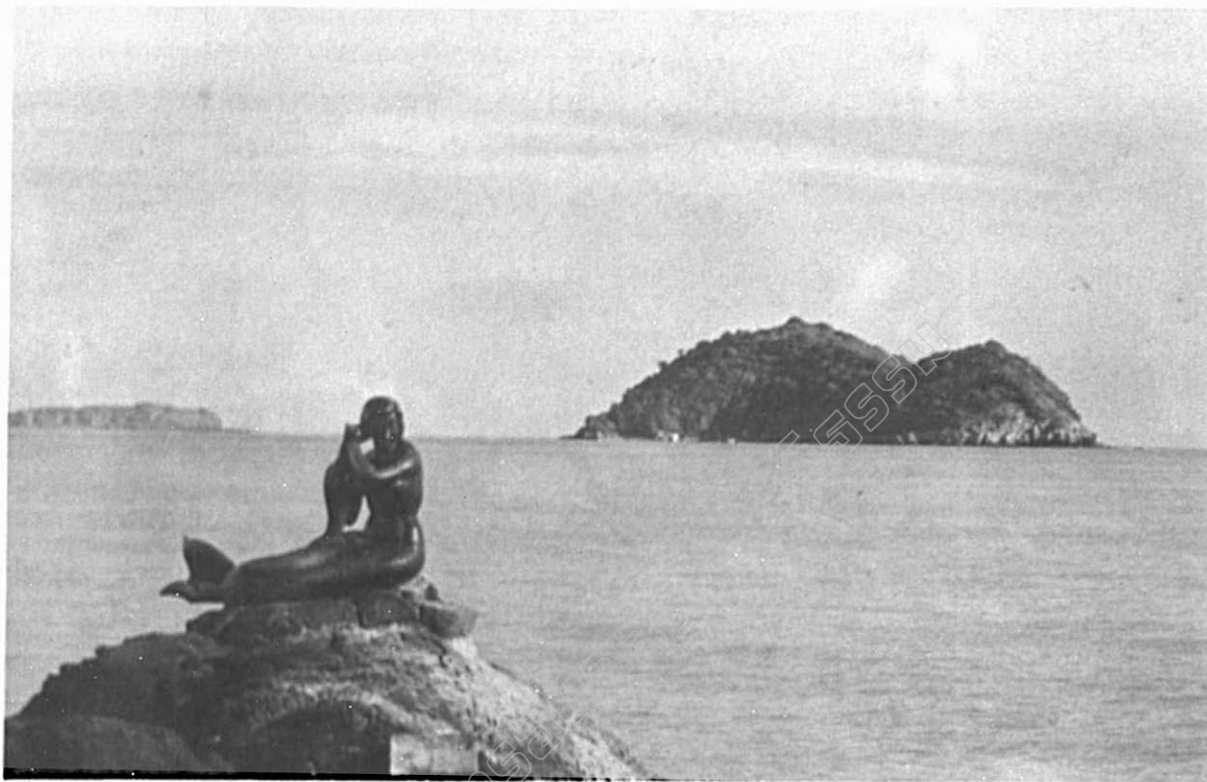
ในบันทึกของพ่อค้าชาวฮอลันดาที่เข้ามาติดต่อค้าขายใน
สมัยกรุงศรีอยุธยา เรียกเมืองสงขลาว่า “เซงกอร่า”.....นายนิโกลาส
แซร์แวส เรียกว่า “เมืองสิงขร”.....ชื่อสงขลา เพี้ยนมาจากชื่อ
“สิงหลา” หรือ “สิงขร” ซึ่งแปลว่า “ภูเขา” ได้แก่ เกาะหนู เกาะ
แมว....

แหล่งท่องเที่ยว จังหวัดสงขลา

เรื่อง : ชัช ชลวร

รูป : พิชัย : กมล

สงขลา เป็นเมืองท่าที่สำคัญเมืองหนึ่ง ตั้งอยู่ทางฝั่งทะเลตะวันออกของประเทศไทยตั้งแต่สมัยโบราณ มีชุมชนโบราณ และเมืองเก่าแก่หลายเมือง มีศิลปโบราณวัตถุ โบราณสถาน ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา การละเล่นพื้นเมือง ศิลปพื้นบ้าน เป็นมรดกทางวัฒนธรรม

ในจังหวัดสงขลาปัจจุบันปรากฏว่า มีร่องรอยหลักฐานทางด้านโบราณคดีที่มีอายุเก่าแก่กว่าสมัยอยุธยา เช่น บริเวณอำเภอสทิงพระ อำเภอระโนด และอำเภอเมืองสงขลา ที่ติดต่อกับอำเภอสทิงพระ เพราะได้พบซากอาคารสถาปัตยกรรม ปฏิมากรรม เช่น พระโพธิสัตว์ เทวรูปที่เกี่ยวเนื่องในศาสนาพุทธลัทธิมหายาน และศาสนาพราหมณ์ มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔ และได้พบเครื่องปั้นดินเผาจีนสมัยราชวงศ์ถัง มีอายุในพุทธศตวรรษที่ ๑๓ เช่นกัน แสดงให้เห็นว่าในเขตอำเภอดังกล่าวเป็นเมืองโบราณ ปรากฏชื่อในจดหมายเหตุจีนของหลวงจีนอี้จิงว่า "เซโถถิง" ซึ่งอาจตรงกับคำว่า "สทิงพระ" ก็ได้ ซึ่งอยู่ในสมัยที่นักโบราณคดี เรียกว่า "ศรีวิชัย"

ต่อมา สงขลาได้ปรากฏชื่อในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ แห่งกรุงศรี-

อยุธยา พ.ศ. ๑๘๔๓ เป็นเมืองประเทศราชในจำนวน ๑๖ เมือง ที่ตั้งตัวเมืองในสมัยนี้อยู่ในท้องที่หมู่ที่ ๗ ตำบลหัวเขา อำเภอเมืองสงขลา (บริเวณเขาแดง) ยังมีโบราณสถานป้อมคูเมือง และที่ฝังศพเจ้าเมือง (สุลต่านสุไลมาน) ให้ศึกษาอยู่

เมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๕ ในสมัยพระเจ้าปราสาททอง แห่งกรุงศรีอยุธยา เจ้าเมืองสงขลาตั้งตัวขึ้นเป็นอิสระ ไม่ยอมขึ้นแก่กรุงศรีอยุธยา ทางกรุงศรีอยุธยาส่งกองทัพมาปราบ แต่ไม่เป็นผลสำเร็จจนถึง พ.ศ. ๒๒๒๓ สมเด็จพระนารายณ์ฯ ส่งกองทัพมาปราบสงขลาได้ สงขลาจึงขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยาตลอดมา

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ ประเทศสยามเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ได้เกิดก๊กต่าง ๆ ขึ้น เจ้าพระยาหนครซึ่งตั้งตัวเป็นใหญ่ ได้ตั้งนายวิเชียรญาติมาเป็นเจ้าเมือง เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีปราบก๊กเจ้าหนครได้แล้ว พ.ศ. ๒๓๑๒ - ๒๓๒๕ ได้ตั้งให้จินเจียง แซ่เฮ่า ซึ่งเป็นนายอากรวังนกรขึ้นเป็นเจ้าเมืองได้ รับราชทินนามเป็น "หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ" (ตันตระกุล ณ สงขลา) มีตัวเมืองตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ที่ ๑ (แหลมสน) ตำบลหัวเขา อำเภอเมืองสงขลา คนละฟากฝั่งกับสงขลา

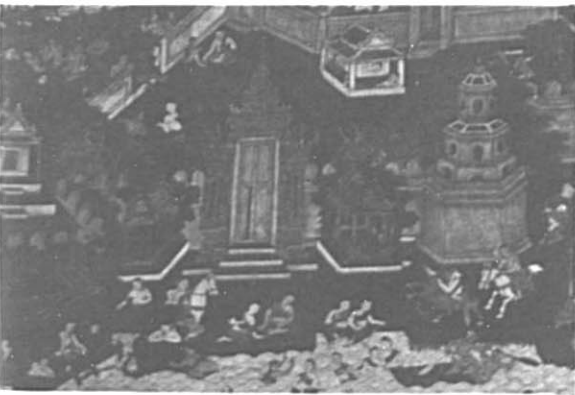

ปัจจุบัน (บ่อียง) ขณะนี้ยังมีหลักฐานซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ที่วัง” ซึ่งเป็นที่ตั้งวังเจ้าเมืองและตัวเมือง สมัยรัตนโกสินทร์ และยกสงขลาขึ้นเป็นเมืองเอกขึ้นต่อกรุงเทพมหานคร ปกครองเมืองปัตตานี กลันตัน ตรังกานู

จนกระทั่ง ปี พ.ศ. ๒๓๗๔ สมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ แห่งรัตนโกสินทร์ (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๓๙๔) โปรดเกล้าให้พระยาวิเชียรคีรี (เถียนเส็ง ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา) ก่อสร้างป้อม กำแพงเมือง ระหว่างที่สร้างนี้ ตานกู อาหมัดสะอัด ชักชวนหัวเมืองไทรบุรี ปัตตานี และหัวเมืองทั้ง ๗ ยกมาตีสงขลา เมื่อปราบชนกบฏคาบแล้ว จึงได้สร้างป้อมและกำแพงเมืองสงขลาจนเสร็จ โปรดเกล้าฯ ให้ฝังหลักเมืองโดยพระราชทานเทียนชัย หลักชัยพฤกษ์กับเครื่องไทยทาน อารธนาสมเด็จเจ้าอุทุมปิฎก พระสงฆ์อินเดีย ๘ รูป เป็นประธาน พระครูอัมภาจารย์พรหมณัมมีชื่อ ๘ นาย ออกมาให้พระยาสงขลาฝังหลักเมือง พระยาสงขลาได้จัดแจงทำโรงพิธีกกลาง และโรงพิศ ๔ มุมเมือง กับโรงพิธิพรหมณัมเสร็จแล้ว ณ วันศุกร์ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีมะเส็ง จัตวาศก (พ.ศ. ๒๓๗๘)

พระพุทธรูปภายในถ้ำตลอด อำเภอสบไชย

จิตรกรรมผ่านผนังวัดกลาง อำเภอมือ

ได้ฝังหลักชัยพฤกษ์ลงไว้กลางเมืองสงขลา (ปัจจุบันเป็นศาลเจ้าหลักเมือง) ตัวเมืองที่ย้ายมานี้ คือตัวเมืองทางฝั่งตะวันออกของแหลมสน หรือที่เรียกว่า “บ่อียง” คือ ในเขตเทศบาลเมืองสงขลาปัจจุบันนี้เอง

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้ปฏิรูปการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาล เมืองสงขลาจึงเป็นที่ตั้งของมณฑลนครศรีธรรมราช ต่อมาเมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๔๔๕ จึงเป็นที่ตั้งภาค ๔ แม้ภายหลังจะยุบเลิกภาค และใช้ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๘ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๐๙ แทนพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๔๔๕ แล้วก็ตามการบริหารราชการแผ่นดินในจังหวัดสงขลาก็ยังเป็นที่ตั้งของเขต และภาคอยู่

ในบันทึกของพ่อค้าชาวฮอลันดาที่เข้ามาติดต่อค้าขายในสมัยกรุงศรีอยุธยา เรียกเมืองสงขลาว่า “แซงกอร่า” แต่ในหนังสือประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยามของนายนิโกลาส แซร์แวส เรียกชื่อเมืองสงขลาว่า “เมืองสิงขร” จึงทำให้มีการสันนิษฐานว่า

วัดเจติยัม อำเภอรโนด

ที่มาของชื่อเมืองสงขลานั้นมีสองแนวด้วยกัน คือ แนวแรก คือ ชื่อสงขลาเพี้ยนมาจากชื่อ "สิงหลา" หรือ "สิขร" ซึ่งแปลว่า "ภูเขา" คือ เกาะหนู และเกาะแมว เมื่อมองจากทะเลด้านนอก จะเห็นเป็นรูปสิงห์สองตัวหมอบอยู่จึงเรียกเมืองสงขลาว่า เมืองสิงห์แนวที่สองก็อ้างว่า เมืองสงขลา มีภูเขามากมายเพราะตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาแดง และในสมัยหลังมีการพระราชทานนามเจ้าเมืองสงขลาว่า "วิเชียร" เมืองสงขลา จึงน่าจะมาจากชื่อ "สิงขร" หรือ "สิขร"

สงขลาในอดีตแม้จะแตกต่างไปจากปัจจุบันก็เพียงวัดดูแต่ความรู้สึกของชาวสงขลาหาได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โบราณสถานและความสวยงามตามธรรมชาติยังคงเป็นประจักษ์พยานให้เห็นตราบนานทุกวันนี้ สถานที่เหล่านี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและแรงจูงใจให้ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาเที่ยวชมทัศนียภาพ และเพื่อให้ได้มีโอกาสสัมผัสธรรมชาติอันงดงามของสถานที่ท่องเที่ยว จึงขอแนะนำสถานที่อันงดงามไว้ดังต่อไปนี้

สะพานติณสูลานนท์ อำเภอเมือง

๑. สวน

สวนเสรี ตั้งอยู่ในบริเวณเขาน้อยใกล้แหลมสมิหลา เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่สวยงามแห่งหนึ่ง

สวนป่าเปรมและสวนสมุนไพร ตั้งอยู่บริเวณเชิงสะพานติณสูลานนท์ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นสวนรวมสมุนไพรนานาชนิด เป็นสถานที่ชมทิวทัศน์สะพานข้ามทะเลสาบสงขลา กรมทางหลวงได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในการก่อสร้างสะพานติณสูลานนท์

สวนสาธารณะเทศบาลเมืองหาดใหญ่ ตั้งอยู่ที่ตำบลคอกหงส์ ในเนื้อที่ประมาณ ๒๕๐ ไร่ มีสระน้ำ และกุฎา ตลอดจนพันธุ์ไม้ดอก และไม้ใบที่ร่มรื่น และสวยงาม

สวนหม่อม ตำบลปริก อำเภอสะเตา เป็นสวนป่าลุ่มที่เรารู้จักว่าเป็นสวนของ มล.อมร สมณลักษณ์ กิจยากร สร้างเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๗ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี และสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยกษา ได้เสด็จพระราชดำเนิน และทรงจารึกไว้ที่เราจักเป็นโบราณสถานแห่งหนึ่ง

๒. เขา

เขาดังกวน อยู่ทางทิศตะวันตกของเขาน้อย สูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ ๒,๐๐๐ ฟุต บนยอดเขามีพระเจดีย์ และตำหนักซึ่งสร้างในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อขึ้นบนยอดเขาดังกวนแล้วสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของตัวเมืองสงขลา และทะเลสาบสงขลาอย่างชัดเจน

เก้าเส้ง อำเภอเมือง

๓. ชายทะเล

เก้าเส้ง อยู่ทางใต้หาดแหลมสมิหลาไปประมาณ ๔ กิโลเมตร เป็นหาดที่งามยิ่งแห่งหนึ่งของสงขลา มีหาดหินใหญ่ระเกะระกะอยู่ริมทะเล และมีหินอยู่ก้อนหนึ่งตั้งเด่นอยู่เหนือหาดหิน ทั้งปวงตรงหน้าผา ชาวเมืองเรียกหินก้อนนี้ว่า "หัวนายแรง" ในบริเวณนี้ยังเป็นที่อยู่ของชาวประมงประมาณ ๓๐๐ ครอบครัว ใช้เรือ "กอละ" ซึ่งมีแบบและเขียนลวดลายอย่างวิจิตร

แหลมสมิหลา หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "แหลมหิน" อยู่ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ด้านตะวันออก มีหาดทรายขาวสะอาด และทิวทัศน์อันร่มรื่น เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ

แหลมสนอ่อน ติดกับแหลมสมิหลา ไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านทิศตะวันตกของแหลมสนอ่อนเป็นทะเลสาบ มีถนนรอบๆ สามารถชมทิวทัศน์ทั้งทะเลสาบและทะเลหลวงได้ ภายในบริเวณแหลมสนอ่อนมีต้นสนมากมาย

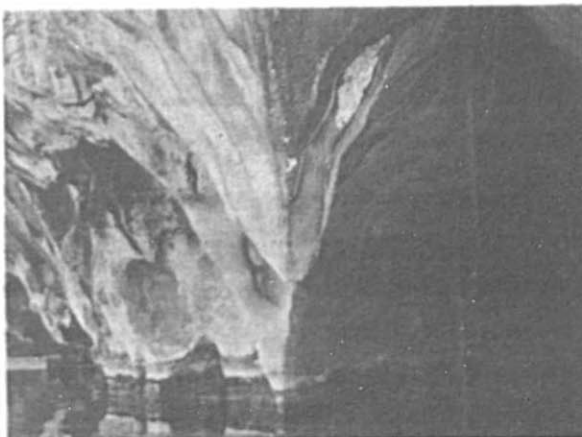
แหลมสมิหลา อำเภอเมือง

๕. เกาะ

เกาะยอ อยู่ในทะเลสาบสงขลา มีเนื้อที่ประมาณ ๑๔.๘ ตารางกิโลเมตร หรือ ๔,๒๗๕ ไร่ เป็นตำบลหนึ่งของ อำเภอเมืองสงขลา แบ่งเป็น ๔ หมู่บ้าน มีสวนผลไม้ไม่มีรีนมรีนมมีเรือโดยสารไป - มา ระหว่างตลาดสงขลา กับเกาะยอ นับว่า สะดวกมาก นอกจากนี้ยังมีการทอดผ้าพื้นเมือง เรียกว่า "ผ้าเกาะยอ" เป็นที่นิยมและมีชื่อเสียงมาก

เกาะหนู เกาะแมว อำเภอเมือง

เกาะ ๔ เกาะ ๕ ถึงอำเภอกระเส็นสุ

เกาะหนู อยู่หน้าบริเวณแหลมสมิหลา เป็นเกาะที่น่าเที่ยวเกาะหนึ่ง

เกาะแมว อยู่ใกล้กับเกาะหนู มีพืชสวยงามมาก น่าเที่ยวและตกปลา

เกาะสี่เกาะห้า อยู่ในทะเลสาบสงขลา เป็นที่เลี้ยงนกนางแอ่น มีทิวทัศน์สวยงาม

ถ้ำตลอด อำเภอสะบ้าย้อย

๕. ถ้ำ

ถ้ำตลอด อยู่ที่ตำบลเขาแดง อำเภอสะบ้าย้อย

ถ้ำครก อยู่ที่ตำบลคูหา อำเภอสะบ้าย้อย

ถ้ำลูกช้าง อยู่ที่อำเภอสะเดา

น้ำตกโดนงช้าง อำเภอหาดใหญ่

๖. น้ำตก

มีน้ำตกที่สวยงาม คือ

น้ำตกโดนงช้าง อยู่ที่ตำบลทุ่งท่าเสา อำเภอหาดใหญ่ ห่างจากตัวเมืองไป ๒๐ กิโลเมตร มีถนนแยกจากทางหลวงแผ่นดิน ๑๖ กิโลเมตร

น้ำตกบริพัตร อยู่ที่ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ ห่างจากตัวเมืองสงขลา ๗๐ กิโลเมตร ไปตามถนนสายจัง-

หวัตสตุล การคมนาคมสะดวก รถยนต์เข้าไปถึงน้ำตกได้
น้ำตกไม้ไผ่ อยู่ที่บ้านลบ้านใหม่ด อำเภอสะบ้าย้อย
ห่างจากตัวอำเภอ ๑๕ กิโลเมตร

๗. สถาบันทักษิณคดีศึกษา

เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัดสงขลา เป็น
หน่วยงานสังกัดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา
ตั้งอยู่ภายในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ เป็นที่รวบรวมข้อมูลและ
ส่งเสริมทางด้านศิลปวัฒนธรรมของภาคใต้ ทั้งในด้าน
ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ
มากมาย ในรูปแบบของวัตถุ ภาพ เสียง และเอกสาร

๘. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา

เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งในจังหวัดสงขลา เป็น
หน่วยงานสังกัดกองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร
ตั้งอยู่บริเวณที่เคยเป็นศาลากลางจังหวัดสงขลาหลังเก่า
ถนนจะนะ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เป็นสถานที่เก็บ
รวบรวมศิลปโบราณวัตถุในเขตภาคใต้ตอนล่าง ๗ จังหวัด
คือ สงขลา พัทลุง ตรัง สตูล ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส

ลักษณะอาคารเป็นอาคารสถาปัตยกรรมจีน (มั่งเงิน)
เดิมเป็นบ้านส่วนตัวของพระยาสุนทรานุรักษ์ (เนตร ณ
สงขลา) ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๑
ใช้เป็นบ้านส่วนตัวของตระกูล ณ สงขลา เป็นเวลา ๑๖ ปี
ต่อมาได้ขายให้กับทางราชการ พ.ศ. ๒๔๓๗ - ๒๔๓๙ ใช้
เป็นจวนสำหรับข้าหลวงพิเศษตรวจราชการเมืองสงขลา
และนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๔๓๙ - ๒๔๖๐ ใช้เป็นศาลา
ว่าการมณฑลนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๖๖ ใช้
เป็นศาลากลางจังหวัดสงขลา หลังจากนั้นถูกทอดทิ้ง ขาด
การบูรณะ พ.ศ. ๒๔๙๗ - ๒๕๒๐ กรมศิลปากรได้ของบ
ประมาณบูรณะอาคารหลังนี้เพื่อใช้เป็นพิพิธภัณฑ์สถาน
แห่งชาติสงขลา เปิดเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน
๒๕๒๕

๘. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จัดแสดงศิลปโบราณ
วัตถุ แบ่งออกได้ดังต่อไปนี้

๑. ศิลปโบราณวัตถุของจีน ได้แก่ เครื่องถ้วยจีน
สมัยต่างๆ ที่พบบริเวณสงขลา เครื่องเรือนจีน ไม้แกะสลัก
ศิลปจีน ฯลฯ

๒. ศิลปโบราณวัตถุพบในประเทศไทย ตั้งแต่

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อำเภอเมือง

๒.๑ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีศิลปโบราณวัตถุ
วัฒนธรรมบ้านเชียง จ อุตรธานี ศิลปโบราณวัตถุ วัฒน
ธรรมบ้านเก่า จกาญจนบุรี

๒.๒ สมัยประวัติศาสตร์ มีศิลปสมัยต่างๆ คือ
ศิลปสมัยทวารวดี ศิลปสมัยศรีวิชัย ศิลปสมัยลพบุรี ศิลป
สมัยสุโขทัย ศิลปสมัยล้านนาไทย หรือเชียงแสน ศิลปสมัย
อุทอง ศิลปสมัยอยุธยา ศิลปสมัยรัตนโกสินทร์

๓. ศิลปโบราณวัตถุพบในภาคใต้ของประเทศไทย

๔. ศิลปพื้นบ้านภาคใต้

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสงขลา เปิดให้เข้าชมในวัน
พุธ พฤหัสบดี ศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา ๙.๒๐ -
๑๖.๐๐ น. ปิดวันจันทร์ อังคาร และวันหยุดนักขัตฤกษ์

ค่าธรรมเนียมการเข้าชม ชาวไทย คนละ ๕ บาท

ชาวต่างประเทศ คนละ
๑๐ บาท

ในส่วนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม
นั้น ชาวสงขลาทั่วไปได้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี
และวัฒนธรรมโบราณกาลของตนไว้หลายอย่าง โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งประเพณีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาซึ่งตนเลื่อมใส
ศรัทธา โดยจำแนกพิธีการที่สำคัญๆ ได้ ดังนี้

การชักพระ หรือการแห่พระพุทธรูปทั้งทางบกและ
ทางน้ำ จัดให้มีขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยกระทำกันในวันแรม
๑ ค่ำ เดือน ๑๑ หลังจากออกพรรษาแล้ว ยานพาหนะที่ใช้
ประดิษฐานรองรับพระพุทธรูปจะตกแต่ง ประดับประดา
อย่างสวยงาม และประกวดชิงกันและกัน แล้วแห่แหนไป
รอบตามย่านชุมชนต่างๆ และจะนำไปรวมกันที่บริเวณ
แหลมสนเพื่อทำพิธีทางศาสนาต่อไป

หลวงพ่อดำ วัดพะโค๊ะ อำเภอสิงหนคร

ประเพณีชักพระ

การทำบุญวันสารทเดือนสิบ หรือที่ภาคกลางเรียกว่า “ตักบาตรเทโว” เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรดาญาติและเพื่อนที่ล่วงลับไปแล้ว โดยจะชุมนุมตักบาตรกันปีละ ๒ ครั้ง คือ ในวันแรม ๑ ค่ำ กับวันแรม ๑๕ เดือน ๑๐ ซึ่งถือว่าทุกครอบครัวต้องไปทำบุญที่วัดที่ตนมีภูมิลำเนาอยู่ หรือที่ตนอาศัย แม้จะไปอยู่ต่างถิ่นก็ต้องกลับมาทำบุญที่บ้านเกิดของตน

พิธีลอยกระทง จัดให้มีเป็นประจำทุกปี ในวันเพ็ญเดือน ๑๒ โดยจัดให้มีที่แหลมสมิหลามีกระทงที่ตกแต่งอย่างสวยงาม ในรูปทรงแบบและความคิดที่แปลก ๆ มีความหมายในตัวของมันมีจำนวนนับเป็นพัน ๆ กระทงที่ประชาชนไปลอยในบริเวณงานดังกล่าว มีการแห่แหนไปในที่ต่างๆ เป็นริ้วกระบวนใหญ่โต มีดนตรีนำขบวน ทำความสนุกสนานให้แก่ผู้มาร่วมงานเป็นอันมาก

นอกจากประเพณีที่สืบเนื่องมาแต่โบราณกาลแล้ว จังหวัดสงขลายังมีวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากโบราณอีก แต่เป็นในรูปของการละเล่นตลอดจนการกีฬาพื้นเมืองที่น่าสนใจ คือ

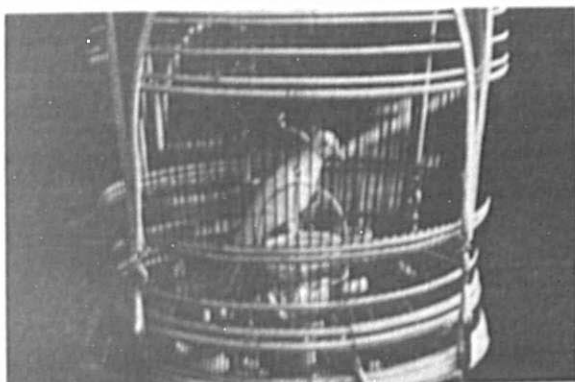
กีฬาพื้นเมืองที่ยังเป็นที่นิยมอยู่ในปัจจุบันคือ การชนโค รวมทั้งการชนไก่ กัดปลา ซึ่งยังมีผู้นิยมเล่นกันอยู่บ้าง สำหรับการชนโคนั้น คือ การนำเอาโคผู้ฟัก (ไม่ใช่โคตอน) ๒ ตัว มาชนกันในสนามกีฬากลางแจ้ง กีฬานี้มีมาตั้งแต่ครั้งดึกดำบรรพ์ สมัยศรีวิชัยครอบครองแหลมมลายูมีโคที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสงขลา ตลอดจนจากจังหวัดใกล้เคียงมาชนกันเสมอมีการเล่นการพนันกันนับแสน ๆ บาท การชนโคนี้ได้ประโยชน์ทางอ้อมคือ เป็นการส่งเสริมการบำรุงพันธุ์โคให้ได้ขนาดและรูปร่างสมส่วน

การมหรสพพื้นเมือง ที่เป็นที่นิยมกันมาก คือ

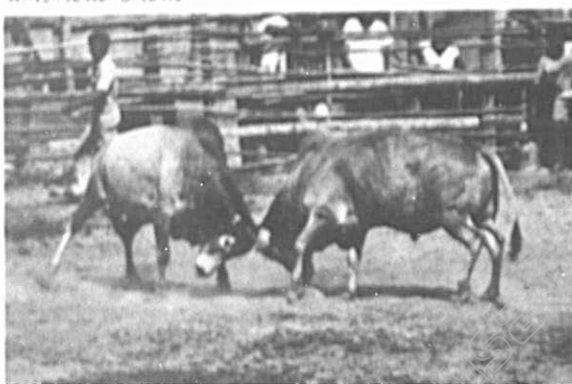
หนังตลุง เดิมเกิดทางจังหวัดพัทลุงก่อน แล้วขยายออกไปยังจังหวัดภาคใต้แทบทุกจังหวัดตัวหนังทำด้วยหนังวัว แพะ หรือหนังแกะ นำมาตัดลายฉลุเป็นรูปมนุษย์ ยักษ์ ลิง เทวดา ฤาษี และ รูปสัตว์ แต่งแต้มสีต่างๆ ตัดรับกันอย่างสวยงาม เพื่อใช้แสดงเป็นตัวพระ ตัวนาง ตัวตลก ตามบทบาทเนื้อเรื่องที่ใช้แสดง เป็นหนังขนาดย่อม เวลาแสดงต้องปลุกโรงยกพื้นสูงราว ๒ เมตร มีหลังคาและผ้า ๓ ด้าน ส่วนด้านหน้าให้ใช้ผ้าขาวซึ่งเป็นจอ มีโคมไฟแขวนห้อยอยู่ภายใน นายหนัง หรือนายโรง (คาลัง) มีหน้าที่พากษ์และเชิด ตัวหนังแสดงกิริยาท่าทางไปตามบท มีดนตรีประกอบด้วยกลองเล็ก ฆ้อง โหม่ง ฉิ่ง ปี่ และกลองยาว การพากษ์ขับบทกลอนใช้สำเนียงและภาษาพื้นเมือง

การแสดงหนังตลุงนี้ จัดให้มีการแสดงขึ้นทุกโอกาส ไม่ว่าจะเป็นงานรื่นเริง การอุปสมบท การสมรส หรือการรื่นเริงในเทศกาลต่างๆ ตลอดจนงานศพ บางครั้งจัดแสดงกลางแจ้งเพื่อเก็บค่าดู หนังตลุงบางโรงมีชื่อเสียงมาก เพราะ

นกเขาจะนะ ๐๑๒๓๔

วัวชน

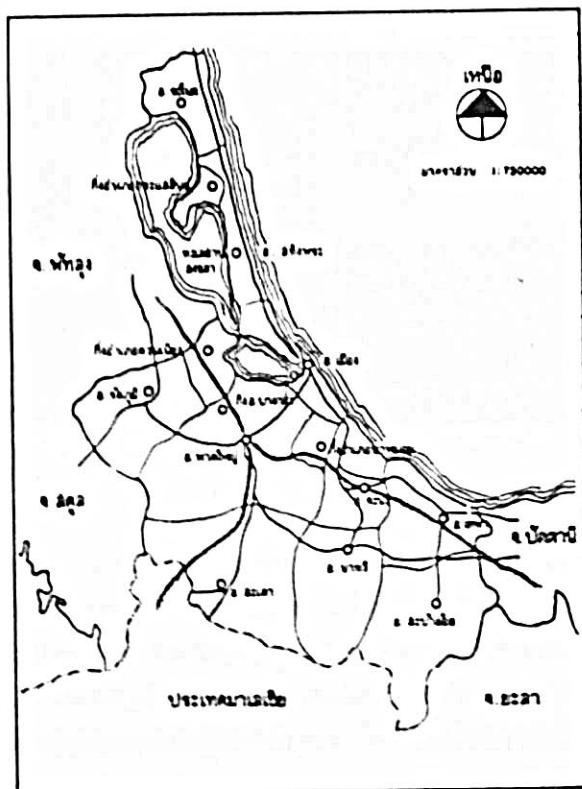
มีปฏิภาณในการขับกลอนสดได้ไพเราะ เพราะพรึง คล้องจองกันอย่างคล่องแคล่ว มีวาทะศิลป์ในการเจรจา มีคำคมและตลกขบขัน เวลาแสดงมักเริ่มต้น ๒ ทุ่ม จนถึงรุ่งเช้าเมื่อมีแสงแดดไม่เห็นตัวหนังกันแล้วจึงเลิกกันไป

มโนราห์ เกิดขึ้นที่เมืองนครศรีธรรมราชก่อนแล้วแพร่ขยายไปยังจังหวัดอื่นๆ ในภาคใต้เช่นกัน ความจริง "มโนราห์" เป็นละครแบบสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เมื่อมีผู้เข้ามาแสดงทางภาคใต้ก็ดัดแปลงเพิ่มเติมให้กลมกลืนไปตามรสนิยม และขนบธรรมเนียมของประเพณีชาวใต้และใช้ภาษาท้องถิ่นในการขับร้องรำทำ

การเล่นมโนราห์ แต่เดิมนิยมอยู่ ๒ เรื่อง คือเรื่อง "นางมโนราห์" กับเรื่อง "พระรถ" (นางเมรี) แต่เรื่องพระรถไม่มีผู้ทูลสิงห์ และคนต้อนนิยมน จึงเหลือแต่เรื่องมโนราห์เรื่องเดียว การแสดงใช้คนจริง ทั้งชายและหญิงเป็นตัวพระตัวนาง มีตัวตลก ลูกคู่ มีเครื่องดนตรีประกอบเช่นเดียวกับหนังตะลุง สิ่งที่สำคัญในการแสดงอยู่ที่บทรำว่าต้องมีลีลาเข้ากับจังหวะดนตรี

มโนราห์

หย่าเพราะประพัตติมิชอบ

นายประสพสุข บุญเดช
รองเลขาธิการส่งเสริมงานตุลาการ

เมื่อชายและหญิงมอบความรักให้แก่กันจนถึงขั้นได้จดทะเบียนสมรสอันเป็นจุดแรกเริ่มของการเป็นสามีภริยานั้น บุคคลทั้งสองได้ให้คำมั่นสัญญาต่อกันว่าจะครองรักไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่จะเป็นคู่อิสรหารร่วมสุขร่วมทุกข์ สร้างหลักฐานสร้างความอบอุ่นให้แก่ครอบครัว ช่วยเหลือส่งเสริมให้กันมีความสุข ซื่อสัตย์และมั่นคงในความรักและยอมให้อภัยแก่กันในข้อผิดพลาดเล็กน้อย ตามหลักธรรมของศาสนาทุกศาสนาได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการครองเรือนของสามีภริยาเพื่อความผาสุกแก่ครอบครัวไว้ เช่น ศาสนาพุทธ กำหนดวิธีการที่สามีและภริยาจะต้องสงเคราะห์ซึ่งกันและกันฝ่ายละ ๘ สถาน คือ สามีจะต้องยกย่องนับถือภริยา ไม่ดูหมิ่นดูแคลน ไม่ประพฤตินอกใจ มอบความเป็นใหญ่ให้ และให้เครื่องแต่งตัวแก่ภริยาพอเหมาะสมกับกาลเทศะ ส่วนภริยาจะต้องจัดการงานดี สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี ไม่ประพฤตินอกใจ ไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวงและรักษาทรัพย์ที่สามีจัดหามาได้ไว้ด้วย ในด้านของคริสต์ศาสนานั้น การที่ชายหญิงสมรสกันเป็นการให้สัตย์ปฏิญาณต่อหน้าพระเจ้าเป็นเจ้าว่าจะซื่อสัตย์ต่อกันทั้งในยามสุขและทุกข์ ทั้งในเวลาป่วยและเวลาสบาย จะรักและยกย่องให้เกียรติกันจนกว่าชีวิตจะหาไม่ โดยสามีจะรักภริยาเหมือนรักตัวเองและภริยาจะเคารพยำเกรงสามีด้วย ฉะนั้นเมื่อต่อมาในภายหลังที่ได้อยู่กินด้วยกันมาก สามีหรือภริยาได้ประพฤติปฏิบัติตนที่ไม่เหมาะสมอันเป็นการผิดจากคำมั่นสัญญาหรือคำสัตย์ปฏิญาณที่เคยให้ไว้จนถึงขั้นประพัตติมิชอบชั่วช้าเลวทรามแล้วก็จำเป็นต้องจะยินยอมให้สามีภริยาได้หย่าขาดจากกันเพื่อไปตั้งต้นชีวิตกันใหม่ ซึ่งตามคำของกฎหมายก็ถือว่าเป็นเพราะบุคคลทั้งสองได้สิ้นบุญกันแล้วจะจำใจให้อยู่ด้วยกันนั้น

มิได้

การประพัตติปฏิบัติตนที่ไม่เหมาะสมอันจะถือเป็นเหตุให้สามีภริยาหย่าขาดจากกันได้นั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๑๑ ได้กำหนดแยกแยะเหตุไว้อย่างละเอียดตั้งแต่เหตุที่ถือว่าเป็นการประพัตติมิชอบที่ร้ายแรงที่สุดคือการมีชู้หรือมีภริยาน้อย การทำร้ายหรือทรมาณร่างกายหรือจิตใจ เรื่อยไปจนถึงการประพัตติชั่วโดยทั่วๆ ไป ซึ่งนับว่าเป็นการสะดวกแก่การปรับใช้กฎหมายให้ตรงกับเรื่องได้อย่างเต็มที่ ผิดกับกฎหมายของบางประเทศที่กำหนดเหตุฟ้องหย่าไว้กว้างๆ เช่น ประเทศอังกฤษกำหนดเหตุฟ้องหย่าไว้เพียงเหตุเดียวว่า “การสมรสได้แตกสลายจนไม่อาจกลับคืนมาได้อีกแล้ว (the marriage has broken down irretrievably)* โดยกำหนดข้อเท็จจริงที่แสดงว่าการสมรสได้แตกสลายไว้ ๕ ประการ คือ การมีชู้ การประพัตติปฏิบัติที่ไม่พึงคาดหวังว่าจะอยู่ร่วมกันได้อีกต่อไป การทิ้งร้างอย่างน้อย ๒ ปี การแยกกันอยู่อย่างน้อย ๒ ปี โดยอีกฝ่ายหนึ่งยินยอมให้หย่าและการแยกกันอยู่อย่างน้อย ๕ ปี” หรือกฎหมายของประเทศฟิลิปปินส์ที่กำหนดเหตุฟ้องหย่าไว้เพียง ๒ เหตุเฉพาะกรณีภริยา มีชู้หรือสามีมีภริยาน้อย และการพยายามฆ่าคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เท่านั้น” ประเทศที่กำหนดเหตุฟ้องหย่าที่เกี่ยวกับความประพฤติอันนับว่าเป็นการประพัตติมิชอบไว้หลายเหตุทำนองเดียวกับของประเทศไทยก็มี เช่น สหรัฐอเมริกา แต่เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ประกอบด้วยรัฐหลายรัฐ กฎหมายของแต่ละรัฐจึงแตกต่างกันไปบ้างแต่ก็พอสรุปได้ว่ามีเหตุฟ้องหย่าเพราะการมีชู้ ๕๐ รัฐ การทิ้งร้าง ๔๗ รัฐ การทารุณโหดร้าย ๔๓ รัฐ การถูกจำคุกหรือกระทำความผิดทางอาญา ๔๓ รัฐ การดื่มสุราเป็นอาชญา ๔๐ รัฐ การไม่อุปการะเลี้ยงดู

* Section 1, The Divorce Reform Act 1969

๑. Section 2, The Divorce Reform Act 1969

๒. Article 97, Civil Code of the Philippines

๑๕ รัฐ และการติดยาเสพติด ๖ รัฐ^๔ เป็นต้น สำหรับประเทศในเอเชียที่ประชากรส่วนใหญ่มีได้นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งได้กำหนดเหตุหย่าไว้หลายเหตุก็มีเช่น ประเทศอินเดีย กำหนดให้ การมีชู้ การทารุณโหดร้าย การทิ้งร้างไม่น้อยกว่า ๒ ปี การเปลี่ยนศาสนาจากฮินดู และการวิกลจริตเป็นเหตุฟ้องหย่าได้^๕ หรือประเทศสาธารณรัฐเกาหลีกำหนดให้การมีชู้ การทิ้งร้างโดยทุจริต การปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง การหายสาบสูญไป ๓ ปี และการยากลำบากอย่างชัดแจ้งที่จะดำรงการสมรสต่อไปก็เป็นเหตุฟ้องหย่าได้^๖ เป็นต้น อย่างไรก็ตามก็ยังมีประเทศในเอเชียอย่างน้อย ๒ ประเทศที่กำหนดเหตุหย่าไว้กว้างขวางเพียงเหตุเดียวคือประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนที่กำหนดเพียงว่าถ้าคู่สมรสฝ่ายหนึ่งต้องการหย่าและศาลได้ไกล่เกลี่ยแล้วไม่เป็นผลก็ให้หย่าได้^๗ และประเทศอินโดนีเซียที่กำหนดเพียงว่าถ้าศาลได้ไกล่เกลี่ยแล้วไม่เป็นผลหากมีเหตุผลเพียงพอที่จะแสดงถึงความไม่ลงรอยกันของสามีและภรรยาในการจะอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนกันได้แล้วก็ให้หย่าได้เหมือนกัน ซึ่งกฎหมายของทั้งสองประเทศนี้จะกว้างขวางเกินไปกว่าที่จะยึดถือเป็นแบบอย่างได้

การประพาศมีชู้ที่สามีภรรยาไม่พึงปฏิบัติอันสมควรกล่าวถึงเป็นกรณีแรกคือการที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งประพาศนอกใจคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งโดยการไปร่วมประเวณีกับชายหรือหญิงอื่น (adultery) การประพาศเช่นนี้กฎหมายของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกถือเป็นเหตุฟ้องหย่าได้ทั้งสิ้น เพราะเป็นการประพาศมีชู้ที่ร้ายแรงที่สุด โดยถือว่ามีความรุนแรงเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นกรณีที่สามีไปร่วมประเวณีกับหญิงอื่น หรือภรรยาไปร่วมประเวณีกับชายอื่นก็ตาม แต่ตามกฎหมายไทยเรานั้นความรุนแรงแตกต่างกันมากเพราะกฎหมายเราถือว่าแม้ชายจะไปร่วมประเวณีกับหญิงอื่นก็ตามแต่หากชายมิได้อุปการะเลี้ยงดู หรือยก-

ย่องหญิงนั้นฉันภรรยาแล้วก็ยังไม่ถือว่าเป็นเหตุฟ้องหย่าได้ และเหตุฟ้องหย่าเพราะสามีอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องหญิงอื่นฉันภรยานี้เพิ่งจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ นี้เอง ฉะนั้นสามีชาวไทยเราจึงนับว่ามีแนวปฏิบัติในเรื่องความซื่อสัตย์และมั่นคงในความรักต่อภรยาน้อยกว่าสามีชาวต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ หรือสหรัฐอเมริกาที่เพียงชายผู้เป็นสามีร่วมประเวณีกับหญิงอื่นแม้เพียงครั้งเดียวก็ถือเป็นเหตุหย่าได้แล้ว การอุปการะเลี้ยงดูหญิงอื่นหมายถึงการให้ความช่วยเหลือหญิงที่ไม่มีสิทธิของตนในสิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีพ ไม่ว่าจะเป็นการให้เงินทองไว้ใช้จ่ายใช้สอย ให้เครื่องอุปโภคบริโภคหรือทรัพย์สินอื่นใดเพื่อเป็นปัจจัยในการดำรงชีพก็ได้ การอุปการะเลี้ยงดูหญิงอื่นนั้นจะต้องเป็นการอุปการะเลี้ยงดูฉันภรรยา มิใช่อุปการะเลี้ยงดูในฐานะอื่น เช่น ในฐานะบุตรบุญธรรม หรือฐานะเฒ่าอู่นุภาพแม่ศรี แต่ไม่ว่าจะตลอดเวลาจะต้องเป็นเวลานานเท่าใด และแม้หญิงอื่นนั้นจะมีความสัมพันธ์ทางชู้สาวได้เสียกันมาก่อนที่สามีจะสมรสกับภราก็ตาม แต่หากสามียังอุปการะเลี้ยงดูหญิงอื่นนั้นโดยเปิดเผยฉันภรยาลหลังจากการสมรสแล้ว ภรยาก็ยังมีสิทธิฟ้องหย่าได้^๘ การยกย่องหญิงอื่นฉันภรยามีหมายถึงการแสดงโดยเปิดเผยให้บุคคลทั่วไปทราบว่ายกย่องหญิงอื่นนั้นเป็นภรียาตน หรือมีความสัมพันธ์ฉันภรียากับตน เช่น สามีพาหญิงอื่นไปในงานสังคมโดยเปิดเผยและแนะนำเพื่อนฝูงให้รู้จักว่าเป็นภรียาตน เป็นต้น ทั้งนี้โดยไม่คำนึงว่าสามีจะได้มีการจดทะเบียนสมรสกับหญิงอื่นนั้นซ้อนเข้ามาด้วยหรือไม่ ฉะนั้นการที่สามีไปจดทะเบียนสมรสกับหญิงอื่นซึ่งมีบุตรด้วยกันกับสามี โดยจดทะเบียนสมรสหลังจากจดทะเบียนสมรสกับภรียาได้ ๒ วัน และสามียังส่งเสียให้เงินหญิงอื่นนำไปใช้จ่าย แม้จะเชื่อว่าตนนับถือศาสนาอิสลาม มีสิทธิมีภรียาได้ ๔ คน ก็ตาม แต่เมื่อมิได้อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะใช้

๔ P. 544, Cases and Materials on Family Law by Caleb Foote, Robert J. Levy and Frank E.A. Sander, Third Edition, Little, Brown and Company

๕ Section 13, The Hindu Marriage Act 1955

๖ Article 840, The Civil Code

๗ Article 25, The Marriage Law of the People's Republic of China (1980)

๘ Article 39, Law of the Republic of Indonesia Number 1 of the Year 1974 on Marriage

๙ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๔๔๐ / ๒๕๒๔ (ประสม ศรีเจริญ เพียร ศรีอรุณ บรรเทือง ภูกฤษณา) ระหว่าง นางนลินทิพย์ เชาวนจินดา-ภรณ์ โจทก์ นายบุญยงค์ เชาวนจินดาภรณ์ จำเลย

หลักกฎหมายอิสลามบังคับได้แล้วก็ถือว่าสามีอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องหญิงอื่นฉันทริยา ภริยามีสิทธิฟ้องหย่าได้ตามเหตุหย่าข้อนี้^{๑๐}

การที่สามีอุปการะเลี้ยงดูชายอื่นฉันทริยาไม่ว่าชายอื่นนั้นจะได้ผ่าตัดแปลงเพศแล้วหรือไม่ก็ไม่ใช่เหตุฟ้องหย่าในเรื่องมีภริยาน้อย เพราะชายแม้จะผ่าตัดแปลงเพศเป็นหญิงก็ยังถือว่าเป็นชายอยู่และเพศของบุคคลไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้^{๑๑} แต่ในกรณีดังกล่าวถือว่าเป็นการประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง ภริยาจึงมีสิทธิฟ้องหย่าได้ การที่สามีไปร่วมประเวณีกับหญิงอื่นโดยไม่มีการอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องหญิงอื่นฉันทริยาเลย เช่นไปเที่ยวหญิงโสเภณีเป็นครั้งคราวไม่ถือเป็นเหตุฟ้องหย่า นอกจากนี้แม้สามีจะไปได้หญิงอื่นเป็นภริยาน้อย แต่ถ้าสามีแอบชุกซ่อนปกปิดไว้ไม่ให้ใครรู้และไม่ได้ส่งเสียเลี้ยงดูภริยาน้อยนั้นเลย เช่นนี้ภริยาก็จะฟ้องหย่าโดยอ้างเหตุสามีอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องหญิงอื่นฉันทริยาไม่ได้ จะฟ้องหย่าได้ก็แต่อ้างเหตุว่าเป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเป็นสามีภริยากันอย่างร้ายแรงเท่านั้น ซึ่งจะส่งผลทำให้ภริยาไม่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากภริยาน้อยตามมาตรา ๑๕๒๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อย่างไรก็ตาม แม้สามีจะมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่นมาก่อนที่จะสมรสกับภริยากก็ตาม แต่เมื่อสมรสแล้วสามีก็ยังมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับหญิงอื่นนั้นอยู่ต่อไปและยกย่องเป็นภริยาอย่างออกหน้าออกตา ดังนี้ ภริยาฟ้องหย่าโดยเหตุนี้ได้และมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนจากหญิงอื่นตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรคแรก ด้วย^{๑๒} จากเหตุที่มีข้อแตกต่างระหว่างการที่สามีไปเที่ยวหญิงโสเภณีเป็นครั้งคราวไม่ถือเป็นเหตุฟ้องหย่า แต่ถ้าภริยาไปทำเช่นนั้นกับชายอื่นบ้างสามีฟ้องหย่าได้นี้ทำให้เกิดข้อโต้แย้งว่าชายและหญิงมีสิทธิไม่เท่าเทียมกันในเรื่องนี้ ควรจะมีการแก้ไขเหตุหย่าข้อนี้ให้ภริยามีสิทธิฟ้องหย่าสามีได้ถ้าสามีไปร่วมประเวณีกับหญิงอื่นแม้จะไม่อุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องหญิงอื่นนั้นฉันทริยากก็ตาม ซึ่งข้อโต้แย้งนี้ก็มีเหตุผล

ที่น่ารับฟังอยู่บ้างแม้จะขัดกับคำพิพากษาที่ว่า “ชายชั่วเปลื้อง (ซึ่งออกได้) หญิงชั่วสาร (ซึ่งออกไม่ได้) โบราณว่า” อยู่บ้างก็ตามที่

ความประพฤติมิชอบในส่วนของภริยาที่ไม่ถือสำคัญต่อความรักอันเป็นเหตุให้สามีฟ้องหย่าได้อันจะกล่าวต่อไปคือ กรณีที่ **ภริยามีชู้** การที่ภริยามีชู้นอกใจสามีถือว่าเป็นเหตุสำคัญอย่างยิ่ง กฎหมายลักษณะฉัวเมียบทที่ ๘ บัญญัติไว้ว่า “หญิงทำชู้นอกใจฉัว ฉัวจับหญิงนอนหงายชายนอนคว่ำ ถ้าจะฉากษายนั้นให้รู้ให้ฉากหญิงนั้นด้วย อย่าให้ฆ่าแต่ผู้เดียว” แสดงให้เห็นว่าประเพณีไทยโบราณรังเกียจการที่หญิงมีชู้เป็นอย่างมาก การที่ภริยามีชู้จึงตกทอดมาเป็นเหตุหย่าในกฎหมายปัจจุบัน แต่หลักกฎหมายห้ามทางประเวณีห้ามภริยาร่วมประเวณีกับชายอื่นนั้นเป็นหลักสากล มิได้มีแต่เฉพาะกฎหมายไทยเท่านั้น ในต่างประเทศก็ถือว่าการที่ภริยามีชู้ก็เป็นเหตุฟ้องหย่าเช่นเดียวกันดังที่กล่าวมาแล้ว

การมีชู้ (adultery) หมายถึงการที่หญิงมีสามีสมครใจร่วมประเวณีกับชายอื่นโดยอวัยวะเพศชายได้ล่วงล้ำเข้าไปอวัยวะเพศหญิงมีสามีนั้น ทั้งนี้โดยไม่คำนึงถึงว่าจะได้มีการสำเร็จความใคร่ด้วยหรือไม่ การที่หญิงมีสามีสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองโดยใช้อวัยวะเพศชายเทียมไม่เป็นการมีชู้ การที่หญิงมีสามีใช้น้ำเชื้อชายอื่นผสมเทียมโดยสามีมิได้ให้ความยินยอมจนหญิงตั้งครรภ์ก็ไม่เป็นการมีชู้ และการที่ชายอื่นและหญิงมีสามีต่างฝ่ายต่างสำเร็จความใคร่ให้แก่กัน (mutual masturbation) ก็ไม่ถือว่าเป็นการมีชู้เช่นเดียวกัน แต่เป็นเพียงการประพฤติชั่วที่เป็นเหตุหย่าตามกรณีปกติซึ่งจะกล่าวในภายหลังเท่านั้น เนื่องจากการมีชู้จะต้องเป็นเรื่องที่ภริยาสมครใจร่วมประเวณีกับชายชู้ จึงก่อให้เกิดความยากลำบากในการพิสูจน์มาก เพราะตามปกติไม่มีชายหญิงคนไหนที่จะทำชู้กันในที่เปิดเผย ย่อมจะต้องแอบทำในที่ลับ แม้จะพิสูจน์ได้ว่าชายหญิงคบหากันในทางชู้สาวถึงขนาดนี้ศาลยังไม่ฟังว่าเป็นการทำชู้ เพราะไม่มีใครเห็น

๑๐. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๓๐๘ / ๒๕๒๗ (พจน์ บุญเลี้ยง อุดม บรรลือสินธุ์ ยนต์ พิริวินิจ) ระหว่าง นางนวลจิ ศรีสะอาด โจทก์ นายหวังเซ็น เขียววิเชียร กับพวก จำเลย

๑๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๗ / ๒๕๒๔ (ไพศาล สว่างเนตร จังหวัด แสงแซ อาจ ปัญญาธิลา) ระหว่าง นายชุมพล ศิลปะประจักษ์ ผู้ร้อง

๑๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๖๗ / ๒๕๒๕ (สมชัย ทรัพย์นิช อนุวัตร บุณนาค พูน จักรเสน) ระหว่าง นางจงกล คงสกุลทรัพย์ กับพวก โจทก์ นายเทอดศักดิ์ คงสกุลทรัพย์ กับพวกจำเลย

ในเวลาที่ยาหยิงร่วมประเวณีกัน^{๓๓} ภาระการพิสูจน์ในเรื่องนี้จึงมีแนวโน้มไปในทางที่ว่า โจทก์จะต้องพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัย (proof beyond reasonable doubt) ว่าจำเลยมีชู้ เช่น พิสูจน์ว่าบุตรที่เกิดมามีบุตรของตนเพราะมีหมู่เลือดอื่น จำเลยชอบพอกับชายอื่นในท่านองฐสาวและนอนค้างคืนอยู่ในห้องเดียวกัน จำเลยไปอยู่ที่สำนักโสเภณีหรือจำเลยตั้งครกในขณะโจทก์ไปอยู่ ณ ที่อื่น เป็นต้น ศาลฎีกาได้เคยมีแนววินิจฉัยไว้ว่า ในคดีเรื่องชายหาว่าหญิงมีชู้ ถ้าพิจารณาได้ความชัดเจนแน่แท้ใจไม่ได้แล้ว ต้องตัดสินยกผลประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่หญิง เช่นอย่างเดียวกับเกณฑ์ลงโทษจำเลยในทางอาญาซึ่งต้องปล่อยตัวจำเลยไป^{๓๔} จะเห็นได้ว่าข้อเท็จจริงมีเพียงว่าภริยาออกจากบ้านไปค้างที่อื่นครั้งละหลาย ๆ วัน ไปคบชายแปลกหน้าพากันไปในที่ต่าง ๆ จึงยังไม่พอพียงว่าภริยา มีชู้ ยังไม่เป็นเหตุหย่า^{๓๕} หรือข้อเท็จจริงมีว่า บ้านจำเลยมีเพียง ๒ ห้อง คือ ห้องโถงกับห้องนอน สำหรับห้องนอนก็ไม่ปรากฏว่ามีบานประตูสำหรับปิดเปิด คงมีแต่เพียงม่านผ้ากันไว้ ขณะนั้นเวลาประมาณ ๒๒ นาฬิกา ห้องโถงยังมีแสงไฟสว่าง บุตรโจทก์จำเลยทั้งสามคนยังดูโทรทัศน์อยู่ ตอนที่โจทก์กับพวกเข้าไปในบ้านจำเลย นาย น. ยืนอยู่หน้าห้องนอนจำเลย โดยมุ่งทางลงสำหรับเล่นกีฬา ไม่สวมเสื้อ เมื่อได้ยินเสียงเอะอะจำเลยก็แหวกม่านประตูห้องนอนออกมา เช่นนี้ เนื่องจากบุตรโจทก์จำเลยทั้งสามคนเติบโตแล้ว จำเลยคงไม่กล้าทำชู้ต่อหน้าบุตรของตนเช่นนั้น และการที่นาย น. มาดูโทรทัศน์ที่บ้านจำเลยก็เพราะเป็นลูกจ้างแกะสลักไม้ของจำเลยแต่กลับไปกินอยู่หลับนอนที่บ้านของตนเอง ดังนี้ ข้อเท็จจริงจึงยังรับฟังไม่ได้ว่าจำเลยมีชู้^{๓๖} เป็นต้น

อย่างไรก็ดี มาในปี ๒๕๒๔ ที่แล้วมา แนวทางการวินิจฉัยของศาลฎีกาเกี่ยวกับการพิสูจน์ในคดีชายชู้นี้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยไม่ถือว่าจะต้องพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัยอีกต่อไปแล้ว แม้จะไม่มีประจักษ์พยานรู้เห็นในเวลาที่ยาหยิงร่วมประเวณีกันก็ตาม แต่ถ้ามีพยานพดพิเหตุแวดล้อมกรณีที่เราเชื่อได้ว่าชายและหญิงมีโอกาสที่จะร่วมประเวณีกันได้แล้วคดีก็ฟังได้ว่าภริยา มีชู้ได้ โดยในคดีดังกล่าวโจทก์และจำเลยที่ ๑ ซึ่งเป็นสามีภริยากันมีปัญหาทางครอบครัว ไม่ได้หลับนอนและร่วมรับประทานอาหารเป็นอย่างสามีภริยาทั่วไป จำเลยที่ ๑ ผู้เป็นภริยาได้ไปมีความสัมพันธ์ทางชู้สาวกับจำเลยที่ ๒ โดยนัดพบปะกันในสถานที่ต่าง ๆ ในคืนวันเกิดเหตุจำเลยที่ ๑ มาค้างคืนที่บ้านจำเลยที่ ๒ โดยล่าหังและไม่มีผู้ใดพอกอยู่ที่บ้านหลังนั้นอีกเลย ดังนี้ ถือได้ว่าจำเลยที่ ๑ เป็นชู้กับจำเลยที่ ๒ โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องหย่าได้ และมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากจำเลยทั้งสองด้วย^{๓๗} หลักการที่เปลี่ยนแปลงใหม่ของศาลฎีกาเช่นว่านี้เป็นไปในทำนองเดียวกับต่างประเทศ เช่น เคยมีคดีในประเทศอังกฤษ สามีฟ้องหย่าภริยาด้วยเหตุภริยา มีชู้ โดยอ้างว่าตนมิได้อยู่ในประเทศอังกฤษในเวลาที่ยาหยิงร่วมประเวณีกันเกิดปฏิสนธิขึ้น ข้อเท็จจริงฟังได้ว่าทารกคลอดออกมาตามปกติในวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๘๔ ซึ่งสามีมิได้อยู่ในประเทศอังกฤษระหว่างวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๘๔ จนถึงวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๔ (จนถึง ๖ เดือนก่อนเด็กเกิด) ดังนี้ คดีฟังได้ว่าภริยา มีชู้ พิพากษาให้หย่าขาดจากกัน^{๓๘} คดีของประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งได้รับความจากพยานคนหนึ่งว่าเห็นภริยาและชายอื่นนอนอยู่ด้วยกัน โดยมีเสื้อปกปิดร่างกายเพียงเล็กน้อยและมีพฤติกรรมแวดล้อมที่แสดง

๓๓ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๖ - ๔๗ / ๒๔๘๕ (นิติศาสตราจารย์ ไพฑูรย์ ลัดพลีธรรมประคัลภ์) ระหว่าง นางสมศรี มหาวสุ โจทก์ นายบุญธรรม มหาวสุ จำเลย

๓๔ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๔๐ / ๑๒๘ (พระยาฤทธิการุณย์กิจ พระยาศิริวิชสังกาศ พระยานเรนทรบัญชากิจ สกีนเนอร์ เทอร์เนอร์ ยี บาดู) ระหว่าง จินตัยจิน โจทก์ อำแดงห้อง กับพวก จำเลย

๓๕ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๑๕ / ๒๕๑๔ (เดช วุฒิสงขัย บัญญัติ สุชีวะ ผสม จิตรชุม) ระหว่าง นายสุเทพ บัอมอาษา โจทก์ นางเสียน บัอมอาษา จำเลย

๓๖ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๓๔๔ / ๒๕๒๔ (พินิจ สังขพันธ์ ทวี กลียพงษ์ ธาดา วัชรานันท์) ระหว่าง นายนิยม ศรีนิเวศน์ โจทก์ หม่อมราชวงศ์หญิงจุลภา ศรีนิเวศน์ จำเลย

๓๗ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๑ / ๒๕๒๔ (โสภณ รัตนกร ไพรัช วงศ์วัฒนะ วิฑูรย์ ตั้งตรงจิตต์) ระหว่าง พันตำรวจตรีวิทย์ เจริญ เจริญ โจทก์ นางวิมล เจริญเจริญ กับพวก จำเลย

๓๘ Preston-Jones V. Preston-Jones (1951) A.C. 391

ให้เห็นว่าทั้งคู่มีโอกาสร่วมประเวณีกันโดยความสมัครใจได้ คดีฟังได้ว่าภริยาอายุ ๔๙ ปี เป็นต้น

การที่หญิงมีชู้เป็นเรื่องที่หญิงร่วมประเวณีกับชาย ถ้าเล่นเพื่อนเล่นชู้กับหญิงเพศเดียวกันไม่ถือว่าเป็นการทำชู้ นอกจากนี้การที่หญิงถูกข่มขืนก็ไม่เรียกว่ามีชู้ เพราะหญิงมิได้สมัครใจจึงไม่เป็นเหตุหย่า แต่ถ้าสามีผู้เป็นโจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่าภริยาได้ร่วมประเวณีกับชายอื่นแล้ว หน้าที่น่าสืบในคดีเปลี่ยนกลับไปอยู่ที่ภริยา โดยภริยาต้องมีหน้าที่ที่จะต้องพิสูจน์ว่าการร่วมประเวณีเช่นนั้นเกิดขึ้น โดยตนมิได้ยินยอมด้วย ทั้งนี้เพราะข้อเท็จจริงที่ว่า “ยินยอมหรือไม่” นี้อยู่ในความรู้แจ้งของภริยาแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การกอดจูบลูบคลำไม่ถึงขั้นร่วมประเวณียังไม่เรียกว่ามีชู้ แต่เป็นการประพฤติชั่วซึ่งเป็นเหตุหย่าได้ ฟังสั่งเห็นว่าแม้หญิงจะได้ร่วมประเวณีกับชายชู้เพียงครั้งเดียวก็เป็นการมีชู้แล้ว ไม่ต้องถึงขนาดที่มีผัวลับทำชู้กันเป็นประจำแต่อย่างใด

นอกเหนือจากเหตุที่สามีมีภริยาน้อยและภริยาอายุแล้ว กฎหมายยังได้กำหนดเหตุฟ้องหย่าที่เกี่ยวกับความประพฤติมิชอบของสามีภริยาไว้อีกหลายประการคือ การทำร้ายร่างกายหรือจิตใจ การทรนทรนร่างกายหรือจิตใจ การหมิ่นประมาท การเหยียดหยาม การจงใจละทิ้งร้างหนึ่งปี การไม่ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูตามสมควร การกระทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการเป็นสามีภริยากันอย่างร้ายแรง และการกระทำผิดอันหนึ่งในเรื่องความประพฤติเหตุต่าง ๆ เหล่านี้ไม่มีปัญหาในการวินิจฉัยมากนักเพราะมีกฎหมายอาญาเป็นหลักให้อยู่แล้ว ยังคงเหลือเหตุอีกเพียงเหตุเดียวที่เป็นปัญหาน่าสนใจอยู่ อันได้แก่เหตุหย่าเพราะ “ความประพฤติชั่ว” การที่สามีหรือภริยาประพฤติชั่วอันจะเป็นเหตุให้ฟ้องหย่าได้นั้นการประพฤติชั่วดังกล่าวจะต้องเป็นเหตุให้ภริยาหรือสามีอีกฝ่ายหนึ่งได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง หรือได้รับความดูถูกเกลียด

ชัง หรือได้รับความเสียหายเดือดร้อนด้วย ความประพฤติชั่วใดเป็นการประพฤติชั่ว (misconduct) นั้นก็พึงวินิจฉัยตามความรู้สึกของวิญญูชนว่าการประพฤติปฏิบัตินั้น ๆ เป็นการไม่ถูกไม่ควร โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะเป็นความผิดทางอาญาหรือไม่ก็ตาม เช่น สามีภริยาได้เสียกันโดยทางลักพาตั้งแต่เมื่อภริยาอายุ ๑๕ ปี ทำความชอกช้ำให้แก่บิดามารดาภริยามาครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อเข้ามาอยู่กินในบ้านบิดามารดาภริยายังไม่ทันไรก็ลักพาน้องสาวภริยาอายุ ๑๕ ปี ไปเป็นภริยาอีก ทำความเจ็บช้ำระทมใจให้แก่บิดามารดาภริยาอีก ถือได้ว่าสามีประพฤติชั่วอย่างร้ายแรงเป็นเหตุให้ภริยาฟ้องหย่าได้^{๑๙} หรือ สามีทุบตีภริยาบาดเจ็บบ่อย ๆ โดยทะเลาะกันและด่าบิดาภริยาว่าชิงหมาเกิด บังคับให้ภริยาจำนองที่ดินก็เป็นการประพฤติชั่วอย่างร้ายแรงที่ภริยาฟ้องหย่าได้^{๒๐} เช่นเดียวกัน นอกจากนี้การที่ภริยาแอบใช้น้ำเชื้อของชายอื่นทำผสมเทียมโดยไม่ได้รับอนุญาตจากสามีจนตั้งครรภ์ขึ้นมาก็ดี หรือสามีประพฤติตนเป็นนักเลงตมหมู เป็นนักเลงหัวไม้ เกะกะระรานผู้อื่น เล่นการพนันหรือเสพผินกินกัญชา ประพฤติตนเป็นชู้กับภริยาผู้อื่นก็ดี น่าจะถือได้ว่าเป็นการประพฤติชั่วได้ สำหรับการที่สามีหรือภริยาชอบกระทำความผิดธรรมดาตามมนุษย์ เช่น ข้าเราต่อเพศเดียวกัน (Sodomy) ข้าเราแก่หญิงทางฉวมรรค หรือข้าเราด้วยสัตว์เดียวิจฉาน (bestiality) เป็นการผิดศีลธรรมของมนุษย์ เป็นการอุปหุโทษเลวทราม น่าอับอายขายหน้าอันเคยเป็นความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๒๔๒ แต่ปัจจุบันประมวลกฎหมายอาญายกเลิกความผิดฐานนี้ไปแล้วนั้น การกระทำเช่นนั้นก็น่าจะถือได้ว่าเป็นการประพฤติชั่วได้ซึ่งในต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษและประเทศมาเลเซียก็ถือว่าเป็นเหตุฟ้องหย่าได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การยุ่งเกี่ยวในสุรา นารี พาสี ก็ห้ามแต่ครั้งชั่วคราว หรือโดยอหยาตย์ในการสมาคม น่าจะไม่ถือว่าเป็นการประพฤติชั่ว เช่น ภริยาชอบเล่นการพนัน เพียงเท่านั้นยังไม่เป็นเหตุหย่า^{๒๑} เป็นต้น

๑๙. U.S.V. Feliciano, 36 Phil 753

๒๐. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๗๑ / ๒๔๔๔ (เลขฉนิชธรรมวิทักษ์ อิศรภักดีธรรมวิเทศ มนุกันย์วิมลสาร) ระหว่าง นางทองดี ผึ้งสวน โจทก์ นายแก้ว ผึ้งสวน จำเลย

๒๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๕๓ / ๒๔๔๔ (ล้วน นิลกำแหง วิฑูร เทพพิทักษ์ สุมิตร พักทองพรรณ) ระหว่าง นางกาญจนา หล่อวานิชรัตน์ โจทก์ นายไกรฤกษ์ รัตนวงศ์วิจิตร จำเลย

๒๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๖ - ๔๗ / ๒๔๔๕ (นิติศาสตร์ไพศาลย์ ทิพนัญญา ลัดพลีธรรมประคัลภ์) ระหว่าง นางสมศรี มหาวสุ โจทก์ นายบุญธรรม มหาวสุ จำเลย

ความประพฤติดังกล่าวจะเป็นการกระทำครั้งเดียวใด ๆ เช่น การที่ภริยาไปมีความสัมพันธ์ทางชู้สาวกับชายอื่น ถือได้ว่าเป็นการประพฤติดังกล่าวเหตุให้สามีได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง เป็นเหตุหย่าได้^{๒๓} หรือ อาจจะเป็นการกระทำหลายอย่างประกอบกันอย่างต่อเนื่องก็ได้ เช่น สามีเป็นคนติดสุราต้องเสพทุกวัน เมื่อเสพแล้วก็ทุบตีตำราภริยาเสมอภริยาห้ามปรามก็ไม่เชื่อฟัง บางครั้งเตะและใช้ไม้ทำร้ายภริยา ทำลายสิ่งของโดยใช้เหตุ ใช้มีดทำร้ายก็เคยมี บางครั้งตอแยถึงฟันหักและเคยตำราภริยาเป็นชู้กับลูกเขย^{๒๔} หรือ สามีไปรักหญิงอื่นนอกใจภริยาหาเหตุตำราภริยาเนื่อง ๆ บางครั้งใช้เท้าถีบ เอามัดข้าง ผลักไล่ภริยาออกนอกบ้านและห้ามมิให้กลับมาโดยขู่ฆ่าข่มขืนกลับมาจะทำร้ายและไม่แยแสเอาใจใส่เท่าเหมือนไม่ใช่สามีภริยากัน^{๒๕} หรือ สามีติดยาเสพติด เป็นนักเลงอันธพาล ไม่ทำมาหากิน ไม่ให้ภริยาและลูกทำนา^{๒๖} เหล่านี้ก็ถือว่าเป็นการประพฤติดังกล่าวร้ายแรงที่จะฟ้องหย่าได้ แต่อย่างไรก็ตาม ความประพฤติดังกล่าวจะต้องเป็นเหตุให้คู่สมรสฝ่ายที่มีสิทธิฟ้องหย่าได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง หรือได้รับความดูถูกเกลียดชัง หรือได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควรในเมื่อเอาสภาพ ฐานะและความเป็นอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยามาคำนึงประกอบ ซึ่งมาตรฐานความรู้สึกในเรื่องนี้ขึ้นอยู่กับความรู้สึกของคู่สมรสฝ่ายนั้น ๆ (objective) มิได้ถือตามมาตรฐานความรู้สึกของวิญญูชน (subjective) ฉะนั้นแม้คู่สมรสจะมีความรู้สึกไวต่อความอับอายขายหน้าซึ่งวิญญูชนทั่วไปถือว่าเป็นเรื่องปกติก็ตาม คู่สมรสฝ่ายนั้นก็มีสิทธิฟ้องหย่าได้ และในทางกลับกันถ้าวิญญูชนถือ

ว่าเป็นเรื่องร้ายแรงแต่คู่สมรสฝ่ายที่มีสิทธิฟ้องหย่าถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ฟ้องหย่าไม่ได้ เช่น ภริยาเคยผลักพ่อสามีตกคูณะเดินข้ามท้องร่องสวน ต่อมาทะเลาะกับสามีชกสามี สามีจึงเอาไม้เรียวตีเมีย ภริยาแย้งไม้เรียวได้เฉียนสามีคนละทั้งสองที่ ต่อมาสามีมีจดหมายนัดพบภริยาไปหาพูดจากันปกติ ในจดหมายของสามีแสดงความรักอาลัยภริยาแต่หากมีความลำบากเรื่องที่อยู่ซึ่งผู้ใหญ่ขัดขวางมิให้กลับไปอยู่ด้วยกัน เช่นนี้ ยังไม่ถือว่าเป็นเรื่องที่สมควรจะฟ้องหย่ากัน^{๒๗} แต่ถ้าเป็นกรณีที่มีสามีปลุกปล้ำและทำร้ายลูกจ้างหญิงโดยส่อเจตนาว่าจะใช้กำลังบังคับข่มขืนใจให้ลูกจ้างหญิงดังกล่าวยินยอมให้สามีร่วมประเวณี แม้จะเกิดเหตุขึ้นภายในบ้านไม่มีบุคคลภายนอกรู้เห็น ก็ถือได้ว่าสามีประพฤติดังกล่าวเป็นเหตุให้ภริยาได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรงต่อลูกจ้างหญิง ภริยาจึงฟ้องหย่าได้^{๒๘} เป็นต้น

อย่างไรก็ดีในบางกรณีความประพฤติปฏิบัติของสามีและภริยาทั้งสองคนก็ต้องนำมาพิจารณาประกอบถึงเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำที่อ้างว่าเป็นการประพฤติดังกล่าว ซึ่งหากคู่สมรสฝ่ายที่มีสิทธิฟ้องหย่าได้มีส่วนที่ทำให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งประพฤติดังกล่าวเช่นนั้นแล้วคู่สมรสฝ่ายนั้นก็ไม่มีสิทธิฟ้องหย่าได้ เช่น สามีเป็นคนเจ้าชู้ทำให้ภริยามีเหตุควรเชื่อว่าสามีไปมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับหญิงอื่นทำให้เกิดอารมณ์เหวี่ยง การที่ภริยาระงับอารมณ์ไม่อยู่และเกิดทะเลาะวิวาทกับสามีบางครั้งถึงกับทุบตีทำร้ายกัน แม้ภริยาจะทะเลาะกับสามีในสถานที่ทำงานต่อหน้าบุคคลอื่นก็ยังไม่อาจเรียกได้ว่าภริยาประพฤติดังกล่าวร้ายแรง

๒๓ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๒๔ / ๒๕๒๕ (อานวย อินทุภุติ สุนัน เลิศวิรุฬห์ เรม ธรรมดุษฎี) ระหว่าง นายสุทิพย์ กิตติวิสาร โจทก์ นางละมัย กิตติวิสาร กับพวก จำเลย

๒๔ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๖๖ / ๒๕๓๓ (มนูญณ์ย์วิลสาร นนทประชา ศิลปสิทธิวิญญูชน) ระหว่าง นางน้อย กอบมาก โจทก์ นายอิก กอบมาก จำเลย

๒๕ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๘๔ / ๒๕๔๕ (ศิลปสิทธิวิญญูชน เลขาณิชนธรรมวิทักษ์ นาถปริญา) ระหว่าง นางกิมกัน ฤทธิการ โจทก์ นายพรัด ฤทธิการ จำเลย

๒๖ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๑๓ / ๒๕๑๔ (พิสนธ์ สิตเวทย์ บัญญัติ สุชีวะ สวัสดิ์ สุขศรีวงษ์) ระหว่าง นางทองอยู่ นิมโย โจทก์ นายมี นิมโย จำเลย

๒๗ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๔๔ / ๒๕๓๓ (เลขาณิชนธรรมวิทักษ์ ปรีชาวิญญูชน มนูกิจวิลลอรณ) ระหว่าง นายชาญ ช้างปุก โจทก์ นางอำไพ ช้างปุก จำเลย

๒๘ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๔๕ / ๒๕๒๔ (สมศักดิ์ เกิดลาภผล อานวย อินทุภุติ ดำริ คุภโรจน์) ระหว่าง นางชั้น ปินวงษ์ โจทก์ นายธำรง ปินวงษ์ จำเลย

อันจะทำให้สามีมีสิทธิฟ้องหย่าได้^{๒๙} หรือ สามีภริยาทะเลาะกัน สามีออกจากบ้านไปเป็นเวลา ๘-๙ เดือนจึงกลับ ภริยาก็ออกจากบ้านเหมือนกันแต่กลับภายใน ๒-๓ วัน สำหรับสามีนั้นเมื่อกลับบ้านได้นำภริยาใหม่มาอยู่ด้วย ภริยาจึงทำเสน่ห์จะให้สามีรัก หวังจะให้สามีกลับคืนดีกับตน เช่นนี้แสดงว่าภริยายังรักใคร่อาลัยในตัวสามีอยู่การกระทำไปก็เพราะรักใคร่สามี หาใช่เกลียดชังสามีไม่ จึงไม่ใช่การประพฤติดังอย่างร้ายแรงสามีไม่มีสิทธิฟ้องหย่า^{๓๐} หรือ โจทก์เป็นผู้เป็นสามีเป็นคนชอบดื่มสุราและเป็นคนเจ้าชู้ชอบติดพันหญิงอื่นฉันทู้สาว การที่จำเลยผู้เป็นภริยาได้ไปรู้เรื่องจากภายนอกแล้วนำมาต่อว่าโจทก์เป็นครั้งคราวจริงบ้างไม่จริงบ้างแล้วทะเลาะกันเช่นนี้ เห็นได้ว่าโจทก์มีส่วนเป็นผู้ก่อเหตุอยู่บ้าง การที่จำเลยต่อว่าต่อขานถึงเรื่องนี้จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่ภริยามีความรักต่อสามี โจทก์อยู่ในฐานะที่จะป้องกันเหตุเหล่านี้มิให้เกิดขึ้นได้โดยละเว้นความประพฤติดังกล่าว ซึ่งก็ไม่มีเหตุที่จำเลยจะท้วงท้วงโจทก์จนต้องทะเลาะกัน ดังนั้น การกระทำของจำเลยจึงยังไม่ถึงขั้นเป็นผู้ประพฤติดังนั้นทำให้โจทก์ได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง หรือได้รับความถูกเกลียดชังหรือได้รับความเสียหายเดือดร้อนจนเป็นเหตุให้โจทก์ฟ้องหย่าได้ โจทก์จึงไม่มีสิทธิฟ้องหย่าจำเลย^{๓๑}

ในสมัยโบราณ กฎหมายลักษณะฉัวมียบทที่ ๑๐๘ บัญญัติว่าสามีเป็นโจรหรือคบหาโจรผู้ร้ายให้ภริยาฟ้องหย่าได้ และตามบรรพ ๕ เดิม ก็มีบทบัญญัติว่าถ้าสามีหรือภริยาต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกฐานลักทรัพย์ วิวาททรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด หรือปลอมแปลงเงินตรา หรือต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในความผิดอย่างอื่นเกินกว่าสามปี อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้ แต่ในกฎหมายปัจจุ-

บันไม่มีบทบัญญัติเช่นนี้ไว้เพราะเป็นที่เข้าใจได้ว่าเหตุเหล่านี้ก็เป็นการประพฤติดังอันถือเป็นเหตุหย่าได้อยู่แล้ว อย่างไรก็ตามการที่สามีหรือภริยาต้องโทษจำคุกอันจะถือว่าเป็นการประพฤตินั้นคงต้องดูลักษณะของคดีเป็นเรื่อง ๆ ไปด้วย เช่น สามีต้องโทษจำคุกเพราะกระทำความผิดฐานเล่นการพนัน ไม่ถือว่าเป็นการประพฤติดังที่จะเป็นเหตุหย่า^{๓๒} แต่ถ้าสามีต้องโทษจำคุกฐานฉ้อโกงหรือพาหนะอื่นไปเพื่อการอนาจาร ถือว่าเป็นคนอันธพาลเลวทรามต่ำช้า อันเป็นการประพฤติน่ามาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียงและทำให้ภริยาได้รับความอับอายขายหน้า ภริยาจึงฟ้องหย่าได้^{๓๓}

ความประพฤติดังที่มิชอบของคู่สมรสอันเป็นเหตุให้ฟ้องหย่าได้ตามที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เมื่อเทียบเคียงกับของต่างประเทศแล้วส่วนใหญ่จะมีเหตุที่คล้ายคลึงกันทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันนี้ประชาชนไม่ว่าเชื้อชาติ ภาษา หรือศาสนาใดก็ตามย่อมมีหลักในการครองเรือนของสามีภริยาที่เหมือนกันโดยมีรากฐานอยู่บนความเท่าเทียมกันระหว่างสามีภริยาดูด้วยกันทั้งสิ้น จะมีข้อแตกต่างบ้างก็แต่เฉพาะในส่วนปลีกย่อยที่สืบเนื่องมาจากขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชุมชนนั้น ๆ อาทิเช่น ในสหรัฐอเมริกา รัฐมิสซูรีและไวโอมมิ่ง ถ้าสามีเป็นคนจรจัด ภริยาฟ้องหย่าได้ รัฐหลุยเซียนาและรัฐเวอร์จิเนีย ถ้าคู่สมรสฝ่ายหนึ่งหลบหนีคดีอาญาอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้ รัฐอิลลินอยส์ ถ้าสามีทำให้ภริยาติดกามโรค ภริยาฟ้องหย่าได้ รัฐนิวแฮมป์เชียร์ ถ้าสามีเดินทางออกนอกสหรัฐอเมริกาโดยมีเจตนาที่จะถือสัญชาติของต่างประเทศและไม่เลี้ยงดูภริยาซึ่งเป็นคนต่างชาติหรือเป็นพลเมืองของรัฐอื่น ภริยาฟ้องหย่าได้ และรัฐจอร์เจีย ถ้าภริยาตั้งครรภ์อยู่แล้วใน

๒๙. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๖๔๘ / ๒๕๒๔ (ปรีชา สุมาวงศ์ สุวรรณพ กองวารี อำนวย อินทภูติ) ระหว่าง นายเสริมสุข ส่องไฟโรจน์ โจทก์ นางวิมล ส่องไฟโรจน์ จำเลย

๓๐. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๑๒ / ๒๕๐๑ (ตุลยพรรณปภิภาณ มนุภันย์วิมลสาร วิเทศจรยารักษ์) ระหว่าง พันตำรวจตรี.ทพ.สามนपाल โจทก์ นางบุญจันทร์ สามนपाल จำเลย

๓๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๗๗ / ๒๕๒๔ (สุชาติ จิระชาติ เสรี แสงศิลป์ อำนวย เปล่งวิทยา) ระหว่าง นายทวี แซ่เจีย โจทก์ นางตั้งเพ็กเอ็ง แซ่ตั้ง จำเลย

๓๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๒๕ / ๒๕๖๗ (พระยาหริศจันทร์สุวิธ พระยามโนปกรณ์นิติธาดา พระยาพิชิตนาภมฤตย์) ระหว่าง นายแสง ปุสบรรณณะ โจทก์ นายจุน กับพวก จำเลย

๓๓. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๕๐ / ๒๕๗๔ (พระยานลราชสุวัจน์ พระยาศรีสังกร พระยาหริศจันทร์สุวิธ) ระหว่าง นางแสง เปาแสง โจทก์ นายถมยา เปาแสง จำเลย

ขณะที่ทำการสมรสโดยสามีไม่ทราบ สามีฟ้องหย่าได้ เป็นต้น หลักการเดิมที่ไม่ยินยอมให้สามีภริยาหย่าขาดจากกันได้ เลียนอกจากความตายเท่านั้นที่ทำให้พรากจากกันดูจะผ่อนคลายลงมาแล้วในขณะนี้ ทั้งนี้เพราะไม่มีเหตุผลใดที่จะบังคับให้บุคคลคนหนึ่งจำต้องผูกมัดกับบุคคลอีกคนหนึ่งด้วยการสมรสที่ไม่อาจจะทนทานได้อีกต่อไปแล้วนั่นเอง

อย่างไรก็ดีแม้สามีหรือภริยาที่ได้ประพฤติดูมีชอบอย่างร้ายแรงในชีวิตสมรส และคู่สมรสที่ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เหมาะสมในด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวสมควรจะมีสิทธิได้แยกทางจากกันมาอย่างยุติธรรม มีเกียรติ และไม่ยุ่งยากก็ตาม แต่กฎหมายก็อาจจะต้องพยายามหาทาง

ป้องกันมิให้คู่สมรสต้องหย่าขาดจากกันด้วยเหตุเพียงเล็กน้อย หรือโดยปราศจากความรับผิดชอบ สามีและภริยาจะต้องพยายามหาทางนำชีวิตสมรสไปสู่ความสำเร็จและจะต้องพยายามเอาชนะอุปสรรคที่เป็นข้อขัดข้องในการครองเรือนเพียงชั่วคราวให้ได้เสียก่อน จะต้องยอมทนในสิ่งเล็กน้อยและให้อภัยแก่กันข้อผิดพลาดเพียงเล็กน้อยด้วย ทั้งนี้เพราะเสรีภาพของบุคคลที่จะดำรงชีวิตตามใจปรารถนาในอันที่จะทำการสมรส หย่า และกลับไปสมรสใหม่นั้นจะต้องคำนึงถึงภาระหน้าที่ทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะบังเกิดขึ้นต่อคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ต่อบุตร และต่อสังคมส่วนรวมด้วย

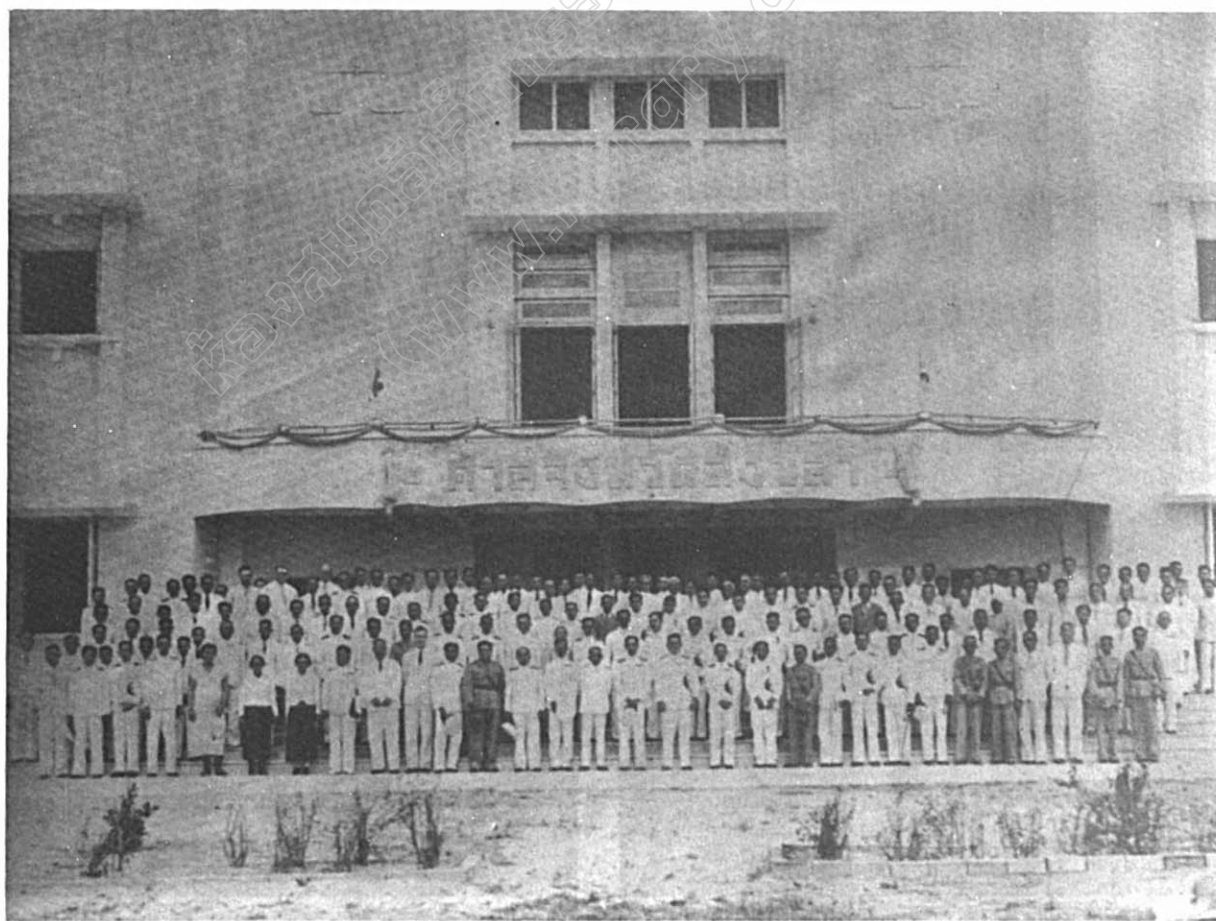
ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ
(www.library.go.j-90.th)

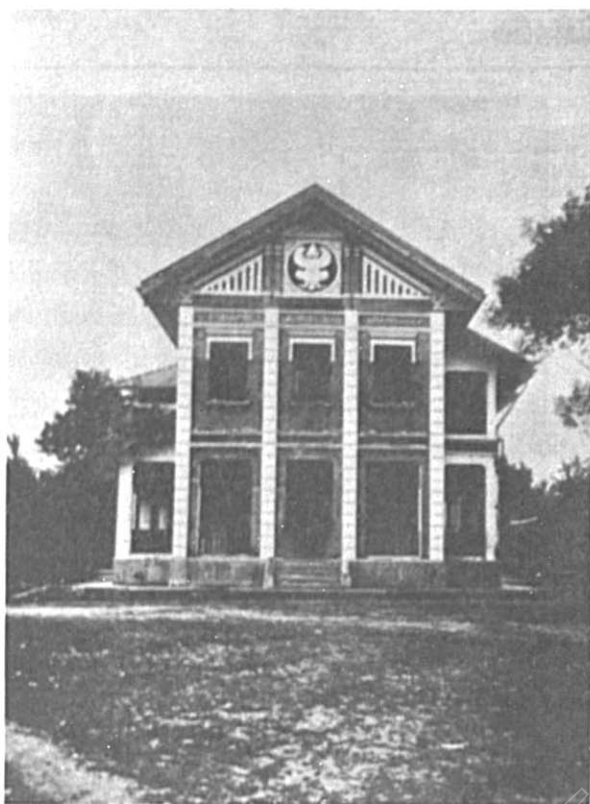
ภาพศาลในอดีต

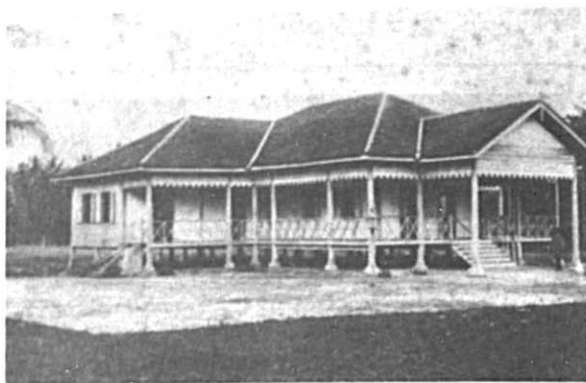
ผู้พิพากษา, ผู้พิพากษารอง, จำเลย

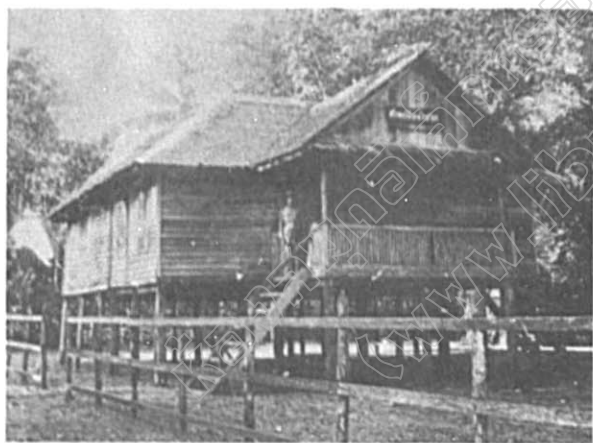
ศาลจังหวัดนครราชสีมา

ศาลจังหวัดสตูล

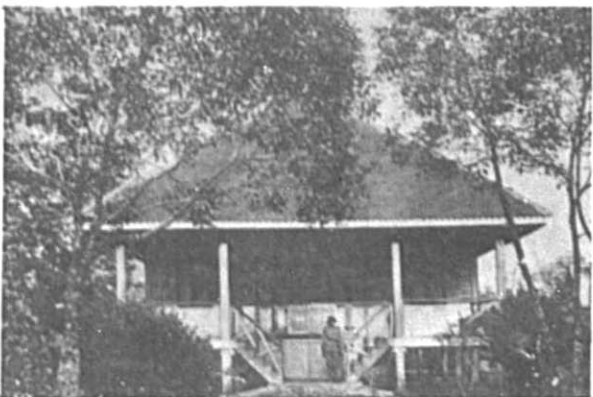
ศาลจังหวัดพัทลุง

ศาลจังหวัดไชยา

ศาลจังหวัดชุมพร

ศาลจังหวัดปากพนัง

ศาลจังหวัดหลังสวน

ที่พักอินต๊ะพิพากษา พ.ศ. ๒๔๖๔

ที่พักหัวน้ำกล พ.ศ. ๒๔๖๔

ที่พักผู้พิพากษา พ.ศ. ๒๔๕๔

ที่พักจำศีล พ.ศ. ๒๔๖๗

ที่พักจำเอยระหว่างพิจารณา พ.ศ. ๒๔๗๑

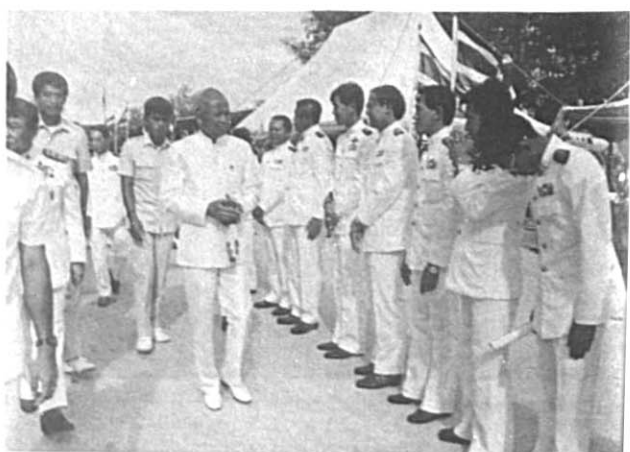
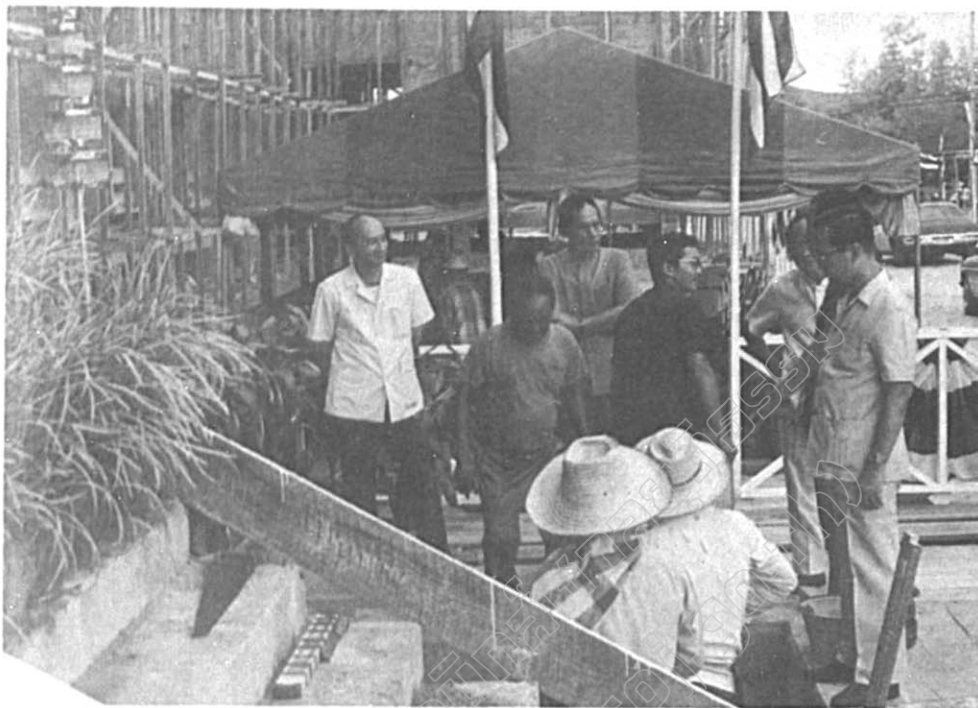
*หมายเหตุ ปี พ.ศ. คือ ปีที่ถ่ายภาพ

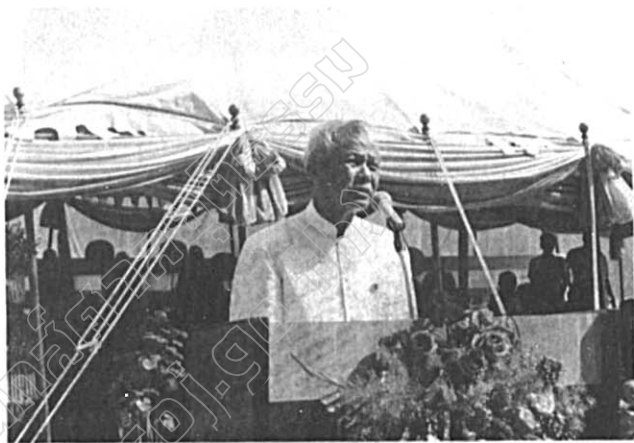
พิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา

ณ วันศุกร์ที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๒๙

โดย ฯพณ ฯ นายกรัฐมนตรี

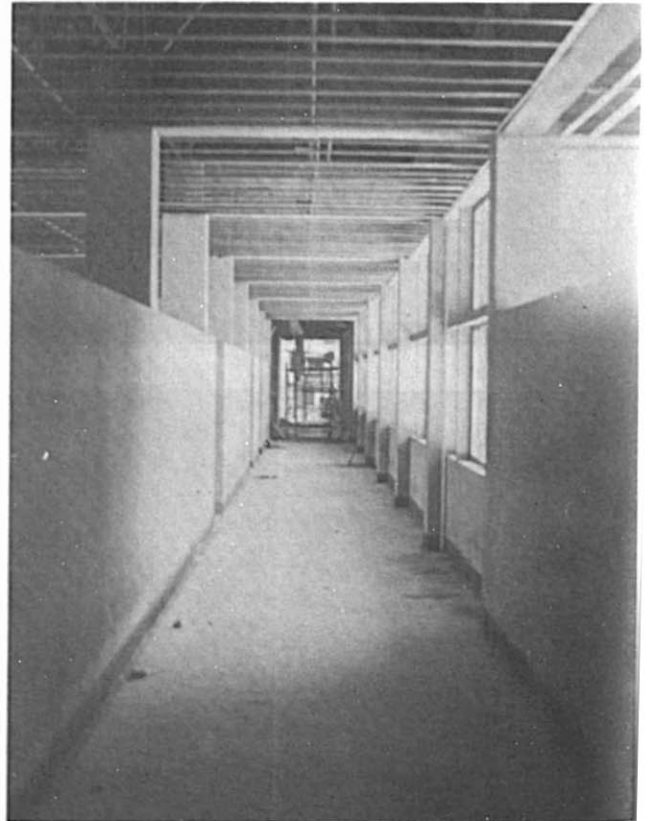
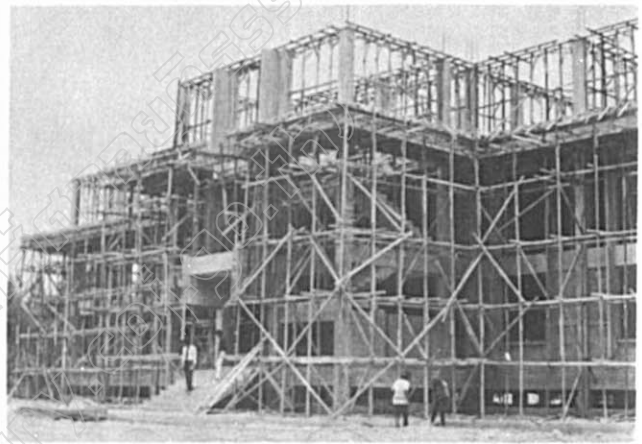
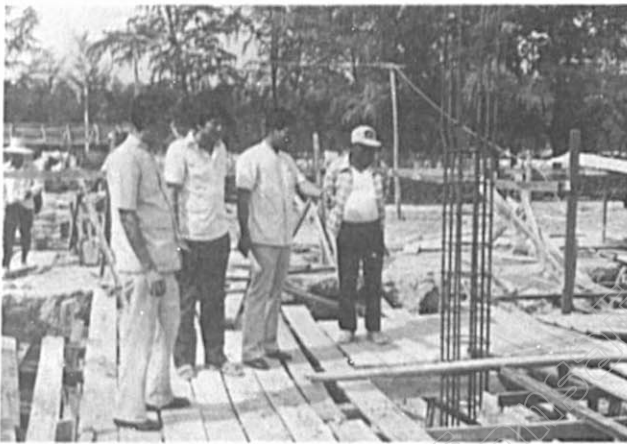

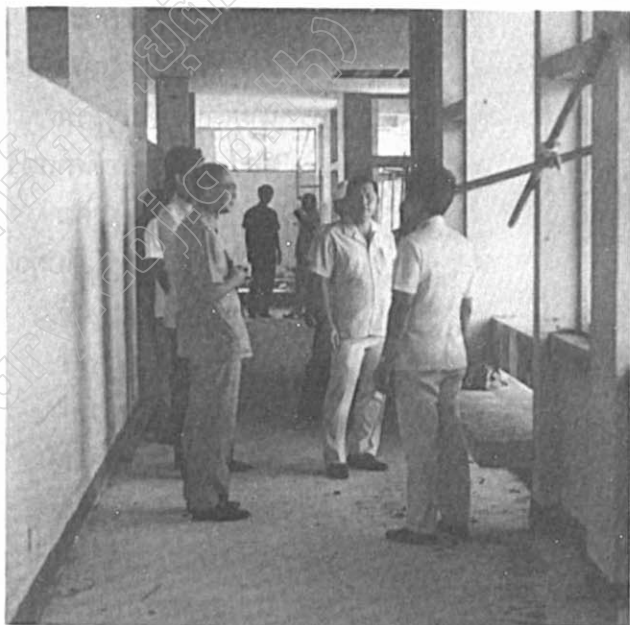
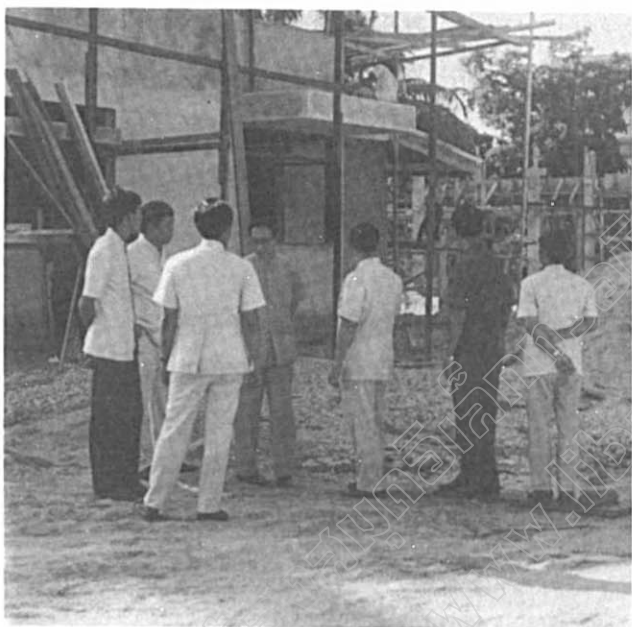

การก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา

รายนามอธิบดีผู้พิพากษามาตรา ๙

๑. พระนิติการณประสม	พ.ศ. ๒๔๘๓ - ๒๔๘๗
๒. พระปรีชาวินิจฉัย	พ.ศ. ๒๔๘๗ - ๒๔๘๙
๓. พระตุลยการณโกวิท	พ.ศ. ๒๔๘๙ - ๒๔๙๑
๔. พระนิติการณประพันธ์	พ.ศ. ๒๔๙๑ - ๒๔๙๒
๕. พระพิบูลย์ไศสรวรย์	พ.ศ. ๒๔๙๒ - ๒๔๙๔
๖. นายไชยเจริญ สันติศิริ	พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๔๙๕
๗. พระประกาศนวินิจฉัย	พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๕
๘. นายชวน สิงหลกะ	พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๖
๙. หลวงสุทธินาถนฤพุมิ	พ.ศ. ๒๔๙๖ - ๒๔๙๘
๑๐. นายกำธร พันธุลาภ	พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๕๐๑
๑๑. หลวงประธานคดีศาสตร์	พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๒
๑๒. นายพจน์ บุรพาคม	พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๐๒
๑๓. หลวงอรรถจรณนิติปคุณ	พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๐๔
๑๔. นายเจริญ ไชยคุปต์	พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๗
๑๕. นายทองคำ จารุเทติ	พ.ศ. ๒๕๐๗ - ๒๕๐๙
๑๖. นายชลอ บุปพะส	พ.ศ. ๒๕๐๙ - ๒๕๑๐
๑๗. นายอุดม เพชรคุปต์	พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๓
๑๘. นายสัญญา สัจจวานิช	พ.ศ. ๒๕๑๓ - ๒๕๑๕
๑๙. นายสงวน สิทธิไชย	พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๑๕
๒๐. นายชุมพล จันทราทิพย์	พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๑๘
๒๑. นายวิที ปานะบุตร	พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๒๑
๒๒. นายประมุข สวัสดิ์มงคล	พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๒๒
๒๓. นายสมหมาย มณีรัตน์	พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๒๔
๒๔. นายวิฑูรย์ ตั้งตรงจิตต์	พ.ศ. ๒๕๒๔ - ๒๕๒๖
๒๕. นายปลื้ม โชติขจรูญกร	พ.ศ. ๒๕๒๖ - ๒๕๒๘
๒๖. นายประมาณ ชันชื้อ	พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๓๐
๒๗. นายอุระ หวังอ้อมกลาง	พ.ศ. ๒๕๓๐ - ปัจจุบัน

รายนามผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา

*๑. พระนิติการณประสม	พ.ศ. ๒๔๘๓ - ๒๔๘๗
*๒. พระปรีชาวินิจัย	พ.ศ. ๒๔๘๗ - ๒๔๘๘
*๓. พระดลยการณโกวิท	พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๔๙๑
*๔. พระนิติกฤตประพันธ์	พ.ศ. ๒๔๙๑ - ๒๔๙๒
*๕. พระพิบูลย์ไศวรารย์	พ.ศ. ๒๔๙๒ - ๒๔๙๔
*๖. นายไชยเจริญ สันติศิริ	พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๔๙๕
*๗. พระประศาสน์วินิจัย	พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๕
*๘. นายชวน สิงหกละ	พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๖
๙. นายชัย โจกะนิช อภิชัยสิริ	๙ ม.ค. ๒๔๙๗ - ๒๐ พ.ค. ๒๔๙๘
๑๐. นายจำรูญ โชติรัตน์	๒๑ พ.ค. ๒๔๙๘ - ๓๑ พ.ค. ๒๕๐๒
๑๑. นายวิกรม เมลาลานนท์	๑ มิ.ย. ๒๕๐๒ - ๓๑ มี.ค. ๒๕๐๔
๑๒. นายไฉน รัตโนดม	๑ เม.ย. ๒๕๐๔ - ๒๐ พ.ค. ๒๕๐๖
๑๓. นายบัญญัติ สุชีวะ	๒๑ พ.ค. ๒๕๐๖ - ๒ ธ.ค. ๒๕๐๘
๑๔. นายปัสพ นพรมภา	๓ ธ.ค. ๒๕๐๘ - ๑๗ พ.ค. ๒๕๑๐
๑๕. นายอำนัคม์ คล้ายสังข์	๑๘ พ.ค. ๒๕๑๐ - ๒๑ เม.ย. ๒๕๑๑
๑๖. นายจำรัส เขมะจารุ	๒๒ เม.ย. ๒๕๑๑ - ๑๐ พ.ค. ๒๕๑๓
๑๗. นายคมกริช วัฒนเสถียร	๑๑ พ.ค. ๒๕๑๓ - ๒๓ พ.ค. ๒๕๑๔
๑๘. นายเสริมศักดิ์ เทพาคำ	๒๔ พ.ค. ๒๕๑๔ - ๑๘ พ.ค. ๒๕๑๖
๑๙. นายถาวร ตันตราภรณ์	๑๙ พ.ค. ๒๕๑๖ - ๖ พ.ค. ๒๕๑๗
๒๐. นายประเสริฐ บุญศรี	๗ พ.ค. ๒๕๑๗ - ๒๖ พ.ค. ๒๕๑๘
๒๑. นายมีพาศน์ ไปตระนนท์	๒๗ พ.ค. ๒๕๑๘ - ๗ มี.ค. ๒๕๒๐
๒๒. นายสุชาติ สุขสมิตร์	๘ มี.ค. ๒๕๒๐ - ๑๕ พ.ค. ๒๕๒๓
๒๓. นายอรณนิติ ดิษฐอำนาจ	๑๖ พ.ค. ๒๕๒๓ - ๒๙ พ.ค. ๒๕๒๖
๒๔. นายประสพสุข บุญเดช	๓๐ พ.ค. ๒๕๒๖ - ๗ พ.ค. ๒๕๒๘
๒๕. นายอภิชาติ สุชัศคานนท์	๗ พ.ค. ๒๕๒๘ - ๑๑ พ.ค. ๒๕๓๐
๒๖. นายชัช ชลวร	๑๒ พ.ค. ๒๕๓๐ - ปัจจุบัน

* ดำรงตำแหน่งข้าหลวงยุติธรรมภาค ๕ และอธิบดีผู้พิพากษภาค ๔ แต่ควบคุมบังคับบัญชาในฐานะผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา
อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย

รายชื่อผู้พิพากษาสมทบ
ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลา

นายเกษม จันทรเกษมพร
นางขวัญใจ จารุวัฒนา
นางจรรยา ถิ่นพังงา
นางเจริญรัตน์ ประชาศรีสรเดช
นางทิพย์สุดา สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง
นายณพพร สุชาติานนท์
นายบุญเลิศ ลาภาโรจน์กิจ
นางบุญมี จิตติถาวร
นางผลสุดี เจริญพงศ์
นางเยาวลักษณ์ จันทนินทร
นางสาวรัตน์ ประธานราษฎร์นิกร
นางลดาวัลย์ เข้มขัน
นายลามศักดิ์ ลาภาโรจน์กิจ
นายวีระ ศิริวัฒน์
นายสาทร จิราจินต์
นายสุวิทย์ รังสฤษดิ์กุล
นางสมจิตต์ ไพศาลสถาน
นางสุรัตนา ลิทธารจารย์
นางสุภาภรณ์ รัตนฉายา

รายชื่อข้าราชการธุรการ ศาลจังหวัดสงขลา

นายดำรง ยาทยาหมั่น
นายอดุลย์ อามีเราะ
นายเผด็จ สวาสดีธรรม

นายจรัล สมมะลวน
นางลดารัตน์ ชุมเปีย
นางเยาวณี ฤทธิชู
นางสาวประไพ อุทัยเชษฐ
นางจรวาย สุวรรณฉัตร
นายสมปอง ชชาติพันธ์
นายรียาด สุนทร
นายประพันธ์ สายสมุทร
นางจำนงค์ ดวงจันทร์
นางกัญญา ลีลาพรอุดม
นางนิตติมา ไชยรัตน์
นางวลี ดำผุย
นางสาวสุดา ทองรักษ์
นายสมปอง กิมาคม
นางวรรณ รัตนชัยกุล
นางสาวสุกัญญา เอกวรโชค
นายสายันต์ ดาวเรือง
นางสุนีย์ หนูแสง
นางวิมล เจตนา
นายประดิษฐ์ เพ็ชรชนะ
นางสาวรุ่งระมี ดันพิพัฒน์วิทย์
นางสาวฉลวย จันทรรัตน์
นางสาววันเพ็ญ สุขลพานิช
นางสาวอานวย อำพะมะ
นางสาวประภาพร จันทรพิทักษ์
นางสุพิศ ลิตาพงษ์

จำศาล (เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ๗)
รองจำศาล (เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ๕)
รองจำศาลฝ่ายประชาสัมพันธ์
(เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ๕)
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๔
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๔
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๔
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๔
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๔
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๓
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๓
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๓
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๓
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๓
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๓
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๓
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๓
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๓
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๒
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๒
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๒
เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี ๓
เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด ๓
เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด ๓
เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด ๒
เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด ๒
เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด ๒
เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด ๒
เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด ๒

จริญ อนุเบโจ	ลูกจ้างประจำ
รัชชัย ประเสริฐสาร	ลูกจ้างประจำ
เกษม จันทอุไร	ลูกจ้างประจำ
วันชัย โชโต	ลูกจ้างประจำ
สันติ ภูเมธากุล	ลูกจ้างประจำ
สพิส มงคลรัตน์	ลูกจ้างประจำ
ชลิต จารุมณี	ลูกจ้างประจำ
ชัยชุติน วาจิ	ลูกจ้างประจำ
บัญชา ล่องพริก	ลูกจ้างประจำ

[illegible]

รายชื่อข้าราชการและลูกจ้างประจำ สำนักงานคุมประพฤติประจำศาลจังหวัดสงขลา

นายกัรรติ ณ พัทลุง	หัวหน้าสำนักงาน
นายกิตติ สุระคำแหง	ผู้ช่วยหัวหน้าสำนักงาน
นายสบาย นิลแท้	พนักงานคุมประพฤติ ๔
นายพิเชียร อินทรพานิช	พนักงานคุมประพฤติ ๔
นายปรารภ เทพรักษ์	พนักงานคุมประพฤติ ๔
นายภาคภูมิ เทพกุล	พนักงานคุมประพฤติ ๓
นายอำเภอไทรบุรี	พนักงานคุมประพฤติ ๓
นายไพบูรณ์ อธิเสวตกุล	เจ้าหน้าที่ธุรการ ๒
นายสุอารมณ์ สังวรณ	เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด ๒
นายประวัติ สุภาวะไตร	พนักงานขับรถยนต์

รายชื่อข้าราชการและลูกจ้างประจำ สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๘

นายชลิตร แสงดี	หัวหน้าธุรการ
นางสาวพวงจันทร์ คงแป้น	(เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ๕)
นางสาวรัตนภรณ์ สุวรรณมณี	เจ้าหน้าที่ธุรการ ๓
นางทัศนวรรณ บึงดอเลาะ	เจ้าหน้าที่ธุรการ ๑
นายจาตุรงค์ โชโต	เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด ๒
นายโสภณ เจริญจิตต์	พนักงานขับรถยนต์
	พนักงานขับรถยนต์

คำสั่งกระทรวงยุติธรรม
ที่ ๑๕๕ / ๒๕๒๘

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจ้างเพื่อก่อสร้างอาคารที่ทำการศาล
จังหวัดสงขลาและบ้านพัก

ด้วยกระทรวงยุติธรรมจะดำเนินการจ้างเพื่อก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาและบ้านพัก และได้ออกประกาศประกวดราคาแล้ว

ฉะนั้น อาศัยความตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. ๒๕๒๑ ข้อ ๒๕ และข้อ ๒๖ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบ ฯ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๒๖ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจ้างเพื่อปฏิบัติตามระเบียบดังกล่าว ประกอบด้วยข้าราชการดังนี้

๑. คณะกรรมการรับซองประกวดราคา

๑.๑ ผู้อำนวยการกอง กองกลาง	เป็นประธานกรรมการ
๑.๒ นางปรีดา มั่นคง เจ้าหน้าที่บริหารงานการเงินและบัญชี ๖	เป็นกรรมการ
๑.๓ นางสาวไพรินทร์ ภูไพบูลย์ นักวิชาการพัสดุ ๕	เป็นกรรมการ

๒. คณะกรรมการเปิดซองประกวดราคา

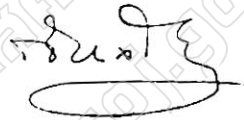
๒.๑ นายสวิน อักษรายุธ รองปลัดกระทรวงยุติธรรม	เป็นประธานกรรมการ
๒.๒ อธิบดีผู้พิพากษามาตร ๔	เป็นกรรมการ
๒.๓ เลขาธิการส่งเสริมงานตุลาการ	เป็นกรรมการ
๒.๔ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา	เป็นกรรมการ
๒.๕ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงสงขลา	เป็นกรรมการ
๒.๖ ผู้แทนกรมโยธาธิการ	เป็นกรรมการ
๒.๗ ผู้อำนวยการกอง กองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	เป็นกรรมการ
๒.๘ นายมนตรี ศรีเยี่ยมสะอาด ผู้พิพากษาประจำกระทรวง	เป็นกรรมการ
๒.๙ นายประเสริฐ ไชยสิทธิ์ เจ้าหน้าที่บริหารงานพัสดุ ๖	เป็นกรรมการ

๓. คณะกรรมการตรวจการจ้าง

๓.๑	อธิบดีผู้พิพากษาศาล ๔	เป็นประธานกรรมการ
๓.๒	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา	เป็นกรรมการ
๓.๓	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงสงขลา	เป็นกรรมการ
๓.๔	ผู้แทนกรมโยธาธิการ	เป็นกรรมการ
๓.๕	ผู้อำนวยการกอง กองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	เป็นกรรมการ
๓.๖	นายมนตรี ศรีเอี่ยมสะอาด ผู้พิพากษาประจำกระทรวง	เป็นกรรมการ

สั่ง ณ วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๒๘

(นายเจียร เจริญวัฒนา)
ปลัดกระทรวงยุติธรรม

รับรองสำเนาถูกต้อง

(นายวิชัย ภูมิโคกรักษ์)
เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี ๓

คำสั่งสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตรา ๙

ที่ ๓๖ / ๒๕๒๘

เรื่อง แต่งตั้งอนุกรรมการตรวจการจ้างการก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาและบ้านพัก

อนุสนธิ คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ ๑๕๕ / ๒๕๒๘ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจ้างเพื่อก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาและบ้านพัก ซึ่งได้ทำสัญญาจ้างทั้งหุ้นส่วนจำกัดศิลปการช่าง โดยนายดุลยกร ภิญโญสินวัฒน์ หุ้นส่วนผู้จัดการ ทำการก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาและบ้านพัก ตั้งแต่วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๒๘ ถึงวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๓๐ ทั้งนี้ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจการจ้าง คือ :-

๑. อธิบดีผู้พิพากษามาตรา ๙	เป็นประธานกรรมการ
๒. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา	เป็นกรรมการ
๓. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงสงขลา	เป็นกรรมการ
๔. ผู้แทนกรมโยธาธิการ	เป็นกรรมการ
๕. ผู้อำนวยการกอง กองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	เป็นกรรมการ
๖. นายมนตรี ศรีเอี่ยมสะอาด ผู้พิพากษาประจำกระทรวง	เป็นกรรมการ

อนูวัตร ตามคำสั่งกระทรวงยุติธรรมดังกล่าวเพื่อเป็นผลดีเป็นประโยชน์แก่ทางราชการในการดำเนินการก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาและบ้านพักให้เป็นการรัดกุมยิ่งขึ้นจึงเห็นสมควรแต่งตั้งอนุกรรมการตรวจการจ้างการก่อสร้างอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาและบ้านพักเพื่อปฏิบัติตามคำสั่งกระทรวงยุติธรรมดังกล่าว ประกอบด้วยข้าราชการดังนี้

๑. นายพิน รัตนวิเชียร จำศาลจังหวัดสงขลา	เป็นอนุกรรมการ
๒. นายฉ่ำ ดงสม เจ้าหน้าที่บริหารงานอบรม และฝึกวิชาชีพ ๖ สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก ฯ	เป็นอนุกรรมการ
๓. นายโกเวทย์ ภิรมย์ยาภรณ์ จำศาลแขวงสงขลา	เป็นอนุกรรมการ
๔. นายวีระ อินทรกุล วิศวกรเทศบาลเมืองสงขลา	เป็นอนุกรรมการ

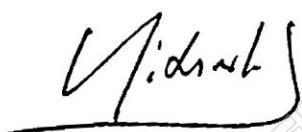
๕. นายชลิต แสงดี รองเจ้าศาลจังหวัดสงขลา

เป็นอนุกรรมการ

๖. นายสุวิทย์ วัตตธรรม รองเจ้าศาลจังหวัดสงขลา

เป็นอนุกรรมการ

สั่ง ณ วันที่ ๒๖ เดือนธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๖๘

(นายประมาน ชันชื้อ)

อธิบดีผู้พิพากษา ภาค ๙

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาล (www.library.coj.go.th)

คำสั่งกระทรวงยุติธรรม

ที่ ๔๕๒ / ๒๕๓๐

เรื่อง ตั้งคณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา

ด้วยกระทรวงยุติธรรมได้ทำการก่อสร้างอาคารศาลจังหวัดสงขลาหลังใหม่เสร็จเรียบร้อยแล้ว เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ศาลสถิตยุติธรรม กระทรวงยุติธรรมได้นำความกราบบังคมทูลอัญเชิญสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงประกอบพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา

ฉะนั้น เพื่อให้งานพิธีดังกล่าวสำเร็จลุล่วงไปโดยเรียบร้อย จึงตั้งคณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย

๑. ปลัดกระทรวงยุติธรรม	เป็นประธานกรรมการ
๒. รองปลัดกระทรวงยุติธรรม (ฝ่ายบริหาร)	เป็นรองประธานกรรมการ
๓. รองปลัดกระทรวงยุติธรรม (ฝ่ายวิชาการ)	เป็นรองประธานกรรมการ
๔. อธิบดีกรมโยธาธิการหรือผู้แทน	เป็นกรรมการ
๕. อธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา	เป็นกรรมการ
๖. รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา	เป็นกรรมการ
๗. เลขาธิการส่งเสริมงานตุลาการ	เป็นกรรมการ
๘. ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา	เป็นกรรมการ
๙. ผู้บัญชาการตำรวจภูธร ๔	เป็นกรรมการ
๑๐. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา	เป็นกรรมการ
๑๑. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงสงขลา	เป็นกรรมการ
๑๒. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลคดีเด็กและเยาวชน จังหวัดสงขลา	เป็นกรรมการ
๑๓. ผู้อำนวยการกองคลัง กระทรวงยุติธรรม	เป็นกรรมการ
๑๔. ผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่ กระทรวงยุติธรรม	เป็นกรรมการ
๑๕. ผู้อำนวยการกองกลาง กระทรวงยุติธรรม	เป็นกรรมการ
๑๖. หัวหน้ากองออกแบบและก่อสร้าง สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	เป็นกรรมการ

๑๗. นายวิชัย ชื่นชมพูนุท
ผู้พิพากษาศาลฎีกา
เป็นกรรมการ
๑๘. นายพรเพชร วิชิตชลชัย
ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลประจำกระทรวง
เป็นกรรมการ
๑๙. นายมนตรี ศรีเอี่ยมสะอาด
ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลประจำกระทรวง
เป็นกรรมการ
๒๐. ผู้อำนวยการกองวิชาการ
สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ
เป็นกรรมการและเลขานุการ
๒๑. นายธนสิทธิ์ นิลกำแหง ผู้พิพากษาประจำกระทรวง เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๒. นายขวัญชัย รัตนไชย ผู้พิพากษาประจำกระทรวง เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
- ทั้งนี้ ให้ประธานกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งอนุกรรมการเพื่อทำการใด ๆ แทนตามที่เห็นสมควรได้ด้วย

สั่ง ณ วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๓๐

(ลงชื่อ) สอาด ปิยวรรณ
(นายอาด ปิยวรรณ)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

สำเนาถูกต้อง

(นางเตือนใจ มโหธร)

เจ้าหน้าที่ธุรการ ๔

คำสั่งคณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา
ที่ ๑ / ๒๕๓๐
เรื่อง ตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือในพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัด
สงขลา

ตามที่กระทรวงยุติธรรมได้มีคำสั่งที่ ๔๕๒ / ๒๕๓๐ ลงวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๓๐ เรื่อง ตั้งคณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา โดยให้ประธานกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำการใด ๆ แทนตามที่เห็นสมควรได้ด้วย นั้น

บัดนี้ คณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา ได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก ประกอบด้วยข้าราชการดังต่อไปนี้

๑. อธิบดีผู้พิพากษภาค ๔	เป็นที่ปรึกษาของอนุกรรมการ
๒. รองอธิบดีผู้พิพากษภาค ๔	เป็นที่ปรึกษาของอนุกรรมการ
๓. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา	เป็นประธานอนุกรรมการ
๔. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงสงขลา	เป็นรองประธานอนุกรรมการ
๕. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลคดีเด็กและเยาวชน จังหวัดสงขลา	เป็นรองประธานอนุกรรมการ
๖. นายวิชา ชินวงศ์พรหม	เป็นอนุกรรมการ
๗. นายกานต์ วงศ์ศิริ	เป็นอนุกรรมการ
๘. นายแซน ศิริพงษ์	เป็นอนุกรรมการ
๙. นายสมศักดิ์ คุณเลิศกิจ	เป็นอนุกรรมการ
๑๐. นายชัยรัตน์ ศิลาลาย	เป็นอนุกรรมการ
๑๑. นายวรรณรัฐ สังข์ใหม่	เป็นอนุกรรมการ
๑๒. นายสุรพล เอี่ยมมอริคม	เป็นอนุกรรมการ
๑๓. นางสาวสิริกานต์ มีจุล	เป็นอนุกรรมการ
๑๔. นายธงชัย วรชาติเดชา	เป็นอนุกรรมการ
๑๕. นายพิชัย นิลทองคำ	เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ
๑๖. นายกมล ชีวเวชพลกุล	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้อนุกรรมการนี้ มีหน้าที่เรียบเรียงบทความและจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกในพิธีเปิดอาคารที่ทำการ ศาลจังหวัดสงขลา ทั้งนี้ ให้คณะอนุกรรมการรายงานผลการปฏิบัติงานให้คณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิด อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาทราบทุกระยะ จนกว่าจะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จสิ้น

สั่ง ณ วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๓๐

(ลงชื่อ) สวัสดิ์ โชติพานิช
(นายสวัสดิ์ โชติพานิช)
ประธานกรรมการ

สำเนาถูกต้อง

(นางเดือนใจ มโหธร)
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๔

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coj.go.th)

คำสั่งคณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา
ที่ ๒ / ๒๕๓๐

เรื่อง ตั้งคณะกรรมการฝ่ายสถานที่และรักษาความปลอดภัยในพิธีเปิด
อาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา

ตามที่กระทรวงยุติธรรมได้มีคำสั่งที่ ๔๕๒ / ๒๕๓๐ ลงวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๓๐ เรื่อง ตั้งคณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา โดยให้ประธานกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งอนุกรรมการเพื่อทำการใด ๆ แทนตามที่เห็นสมควรได้ด้วย นั้น

บัดนี้ คณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา มีมติแต่งตั้งอนุกรรมการฝ่ายสถานที่และรักษาความปลอดภัย ประกอบด้วยข้าราชการดังต่อไปนี้

๑. อธิบดีผู้พิพากษามาภาค ๔	เป็นประธานอนุกรรมการ
๒. อธิบดีกรมโยธาธิการหรือผู้แทน	เป็นอนุกรรมการ
๓. ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาหรือผู้แทน	เป็นอนุกรรมการ
๔. ผู้บัญชาการตำรวจภูธร ๔	เป็นอนุกรรมการ
๕. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา	เป็นอนุกรรมการ
๖. นายกเทศมนตรีเมืองสงขลา	เป็นอนุกรรมการ
๗. ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดสงขลา	เป็นอนุกรรมการ
๘. นายอำเภอเมืองสงขลา	เป็นอนุกรรมการ
๙. สารวัตรใหญ่สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองสงขลา	เป็นอนุกรรมการ
๑๐. ผู้อำนวยการกองคลัง	เป็นอนุกรรมการ
สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	
๑๑. หัวหน้ากองออกแบบและก่อสร้าง	เป็นอนุกรรมการ
สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	
๑๒. นายวิชา ชินวงศ์พรหม	เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ

ให้อนุกรรมการนี้ มีหน้าที่จัดสถานที่และเครื่องใช้ เตรียมการรับเสด็จ ฯ ตกแต่งอาคารที่ทำการศาล จัดปะรำพิธี วางแผนผังการจราจร เครื่องขยายเสียงและอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัด

สงขลา และให้รายงานผลการดำเนินการให้คณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา
ทราบทุกกระยะจนกว่าจะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายแล้วเสร็จ

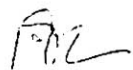
สั่ง ณ วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๓๐

(ลงชื่อ) สวัสดิ์ โชติพานิช

(นายสวัสดิ์ โชติพานิช)

ประธานกรรมการ

สำเนาถูกต้อง

(นางเดือนใจ มโหธร)

เจ้าหน้าที่ธุรการ ๔

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coj.go.th)

คำสั่งคณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา
ที่ ๓ / ๒๕๓๐

เรื่อง ตั้งคณะกรรมการฝ่ายพิธีสงฆ์ในพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัด
สงขลา

ตามที่กระทรวงยุติธรรมได้มีคำสั่งที่ ๔๕๒ / ๒๕๓๐ ลงวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๓๐ เรื่อง ตั้งคณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา โดยให้ประธานกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งกรรมการเพื่อทำการใด ๆ แทนตามที่เห็นสมควรได้ด้วย นั้น

บัดนี้ คณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายพิธีสงฆ์ ประกอบด้วยข้าราชการดังต่อไปนี้

๑. อธิบดีผู้พิพากษภาค ๔	เป็นประธานกรรมการ
๒. รองอธิบดีผู้พิพากษภาค ๔	เป็นรองประธานกรรมการ
๓. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา	เป็นกรรมการ
๔. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงสงขลา	เป็นกรรมการ
๕. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลคดีเด็กและเยาวชน จังหวัดสงขลา	เป็นกรรมการ
๖. นายวิชา ชินวงศ์พรหม	เป็นกรรมการ
๗. นายกันต์ วงศ์ศิริ	เป็นกรรมการ
๘. นายแซน ศิริพงษ์	เป็นกรรมการ
๙. นายสมศักดิ์ คุณเลิศกิจ	เป็นกรรมการ
๑๐. นายชัยรัตน์ ศิลาลาย	เป็นกรรมการ
๑๑. นายวรณัฐ สังข์ใหม่	เป็นกรรมการ
๑๒. นางสาวนิภาณีย์ ชัมพานนท์	เป็นกรรมการและเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีหน้าที่จัดเตรียมพิธีสงฆ์ และให้รายงานผลการดำเนินการให้คณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาทราบทุกระยะจนกว่าจะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายแล้วเสร็จ

สั่ง ณ วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๓๐

(ลงชื่อ) สวัสดิ์ โชติพานิช
(นายสวัสดิ์ โชติพานิช)
ประธานกรรมการ

สำเนาถูกต้อง

(นางเตือนใจ มุเธร)
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๔

คำสั่งคณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา

ที่ ๔ / ๒๕๓๐

เรื่อง ตั้งอนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ในพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา

ตามที่กระทรวงยุติธรรมได้มีคำสั่งที่ ๔๕๒ / ๒๕๓๐ ลงวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๓๐ เรื่อง ตั้งคณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา โดยให้ประธานกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งอนุกรรมการเพื่อทำการใด ๆ แทนตามที่เห็นสมควรได้ด้วย นั้น

บัดนี้ คณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วยข้าราชการดังต่อไปนี้

๑. รองอธิบดีผู้พิพากษาศาล ๔	ประธานอนุกรรมการ
๒. นายสมศักดิ์ คุณเลิศกิจ	อนุกรรมการ
๓. นายชัยรัตน์ คีลาฉาย	อนุกรรมการ
๔. นายวรรณรัฐ สังข์ใหม่	อนุกรรมการ
๕. ผู้อำนวยการศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต ๖	อนุกรรมการ
๖. นายบรรเลง แก่นยะกุล	อนุกรรมการ
๗. นายณัติม สวาสดีธรรม	อนุกรรมการและเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีหน้าที่จัดเตรียมการประชาสัมพันธ์ และให้รายงานผลการดำเนินการให้คณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาทราบทุกระยะจนกว่าจะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายแล้วเสร็จ

สั่ง ณ วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๓๐

(ลงชื่อ) สวัสดิ์ โชติพานิช
(นายสวัสดิ์ โชติพานิช)
ประธานกรรมการ

สำเนาถูกต้อง

(นางเตือนใจ มโหธร)
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๔

คำสั่งคณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา

ที่ ๕ / ๒๕๓๐

เรื่อง ตั้งคณะกรรมการฝ่ายต้อนรับในพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา

ตามที่กระทรวงยุติธรรมได้มีคำสั่งที่ ๔๕๒ / ๒๕๓๐ ลงวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๓๐ เรื่อง ตั้งคณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา โดยให้ประธานกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งอนุกรรมการเพื่อทำการใด ๆ แทนตามที่เห็นสมควรได้ด้วยนั้น

บัดนี้ คณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลา มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต้อนรับ ประกอบด้วยข้าราชการดังต่อไปนี้

๑. อธิบดีผู้พิพากษามาตร ๔	ประธานอนุกรรมการ
๒. รองอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๔	รองประธานอนุกรรมการ
๓. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสงขลา	อนุกรรมการ
๔. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงสงขลา	อนุกรรมการ
๕. ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลา	อนุกรรมการ
๖. นายวิชา ชินวงศ์พรหม	อนุกรรมการ
๗. นายกานต์ วงศ์ศิริ	อนุกรรมการ
๘. นายแซน ศิริพงษ์	อนุกรรมการ
๙. นายสมศักดิ์ คุณเลิศกิจ	อนุกรรมการ
๑๐. นายชัยรัตน์ ศิลาสัย	อนุกรรมการ
๑๑. นายพิชัย นิลทองคำ	อนุกรรมการ
๑๒. นายวรณัฐ สังข์ใหม่	อนุกรรมการ
๑๓. นายสุรพล เอี่ยมอัคริคม	อนุกรรมการ
๑๔. จำศาลจังหวัดสงขลา	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๕. จำศาลแขวงสงขลา	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖. จำศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลา	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีหน้าที่จัดเตรียมการต้อนรับ และให้รายงานผลการดำเนินการให้คณะกรรมการเตรียมงานพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลจังหวัดสงขลาทราบทุกระยะจนกว่าจะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายแล้วเสร็จ

สั่ง ณ วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๓๐

(ลงชื่อ) สวัสดิ์ โชติพานิช
(นายสวัสดิ์ โชติพานิช)
ประธานกรรมการ

สำเนาถูกต้อง

(นางเตือนใจ มโหธร)
เจ้าหน้าที่ธุรการ ๔

ผู้มีอุปการคุณ

๑. คุณวิลาศ ชลวร
๒. คุณวีระ ศิริวัฒน์
๓. คุณปรางแก้ว ไสวแสนยากร
๔. คุณวันชัย ลีละศิธร
๕. คุณอุทัย ไชยานุวงศ์
๖. คุณกมล จัทรารังษี
๗. คุณเดชา ศุจินธร
๘. คุณदनัย อนันติโย
๙. คุณวรวิทย์ วงศ์โรทัย
๑๐. คุณบุญโชค ชัยเกษตรสิน
๑๑. คุณกิตติ ศรีวรพร
๑๒. คุณสมบุญ ตันประเสริฐ
๑๓. คุณชำนาญ จันทรเกษมพร
๑๔. คุณอมร ชูติชนกุล
๑๕. วุฒิโยทนายความและการบัญชี
๑๖. สำนักงานอำนวยการทนายความ โดยนายอานวย บริณายกานนท์
๑๗. บริษัทโชคอุดมพาณิชย์จำกัด
๑๘. สำนักงานกฎหมายอุกฤษ มงคลนาวิน
๑๙. บริษัทกรุงเทพประกันภัยจำกัด สาขาหาดใหญ่
๒๐. ธนาคารกสิกรไทยจำกัด ในจังหวัดสงขลา
๒๑. ธนาคารกรุงเทพจำกัด สาขาหาดใหญ่ ๒๕๕
๒๒. ธนาคารทหารไทยจำกัด

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ไทย
(www.library.coj.go.th)

พิชัย นิลทองคำ จัดรูปเล่ม ถ่ายภาพ
กมล ชีวเวชพลกุล

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาสตร์
(www.library.coi.go.th)

กรุงเทพมหานคร

๔-๑๐ ถนนราชบพิธ กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ โทร. ๒๒๒๕๑๗-๔
นายจุฬพล เจริญพงศ์พันธุ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๓๐

www.konjapalibrary.com